

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**JAZYKOVÁ DYNAMIKA VE SFÉŘE SPORTU
(na materiále současného ruského a českého jazyka)**

**LANGUAGE DYNAMICS IN THE FIELD OF SPORTS
(Based on Texts of Contemporary Russian and Czech Language)**

Magisterská diplomová práce

VYPRACOVAL: Bc. Kamil Vařečka

VEDOUCÍ PRÁCE: Prof. Alla Arkhanhelská, DrSc.

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité
prameny.

V Olomouci, 7. 12. 2015

podpis

Děkuji Prof. Alle Arkhanhelské, DrSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

podpis

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VLV SPOLEČENSKÝCH ZMĚN NA ČESKÝ A RUSKÝ JAZYK	10
2 NEOLOGIZMY	12
2.1 NEOLOGIZMY A SPOLEČNOST	13
2.2 KATEGORIZACE NEOLOGIZMŮ	14
2.3 CENTRUM A PERIFÉRIE SLOVNÍ ZÁSoby	15
3 POJMY TERMÍN A TERMINOLOGIE	16
3.1 FUNKČNÍ STYL	17
3.2 FORMY JAZYKA	17
4 JAZYKOVÁ DYNAMIKA SOUČASNÉ RUŠTINY	20
4.1 PUBLICISTICKÝ JAZYK	20
4.2 INTERNACIONALIZACE SLOVNÍ ZÁSoby	22
5 PŘEJÍMÁNÍ CIZÍCH SLOV	24
5.1 PŘÍČINY PŘEJÍMÁNÍ SLOV	24
5.2 PŘEDPOKLADY PRO PŘEJÍMÁNÍ	25
5.3 ASIMILACE CIZÍHO SLOVA	26
5.4 VZTAH K PŘEJATÝM SLOVŮM	27
6 JAZYK SPORTU	28
6.1 JAZYKOVÉ TENDENCE VE SFÉŘE SPORTU	30
6.2 SPORTOVNÍ PUBLICISTIKA A ŽURNALISTIKA	31
6.2.1 STYLISTIKA SPORTOVNÍ PUBLICISTIKY	33
6.3 SPORTOVNÍ SLANG	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
1 ZASTOUPENÍ SLOVNÍCH DRUHŮ VE SPORTOVNÍ TERMINOLOGII	38

2 KLASIFIKACE SPORTOVNÍ TERMINOLOGIE PODLE TEMATICKÝCH KRITÉRIÍ	40
3 ZPŮSOBY OBOHACOVÁNÍ JAZYKA SPORTU	51
3.1 PŘÍMÉ VÝPŮJČKY.....	51
3.2 MORFOLOGICKÝ ZPŮSOB TVORBY NOVÝCH POJMENOVÁNÍ	54
3.2.1 SUFIXACE	54
3.2.2 PREFIXACE	58
3.2.3 KOMBINACE.....	59
3.2.4 KOMPOZICE	61
3.2.4.1 AFIXOIDY	62
3.3 SÉMANTICKÁ DIFERENCIACE.....	63
3.4 POJMENOVÁNÍ OSOB VE SPORTU	66
3.4.1 POJMENOVÁNÍ MUŽSKÝCH OSOB	67
3.4.2 POJMENOVÁNÍ ŽENSKÝCH OSOB	68
4 SPORTOVNÍ TERMINOLOGIE Z HLEDISKA STRUKTURNÍHO.....	71
4.1 VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ (ANALYTICKÉ KONSTRUKCE).....	71
4.1.1 JMENNÉ KONSTRUKCE	72
4.1.2 SLOVESNÉ KONSTRUKCE.....	76
5 PŮVOD SLOV VE VYBRANÉ SPORTOVNÍ TERMINOLOGII.....	78
5.1 SLOVA PŮVODEM Z NESLOVANSKÝCH JAZYKŮ.....	78
5.2 POJMENOVÁNÍ SLOVANSKÉHO PŮVODU	83
ZÁVĚR	85
PEŽOME.....	88
BIBLIOGRAFIE.....	98
PŘÍLOHY	102
ANOTACE.....	117

ÚVOD

Podle Ottovy encyklopedie pochází slovo *sport* z lat. *disportare*, což znamená bavit se, trávit příjemně volný čas. Původně se jednalo o přípravnou činnost k boji, nicméně dnes sport tento původní záměr postrádá a jde spíše o zlepšování tělesné kondice. Pro mnohé představuje sport hlavní a jediný zdroj obživy. Problematika sportovní terminologie je v posledních letech velmi aktuální. Jazyk sportu zažívá v češtině i ruštině významný rozvoj již od konce 20. stol. a stal se jednou z nejvíce rozvíjejících se oblastí slovní zásoby. Díky novým možnostem, jak trávit volný čas, se zároveň setkáváme i s novými výrazy. Zdrojem nových výrazů mohou být samotné sporty nebo například široká škála nezbytných sportovních potřeb. Proto dnes již tyto výrazy nejsou známy jen lidem z odborných řad, ale postupně se dostávají také do povědomí laiků. Myslím si, že jde o velmi zajímavé odvětví lidského působení, jež se aktivně odráží jak v češtině, tak ruštině, a rozhodl jsem se proto věnovat uvedenému tématu svoji diplomovou práci.

Diplomovou práci jsem rozdělil na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se budu nejprve zabývat problematikou neologizmů, protože úzce souvisí se současnou podobou jazyka sportu. Termín neologismus se užívá pro označení nových lexikálních prostředků, a jeho odstatá spočívá v tom, že označuje nový předmět, obohacuje výrazové prostředky jazyka, nebo se užívá pro své stylistické vlastnosti. Cílem této kapitoly je přiblížení specifík jednotlivých typů neologizmů, jejich obecná charakteristika z hlediska vztahu jazyka a společnosti nebo například postavení neologizmů ve slovní zásobě.

V průběhu minulých let se výrazným způsobem rozvinula některá odvětví lidské činnosti, včetně sportu. Přitom platí, že čím více se jednotlivá odvětví rozvíjejí, tím intenzivněji v nich probíhá proces vzniku nových jednotek odborného názvosloví. Jazyk sportu je tvořen především sportovní terminologií, a proto se budu v další kapitole věnovat pojmům termín a terminologie.

Do teoretické části zahrnu rovněž popis základních jazykových tendencí v ruštině, které ovšem mnohdy platí i pro češtinu. Významnou roli zde hraje jazyková internacionalizace jakožto společný jev současných slovanských jazyků. Nevynechám však ani další tendence jako aktualizaci slov, expresivitu ve vyjadřování apod.

Následuje kapitola o přejímání cizích slov, kdy se přemísťují elementy z jednoho jazyka do druhého. Za elementy se pak považují jednotky různých úrovní jazykové struktury, přičemž nejčastějším případem je slovo. Na tomto místě se nejprve vynasnažím definovat příčiny a předpoklady pro přejímání cizích slov. Pozornost pak budu věnovat také chování přejatých slov v cílovém jazyce.

Nejobsáhlejší kapitolu teoretické části zasvětím jazyku sportu, který se stal jednou z nejvíce rozvíjejících se oblastí slovní zásoby. Zpočátku se zaměřím na rozdělení sportovní terminologie podle určitých kritérií, příčiny jejího obohacování a chování přejímek v cílovém jazyce. Své místo zde má rovněž popis jazykových tendencí ve sféře sportu, kde budu svoji pozornost věnovat především anglicizmům či amerikanizmům, kterými je jazyk užívaný v oblasti sportu přímo zaplaven.

Vzhledem k tomu, že je sport nepřetržitě odrážen v tvorbě novinářů na stránkách časopisů, novin, internetu, v rádiu nebo televizi, je cílem této kapitoly i charakteristika sportovní publicistiky a žurnalistiky orientované na sportovně založenou část společnosti. Celou teoretickou část završím kapitolou o sportovním slangu tvořícím v mnohých disciplínách značnou část jejího slovního základu. Užívají ho nejen sportovní fanoušci, ale objevuje se pochopitelně i v řeči samotných profesionálních sportovců.

Stěžejní kapitoly mé práce jsou obsaženy v praktické části, kde pracuji s vybranou sportovní terminologií. V celé praktické části budu pracovat s konkrétními příklady, a pokud to bude možné, budu uvádět konkrétní statistické údaje. Podrobnou analýzu sportovních neologizmů se pokusím provést z několika hledisek, abych poskytl ucelený obraz současných trendů ve sféře jazyka sportu.

V úvodní kapitole praktické části se budu v krátkosti věnovat slovnědruhového zastoupení sportovní slovní zásoby. Poté navážu kapitolou, ve které rozdělím sportovní terminologii podle příslušných tematických skupin, což umožní získat jasný přehled o rozmanitosti jednotlivých odvětví uvnitř jazyka sportu. Zároveň odliším pojmenování osob ve sportovní terminologii tím způsobem, že příklady těchto pojmenování uvedu k odpovídajícím tematickým skupinám.

Nehledě na to, že bouřlivé období politických a společenských změn již pominulo, proces formování sportovní lexiky je stále velmi intenzivní. Jedním z hlavních cílů mé práce je poskytnutí obrazu způsobů obohacování sportovní slovní zásoby, a proto se budu v další kapitole podrobněji zabírat způsoby přejímání cizích slov a vznikem nových pojmenování jak v českém, tak ruském jazyce na základě vybrané sportovní

terminologie. Zaměřím se na přímé výpůjčky, morfologický způsob a sémantickou diferenciaci. Samostatnou část věnuji pojmenováním osob ve sportu, která z celkového množství vybrané sportovní terminologie tvoří velmi početnou a rozmanitou skupinu.

Následovat bude kapitola o strukturální klasifikaci sportovní terminologie, kde se chci zabírat především víceslovnými pojmenováními. Zmíněná víceslovná pojmenování rozdělím podle ustálených strukturálních modelů a mé pozornosti neuniknou ani některá srovnání mezi češtinou a ruštinou.

Celou praktickou část završím kapitolou o původu slov ve sportovní terminologii na základě vybraného slovního materiálu. Cílem této kapitoly bude znázornění široké škály cizích jazyků jako zdrojů sportovní slovní zásoby v ruštině a češtině. Zaměřím se tedy hlavně na pojmenování přejatá z jiných jazyků a pokusím se stanovit, z jakého jazyka daný termín pochází.

Co se týče výběru materiálu, soustředil jsem se na nové termíny z oblasti sportu. Pro svoji diplomovou práci jsem nashromáždil více než 550 slov a slovních spojení. Vzhledem k tomu, že mým cílem je analýza sportovní terminologie současné doby, vybíral jsem výrazy z publikací vydaných po roce 2000. Jedná se o **Rusko-český a česko-ruský slovník neologizmů** (I. Krejčířová, 2004), **Česko-ruský slovník nových a problémových výrazů** (P. Dvořáček, 2005), **Самый новейший толковый словарь русского языка XXI века** (Е. Шагалова, 2011) a **Česko-ruský slovník sportovní terminologie** (M. Machalová, E. Vysloužilová a kolektiv, 2013). Zároveň se soustředím na taková slova a slovní spojení, která se nacházejí v průniku českých i ruských materiálů, abych zde následně zkoumal novou slovní zásobu shodnou v obou jazycích. Zároveň mě zajímala pouze terminologie podložená výše uvedenými slovníky, abych se vyhnul sporům o to, zda termín je nebo není novým. Cílem této práce je prostudování sportovní terminologie v českém a ruském jazyce, čehož chci dosáhnout pomocí shromážděného materiálu. Chtěl bych také určit současné tendence v obohacování ruské a české sportovní terminologie.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VLIV SPOLEČENSKÝCH ZMĚN NA ČESKÝ A RUSKÝ JAZYK

Bouřlivé období společensko-politických událostí 90. let vedlo ke změnám v celkovém životním stylu, což se pochopitelně podepsalo i na vývoji jazyka. „Specifikum nynější podoby jazyka je v tom, že je většina změn v jazyce spojena se změnami ve společnosti, přesněji, změny v jazyce a komunikaci jsou přímým důsledkem společenských změn.“¹ Na vývoj jazyka má vliv několik faktorů. Jako první uvádím společnost jako prostor, kde se realizují principy politické svobody. Zmizela přísná kontrola života lidí ze strany státu, všechny vrstvy obyvatel se rázem mohly angažovat v politice, obchodu nebo společenském životě. To vše vedlo k rozvoji dialogu, komunikačních schopností lidí a zvýšení významu ústní řeči a publicistického jazyka. Důležitým momentem byla tendence lidí odmítat předchozí stereotypy, což vedlo mluvčí k hledání nových expresivních slov, často mimo jazykové normy.

Dalším výrazným faktorem při formování českého i ruského jazyka byla nově umožněná svoboda slova. Zrušení cenzury, svobodný přístup k informacím, nezávislost médií a tím i jejich obsahová různorodost, to jsou jen některé příklady, které se podílely na nových tendencích v jazyce. Výsledkem je rozšíření slovní zásoby, zdokonalení v oblasti ústního projevu a rozšíření funkcí ústní i hovorové řeči. Rychlým tempem se rozvíjí ústní i písemná publicistika, která si přisvojuje prvky hovorovosti, improvizace nebo emocionality.

Jedním ze stěžejních faktorů, které mají vliv na současnou podobu ruského, potažmo českého jazyka, je kontakt s jinými zeměmi. Do Ruska vstoupilo v 90. letech, díky otevřené zahraniční politice, mnoho cizích firem a pracuje zde nezanedbatelné množství odborníků různého zaměření. Zvýšil se také počet Rusů, kteří cestují za hranice svého státu, ať už za účelem rekreace, nebo s pracovním či studijním záměrem. Logicky se tedy prostřednictvím otevřenosti ruského národa zlepšují jeho znalosti cizích jazyků. V souvislosti s obecnou tendencí internacionalizace jazyka na jedné straně a potřebou pojmenování nových předmětů a jevů na straně druhé se v ruštině objevuje velké množství přejatých slov.

¹ Vlastní překlad. СТЕРНИН, И. А. Социальные факторы и развитие современного русского языка. In: *Philology.ru* [online]. 2000 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/sternin-00.htm> 2000 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/sternin-00.htm>

Do života lidí všech vrstev společnosti začínají pronikat technické výrobky, především zahraniční výroby. Technické vymoženosti jako počítače, televize, mobilní telefony, automobily a mnohé jiné jsou zdrojem nových pojmů a přejatých slov. Spolu s technikou se ve společnosti rozšiřují i nejrůznější návody k použití v cizích jazycích, což nepochybně motivuje lidi k jejich studování. Nemalý podíl na obohacování slovní zásoby ruštiny mají také zahraniční filmy promítané v kinech nebo vysílané v televizích.

Výše uvedené procesy a jevy, podílející se na vývoji jak češtiny, tak ruštiny, vedou ke kvantitativním, kvalitativním a funkčním změnám v jazyce. Nejviditelnější jsou tyto změny ve slovní zásobě a frazeologii a týkají se hlavně aktuálních tematických sfér, jako je ekonomika, politika, technika, šoubyznys, sport apod. Jedná se o procesy způsobené přednostně extralingvistickými faktory reflektující události ve společnosti.²

² СТЕРНИН, И. А. Социальные факторы и развитие современного русского языка. In: *Philology.ru* [online]. 2000 [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/sternin-00.htm>
STĚPANOVA, L. Современный русский язык: праздник вербальной свободы. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3.

2 NEOLOGIZMY

Slovo **neologismus** vzniklo složením řeckých slov *neo* - nový a *logos* - slovo. Podle M. Apet'jana jsou jako neologizmy označována: „...slova, která jsou absolutně novými lexikálními jednotkami pro dané historické období. Taková slova ještě nestačila proniknout do aktivní slovní zásoby, a proto mohou být pro určitou část populace neznámá...“³ Současná podoba ruského jazyka je z tohoto hlediska charakteristická nezvykle vysokou aktivitou v oblasti přejímání slovní zásoby vztahující se k nejrůznějším sférám lidského života, včetně sportovní.⁴ Proces obměny slovní zásoby se uskutečňuje nerovnoměrně, v určitých obdobích historického vývoje můžeme pozorovat velký nárůst změn, jindy se naopak jedná o období relativního klidu, bez výrazných změn.

Termín **neologismus** se užívá pro označení nových lexikálních prostředků. Jeho podstata spočívá v tom, že označuje nový předmět, obohacuje výrazové prostředky jazyka, nebo se užívá pro své stylistické vlastnosti. Na neologizmy lze nahlížet dvěma způsoby. Z hlediska jazykově systémového jsou neologizmy definovány jako nové lexikální jednotky. Jiného rázu nabývají neologizmy, pokud se na ně nahlíží z hlediska roviny užití. V tomto případě se posuzují otázky užití neologismů z hlediska stylistického.⁵

Než se neologismus začlení do cílového jazyka, prochází obvykle několika etapami, jež vedou, podle J. Korostenského, k úplnému přejetí, částečnému převzetí nebo nepřijetí neologizmu. V prvním případě se jedná o přejímky, které jsou v jazyce **pevně zakotveny** a běžný mluvčí obvykle ani neodhalí, že se jedná o přeжатé slovo (*hokej, fotbal, bazén*). Druhou skupinu tvoří slova s **nestabilním postavením** ve slovní zásobě. J. Korostenski zde připomíná dvě odlišné tendence v českém a ruském jazyce spočívající v tom, že čeština je konzervativnější v dodržování původního pravopisu převzatých slov (*manager x manažer, briefing x brífink*). Ruština je v tomto ohledu mnohem pružnější a výpůjčky de facto ihned přizpůsobuje svému fonetickému i grafickému systému

³ Vlastní překlad. АПЕТ'ЯН, М. К. Особенности русских неологизмов путем заимствования из английского языка. *Молодой ученый*[online]. 2014, č. 1 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.moluch.ru/archive/60/8777/>

⁴ АПЕТ'ЯН, М. К. Особенности русских неологизмов путем заимствования из английского языка. *Молодой ученый*[online]. 2014, č. 1 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.moluch.ru/archive/60/8777/>

⁵ MARTINCOVÁ, O. Problematika neologismů v současné spisovné češtině. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

(имидж, шоу, брифинг). Třetí skupinou jsou slova, která **jazyk nepřijme** a postupně z něj vypadávají.

Častým jevem při střetu domácího slova se synonymem cizího původu je **sémantická diference**. Příčinou převzetí může v tomto případě být snaha podtrhnout význam slova pomocí formálních odlišností a tím zpřesnit vyjadřování (*снайпер – наемный убийца*). Jindy se může například jednat o pouhou módní záležitost při výběru vhodného slova (*jízda na kole – biking*). V důsledku toho si obě slova dělí svá pole působnosti, která se obvykle pro jednotlivá synonyma liší. Významové rozdíly se projevují v různých kontextech. Období působení obou dublet je zpravidla završeno vítězstvím jednoho tvaru, přičemž ostatní přecházejí do pozadí. V případě, že se používá několik tvarů současně, dochází mezi nimi k jejich stylistické či významové diferenciaci.⁶

2.1 NEOLOGIZMY A SPOLEČNOST

K problematice neologizmů se nepřistupuje pouze z hlediska čistě lingvistického. Své významné místo zde zaujímá i **sociolingvistický přístup**. Především ty výrazy, které jsou zasaženy vnějšími vlivy, se stávají předmětem zkoumání sociolingvistiky, to znamená zkoumání vztahu jazyka a společnosti. Do popředí se dostávají například otázky týkající se vztahu uživatelů jazyka k novým slovům, společenské přijetí lexikálního výrazu, jež rozhoduje o šíření neologizmů, atd.

Jazyk přirovnávají někteří jazykovědci k živému organismu, ve kterém probíhají neustále nějaké pohyby, procesy. Jedním takovým jevem je napětí mezi prostředky spisovného jazyka a jazyka běžně mluveného při realizaci komunikačního aktu. Často se tak stává, že pojmenování ze sféry běžně mluveného jazyka pronikají do prostředků spisovného jazyka. O. Martincová ve své knize píše, že snadněji pronikají slovní jednotky označující novou věc, než ty, které nejsou závislé na novém předmětu a pocházejí z běžné mluvy, např. *pracovní (akuvozik)*.

V případě kontaktu dvou jazyků je možné pozorovat napětí, které vede k tendenci průniku prvků jednoho jazyka do druhého. Tyto průniky se realizují v podobě přejatých

⁶ KOROSTENSKI, J. Česká a ruská slovní zásoba: (neologické aspekty). České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. ISBN 978-80-86708-35-5.

slov nebo slouží jako model pro vytvoření pojmenování. Pronikání je však podmíněno zejména sociálními faktory a ne jenom pojmenovacími potřebami.

Myšlenka, že sociální podmínky života se ve slovní zásobě odrážejí nejpohotověji z celé struktury jazyka, je všeobecně přijímána. Zároveň však nelze hovořit o mechanickém průběhu změn, jelikož jazyk se vnitřně vyvíjí a jeho změny nemusí být nutně způsobeny sociálními příčinami. Pro vývoj slovní zásoby je podstatný vznik nových pojmenování. Nová pojmenování lze rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny náleží slova, která slovní zásobu pouze doplňují, protože mají často **specializovaný význam**, nebo se jedná o **terminologické jednotky** či **umělecké neologizmy**. Druhou skupinu tvoří nová pojmenování určující pohyb slovní zásoby. Jedná se o prostředky variantní, konkurenční. Výrazy druhé skupiny bývají pojmenovávány také jako **lexikální inovace**. Pronikáním nových pojmenování ze sféry běžné mluvy do spisovného jazyka se aktivuje proces přehodnocování stylové platnosti spisovného jazyka.

2.2 KATEGORIZACE NEOLOGIZMŮ

Někteří jazykovědci rozlišují tři základní skupiny neologizmů – lexikální, sémantickou a okazionální. První skupina **lexikálních neologizmů** je v současné ruštině nejrozšířenější. Tato slova jsou charakteristická tím, že obsahují cizojazyčný kořen, ale co se týče procesu slovotvorby, odpovídají normám ruského jazyka (*спамить, френдиться*).

Do skupiny **sémantických neologizmů** patří slova, která již existovala, ale používají se nově v jiném významu (slovo *думать* se dnes používá ve významu „hrát počítačovou hru s názvem Doom“).

Třetí skupinou jsou slova charakterizovaná jako neologizmy individuální, básnické, tzv. stylistické, které se vyskytují jen zřídka. **Okazionalizmy** obvykle nepojmenovávají nové předměty nebo skutečnosti, ale směřují především k vyjádření obsahu vědomí a postoje jedince, jehož záměrem je působení na adresáta. Vyznačují se expresívností, nápaditostí a sníženou komunikativní funkcí, což také brání jejich plošnému užívání.⁷

⁷ MARTINCOVÁ, O. Problematika neologizmů v současné spisovné češtině. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

2.3 CENTRUM A PERIFÉRIE SLOVNÍ ZÁSObY

Pokud se podíváme na problematiku neologizmů ze širšího pohledu, můžeme pozorovat, že mnohé neologizmy ve skutečnosti nejsou nové, ale pouze migrují na ose centrum – periférie. To znamená, že se jejich postavení ve slovní zásobě mění. Uvedený jev je způsoben větší frekventovaností některé slovní zásoby, zpravidla v určitém časovém období. Stejným způsobem poté naopak mizí. Předpoklady pro tyto změny nemají všechna slova. Změny se téměř netýkají slovní zásoby z centra systému, jejichž postavení zůstává v dlouhodobém horizontu stabilní. Čím dále se slova nacházejí od centra, tím více rostou jejich předpoklady pro změny.

Příkladem mohou být tzv. slova ideologická, která reflektují aktuální politický systém dané země. Jsou to například výrazy perestrojky a následujícího období jako *перестройка*, *никет*, *гласность* a jiné. Tato slova existovala už dávno předtím, ale společenské změny se staly impulzem pro jejich aktivizaci. V českém jazyce se na pozadí společensko-ekonomických změn konce 80. let postupně vytrácí například slovo *soudruh*, které ztrácí svou oporu v centru a přemísťuje se na periférii.⁸

⁸ KOROSTENSKI, J. Česká a ruská slovní zásoba: (neologické aspekty). České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. ISBN 978-80-86708-35-5.

3 POJMY TERMÍN A TERMINOLOGIE

Definice slova **termín** je více. Většina se však shoduje na tom, že termín je pojmenování pojmu v systému určitého oboru. „Lingvista má jindy tendenci považovat za termín přejaté slovo, jelikož se odlišuje na pozadí slovní zásoby jeho jazyka jako něco cizorodého. Přitom je pro něho důležitější existence tohoto slova v několika cizích jazycích...“⁹ Termíny se od neterminologických pojmenování odlišují tím, že jejich význam většinou nezávisí na kontextu a bývají obvykle jednoznačné. Díky tomu se mohou užívat izolovaně. Termíny se dále vyznačují absencí expresivnosti. Jejich stěžejním znakem je pojmenovací (nominativní) funkce. Ta se spolu s funkcí poznávací (kognitivní) projevů za předpokladu, že je termín použit v odborné komunikaci. Jen zde si termíny zachovávají svůj význam a stylistickou neutralitu. V jiném kontextu podléhají významovým posunům a proměnám jako slova běžné slovní zásoby.

V průběhu několika minulých desetiletí se výrazným způsobem rozvinula některá odvětví lidské činnosti, jako je sport, výroba, technika, věda apod. Přitom platí, že čím více se jednotlivá odvětví rozvíjejí, tím intenzivněji v nich probíhá proces vzniku nových jednotek odborného názvosloví. Ve 20. století je odborné názvosloví hlavním zdrojem obohacování slovní zásoby jakéhokoli jazyka. Množství informací je v životě lidí čím dál více a jejich obsah je pro nás důležitý. Jazyk zde plní nepostradatelnou funkci prostředníka při toku informací, jehož funkce je v tomto ohledu těsně spjata s dostupnou odbornou slovní zásobou. Právě **terminologie** je nezbytná pro vyjádření myšlenek, které se objevují v nejrůznějších oborech. „Skutečně, obecná terminologie vznikla jako zvláštní disciplína, jejíž cíle, úlohy, metody zkoumání převzala z oblasti logiky a předmětného vědění. S lingvistikou je spojena pouze tím, že člověk upevňuje dosažené znalosti svého rozumu v pojmenováních.“¹⁰

Počínaje obdobím po druhé světové válce a následně v průběhu celé druhé poloviny 20. století narůstá potřeba sdílení odborných informací a díky tomu význam odborné **terminologie** ještě vzrostl. Studium problematiky odborného názvosloví se tedy stává důležitým dlouhodobým úkolem. Objevují se i pokusy o sjednocování odborné terminologie jednotlivých oborů nebo v rámci několika oborů najednou. Mluvíme zde

⁹ Vlastní překlad. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., ПОДОЛЬСКАЯ Н.В., ВАСИЛЬЕВА Н.В. Общая терминология. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5. с. 11

¹⁰ Vlastní překlad. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., ПОДОЛЬСКАЯ Н.В., ВАСИЛЬЕВА Н.В. Общая терминология. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5. с. 225

o tzv. normalizaci terminologie. Tradici má v tomto ohledu názvosloví mezinárodních oborů typu dopravy, elektrotechniky apod. V současné době pronikají normalizační snahy například i do oblasti sportu nebo sféry kultury.¹¹

3.1 FUNKČNÍ STYL

Národní jazyky se skládají z části spisovné a nespisovné. V nespisovné části jsou zahrnuty místní nářečí a některá nářečí sociální (slang, žargon, argot aj.). Mluvnické prostředky spisovného jazyka, v případě češtiny a ruštiny, jsou velmi rozsáhlé a vnitřně uspořádané. Tento fakt umožňuje spisovnému jazyku dobře plnit jeho funkce v různých sférách lidské aktivity. Využití spisovných vyjadřovacích prostředků k určitému účelu je nazýváno funkčním stylem. Základním funkčním stylem našeho spisovného jazyka je zmíněný styl odborný, který zaujímá rovnocenné postavení se stylem publicistickým. Odborný funkční styl je charakteristický užíváním termínů daného oboru. Součástí spisovného jazyka je rovněž styl hovorový, který do spisovného jazyka vnáší nové prvky, čímž brání jeho ustrnutí a udržuje ho neustále „živým“.

Odborný funkční styl je základní oporou spisovného jazyka. Podle některých zdrojů tvoří nejméně tři čtvrtiny veškeré psané a tištěné produkce, již používá spisovný jazyk. Odborný jazyk se skládá ze dvou hlavních složek. Zprv je to všeobecný jazykový základ známý celému spisovnému jazyku a zadruhé je to odborné názvosloví, které se stylisticky odlišuje od ostatní spisovné slovní zásoby. Odborné názvosloví je vždy součástí národního jazyka. Odlišuje se však tím, že je k jeho porozumění třeba určitého vzdělání nebo všeobecná orientace v daném oboru.¹²

3.2 FORMY JAZYKA

Odborná terminologie vytváří své tzv. „**podjazyky**“, které jsou ve srovnání s běžným jazykem objemově méně rozsáhlé, avšak odborně zaměřené. Termín „podjazyk“ se užívá pro označení jazykových prostředků používaných v textech se stejnou tematikou, například **sportovní**. V mnohých „podjazycích“ převládají internacionální elementy před národními. „Podjazyky“ jsou na jedné straně bohatší než

¹¹ POŠTOLKOVÁ, B., ROUDNÝ, M., TEJNOR, A. O české terminologii. 1. vyd. Praha: Academia, 1983.

¹² POŠTOLKOVÁ, B., ROUDNÝ, M., TEJNOR, A. O české terminologii. 1. vyd. Praha: Academia, 1983.

jazyk běžně užívaný tím, že obsahují velké množství odborných výrazů. Protože však využívají pouze část výrazových prostředků jazyka běžného, lze konstatovat, že jsou z tohoto hlediska chudší.

Speciální **terminologie** proniká do literárního jazyka v omezeném množství jako součást literárně upravených textů. Pokud by literární jazyk pojal celou odbornou slovní zásobu, přetransformovalo by ho to do podoby, která by bránila jeho běžnému užívání. Odborná slovní zásoba má v literárním jazyce funkci důležitého výrazového prostředku popisujícího specifické jevy a předměty. Jako jeden z prvních začal, podle autorů knihy *Общая терминология*, používat odborné názvosloví ve svých literárních dílech S. Aksakov. Jednalo se o výrazy související s lovem a rybařením (např. *удыл*).

Jiný vztah panuje mezi odbornou **terminologií** a jazykem publicistickým. Zde je vidět, že publicistický jazyk používá odbornou terminologii v hojném počtu. Je to způsobeno zejména publikací textů z různých sfér společenského života, jež se vztahují ke kulturním, sociálním, teritoriálním a profesním oblastem. Publicistický jazyk je specifický aktualizací některých slov, která se rázem stávají velmi frekventovanými, přičemž taková slova ani nemusí do literárního jazyka vůbec proniknout.

V terminologicky rozvinutých jazycích obvykle existuje, mimo uspořádané terminologie, ještě tzv. **odborná mluva**. „Odborná mluva je nenormovaná forma existence speciálních jazykových prostředků.“¹³ Jedná se hlavně o tendenci mluvčího zpřesňovat své řečové prostředky. „Pokud trenér gymnastiky říká své svěřenkyni, že udělala místo rozštěpu provaz, tak je to nejen různorodost prostředků, ale i určité hodnocení, ze kterého vyplývá, že to udělala špatně.“¹⁴ Patří sem také různé metafory a metonymie (сделать что-нибудь *огурцом* – сделать это в нетрезвом состоянии, плохо). K čistě lingvistickým příčinám vzniku odborné mluvy se řadí snaha o jazykovou ekonomii, jejímž důsledkem mohou vznikat elipsy (např. místo *титульный лист* – *титул*).

Odborná mluva obsahuje také velké množství emocionálně zbarvených neologizmů, kalamburů, obrazných výrazů, apod. (*пузырь* – старый двухпалубный пассажирский теплоход, *приставка* – трехтысячная баржа, толкаемая впереди

¹³ Vlastní překlad. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., Н.В. ПОДОЛЬСКАЯ а Н.В. ВАСИЛЬЕВА. *Общая терминология*. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5. с. 71

¹⁴ Vlastní překlad. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., Н.В. ПОДОЛЬСКАЯ а Н.В. ВАСИЛЬЕВА. *Общая терминология*. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5. с. 71

теплоходом типа „Большая Волга“). Jak je vidět, autoři podobných výrazů široce využívali metafory a přirovnání.¹⁵

¹⁵ СУПЕРАНСКАЯ, А.В., Н.В. ПОДОЛЬСКАЯ а Н.В. ВАСИЛЬЕВА. Общая терминология. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5.
ДАНИЛЕНКО, Н.И.: Русская терминология, Москва 1977.

4 JAZYKOVÁ DYNAMIKA SOUČASNÉ RUŠTINY

Ruština spolu s ostatními světovými jazyky prochází na přelomu tisíciletí bouřlivým obdobím proměn, které odráží i samotné tendence dnešní civilizace. Současnou společnost charakterizují pojmy, jako jsou globalizace, migrace, modernizace atd. „Přelom století a tisíciletí je z tohoto hlediska obzvlášť dramatický pro národy a jazyky slovanských zemí východní, jihovýchodní a střední Evropy, které se vedle těchto globálních civilizačních procesů musejí současně vypořádávat s nutností rychlé transformace společnosti, spojené se zásadní změnou společenského zřízení.“¹⁶ V ruštině jsou projevy vzájemného působení jazyka a společnosti dosti patrné. Odrážejí se zejména v oblasti slovní zásoby, kterou reflektují hromadné sdělovací prostředky. Hromadné sdělovací prostředky mají v tomto směru velký význam. Vystupují mimo jiné jako nástroj a obraz sociálních přeměn.

Důsledkem výše zmíněných společenských tendencí je jazyková **internacionalizace** jakožto společný jev současných slovanských jazyků. „Internacionalizaci slovní zásoby přitom chápeme nejen jako růst počtu a frekvence cizojazyčných slov ve srovnávaných jazycích, ale také jako zvyšování podílu mezinárodních slovtvorných prvků na tvorbě nových terminologických i neterminologických pojmenování jak v odborné a publicistické sféře, tak v běžně mluveném jazyce.“¹⁷ Internacionalizace se pak chápe jako důsledek určité globalizace mezinárodní komunikace.

4.1 PUBLICISTICKÝ JAZYK

V současné době se pozornost lingvistů čím dál více soustřeďuje na jazyk médií a problematiku jazyka publicistického. Není se čemu divit, vždyť právě hromadné sdělovací prostředky jsou nositeli publicistického jazyka a jeho norem. Odrážejí se v nich společenské změny, které ve svém důsledku ovlivňují celkovou jazykovou strukturu. Zmíněný jev je opodstatněn vlivem psaného jazyka na mluvenou řeč. Většina lidí totiž

¹⁶ GAZDA, J. Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2780-0. s. 5

¹⁷ GAZDA, J. Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2780-0. s. 5

považuje za normu to, co je napsané. Proto se vývojové tendence v jazyce studují hlavně na základě analýzy jazyka sdělovacích prostředků.

J. Gazda ve své knize uvádí tři tendence, které lze pozorovat v jazyce současné ruské publicistiky už od poloviny 80. let 20. stol. První z nich je tendence k dynamice jazykového systému z hlediska **aktualizace slov** na jedné straně a jejich **přechod do pasivního stavu** na straně druhé. Znamená to, že slova spojená s novým společenským režimem (systémem) nebo jinými ovlivňujícími faktory přechází do aktivní slovní zásoby mluvčích a totéž funguje i naopak. Proces aktualizace v současné době probíhá mnohem intenzivněji než přechod slov do pasivního stavu. Do aktivní slovní zásoby vstupují například slova duchovní lexiky, ekonomická a politická terminologie, výrazy řečové etikety aj. Zároveň si můžeme všimnout, že slova, která měla v minulosti negativní charakter, jsou dnes užívána jako zcela neutrální (*капитализм, конкуренция, верующий*). Totéž se týká slov, která se dříve běžně užívala a v současnosti mají spíše negativní charakter (*социализм, коммунист, большевик*).

Druhou tendencí je **snaha o expresivitu** ve vyjadřování. Tento jev se uskutečňuje pomocí užívání slov žargonu, vulgarismů nebo např. převzatých cizích slov. Používání cizích slov se v minulosti považovalo za znak knižního stylu, dnes však už tento trend neplatí. Pokud hovoříme o stylisticky snížené slovní zásobě, tak ta má v publicistických textech tendenci k větší vulgaritě, což je zdůvodňováno dlouholetou cenzurou a politickým tlakem. Dnes využívají novináři všechny prostředky k tomu, aby dosáhli požadovaného efektu, přičemž nepocítují téměř žádná omezení.

Se snahou o expresivitu jazyka probíhá zároveň i méně pozorovatelný **proces standardizace**, který se projevuje v upevňování nových slov v jazyce. Jedná se především o slova politické, ekonomické a sociální sféry lidské činnosti (*рыночная экономика, акционерное общество*).

Poslední, třetí, tendencí je snaha o **jazykovou ekonomii** projevující se ve zjednodušení jazykového systému prostřednictvím procesu univerbizace (*кредитная карточка - кредитка, компактный диск - компакт*). Obvykle jde o nahrazení víceslovného pojmenování jednoslovným termínem. Existuje několik způsobů univerbizace. Jedním z nich je takzvaná sufixální univerbizace (*валютный магазин - валютка*). V jiném případě se jedná o kompozici (*спецназ - войска специального назначения*).

Jazyková ekonomie se taktéž projevuje u sémantických neologizmů, které představují již existující slova, ale hodí se pro pojmenování nějakého nového předmětu či jevu (*крутой* – переходящий границу нормы, *обвал* – кризисное состояние). Tato slova pak obvykle při pojmenování nového předmětu nebo jevu obsahují určitou dávku ironie.

4.2 INTERNACIONALIZACE SLOVNÍ ZÁSObY

Pokusy o charakteristiku dynamiky slovní zásoby určitého jazyka se většinou opírají o vyčleněné dynamizující aspekty, které se v onom jazyce objevují. V předchozí kapitole o publicistickém jazyce jsem se mimo jiné zabíral expresivitou ve vyjadřování a jazykovou ekonomikou. Tyto dvě tendence se také nepochybně sluší zahrnout do procesu internacionalizace, avšak vzhledem k tomu, že jsou popsány výše, nebudu je na tomto místě již více rozvádět.

Jako další internacionalizační jevy uvádím generalizaci a diferenciaci. Co se týká **generalizace**, jedná se o zobecnění, vytvoření rodového pojmenování pro stejnorodé předměty, jevy a pojmy. Generalizace napomáhá začlenění cizojazyčného elementu v případech, kdy existence stejnorodých pojmenování vyžaduje vytvoření zobecňujícího pojmenování (*кинодрама, киноопера, киносериял – киножанр*). **Diferenciace** se na druhé straně projevuje ve vytváření zpřesňujících pojmenování známých skutečností. Tímto způsobem se vytvářejí nová pojmenování víceslovného typu, v jejichž skladbě mají diferenciativní funkci cizojazyčné elementy (*катастрофа – авиакатастрофа, автокатастрофа*).

Při vytváření nových pojmenování na základě již existujících modelů tvorby slov se projevuje tendence k **jazykové symetrii**. Nejvýznamnějším je v současné době, z hlediska cizojazyčných prvků, model složený z prefixoidu kořenového nebo prefixálního typu a substantiva (*авиаперевозка, телеконкурс, антимода*).

V sémantice i struktuře nových pojmenování se projevuje narůstání aglutinačních rysů. Tento fakt dokazuje tendenci k **analytickému vyjadřování**. V sémantice se uvedená tendence projevuje výskytem některých cizojazyčných elementů určujících bližší význam. Slova tak ztrácí svoji polysémii. Tento proces můžeme sledovat u neologizmů s prefixoidy internacionálního charakteru typu *микро-, макро-, контр-* (*микроанкета, макрорешение, контртенденция*) a rovněž u suffixoidních elementů

jako například *-мобиль, -дром, -мания* (*ветромобиль, вертолетодром, работомания*).¹⁸

¹⁸ GAZDA, J. Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2780-0.

5 PŘEJÍMÁNÍ CIZÍCH SLOV

Studium přejatých cizích slov má v lingvistice dlouholetou tradici. V průběhu 19. a začátkem 20. stol. vznikalo množství lingvistických studií týkajících se jednotlivých cizojazyčných slov nebo celých skupin slov. Čím dál častěji se objevovaly materiály dokazující, že proces přejímání probíhá v každém jazyce, avšak v rozdílných měrách. Problematika přejímání cizojazyčných slov je složitá a je nutné na ni nahlížet z mnoha aspektů. Vznikají zde například otázky týkající se potřeby přejímání cizích slov, regulace procesu přejímání slov či boj se slovy, která nejsou, podle některých odborníků, v cílovém jazyce potřeba a jeví se tímto jako zbytečná. Přejímaná slova se zkoumají z hlediska **proniknutí** do cílového jazyka, **asimilace** a jejich **působení** v daném jazyce. Dále se obrací pozornost na procesy ve slovní zásobě, které souvisí s přejímáním cizojazyčných elementů.

Při procesu přejímání se přemísťují elementy z jednoho jazyka do druhého. Za elementy se pak považují jednotky různých úrovní jazykové struktury. Nejčastějším případem je přejímání cizích slov.

5.1 PŘÍČINY PŘEJÍMÁNÍ SLOV

Příčiny přejímání slov lze rozdělit do dvou skupin, na vnější a vnitřní. Do **vnějších příčin** patří politické, ekonomické, průmyslové a kulturní vztahy mezi národy jakožto uživateli jednotlivých jazyků. Zesilování či naopak oslabování intenzity vztahu mezi národy má na proces přejímání zásadní vliv. Když mezinárodní vztahy nabývají na intenzitě, proces přejímání slov se obvykle aktivizuje. Je však potřeba říci, že oslabení zmíněné intenzity vztahů nemusí vždy nutně vést k utlumení procesu přejímání. Stejně tak i úzké vztahy mezi národy nemusejí být vždy zárukou aktivní, vzájemné výměny slov.

Druhou skupinou jsou **vnitřní příčiny**, jinak nazývané jako jazykové. Přejaté slovo se v jazyce snadněji zakořeňuje, pokud pro to v jeho slovní zásobě existují nějaké předpoklady. To znamená, že tendence k přejímání slov může pramenit například z potřeby odstranění polysémie původního slova. Přejímání je také často vyvoláno potřebou upřesnit určitý pojem, vymežit jeho smysl. Cizojazyčné slovo může být významově blízké slovu rodného jazyka, ale liší se po sémantické a funkční stránce.

L. Stěpanova uvádí v souvislosti s touto problematikou slova typu: *шоу* – яркое развлекательное представление, что-л. рассчитанное на внешний эффект, *киллер* – убийца-наемник, профессиональный убийца. Tímto způsobem si původní a nově přejaté slovo dělí svá pole působnosti, která se mohou protínat, ale nikdy se plně neshodují.

„Kromě sémantické odlišnosti se cizojazyčné slovo a jeho ruský ekvivalent často odlišuje i **funkčně-stylistickou** charakteristikou, přičemž přejaté slovo se často používá jako termín a jeho ruská paralela jako běžně užívané slovo, např.: *бартер* – обмен, *дискриминация* – ограничение (в правах), *инвестиция* – вложение (капитала)...“¹⁹

Následující příčina přejímání spočívá v tom, že cizojazyčná slova jsou obvykle, na rozdíl od ruských mnohoslovných pojmenování, **kratší** (*спринтер* – бегун на короткие дистанции, *снайпер* – меткий стрелок, *саммит* – встреча в верхах). Ve 20. století byla v ruském jazyce rovněž pozorována tendence k přejímání zkrácených slov typu *кино*, *авто*, *метро* aj. Dále vznikají zkrácená slova, která vycházejí z cizojazyčných přídavných jmen (*национал*, *интеллектуал*). Z cizích jazyků se přejímají i slova v původní podobě jako například *оригинал*, *потенциал*.

K příčinám přejímání slov patří také snaha pojmenovávat **jeden předmět či jev jedním slovem**. Dá se říci, že v jazyce dochází k procesu, který se snaží odstranit nesoulad mezi formální a sémantickou stránkou pojmenování. V mnohých případech se tak cizojazyčné slovo upřednostňuje před domácím mnohoslovným pojmenováním (*снайпер* – вместо меткий стрелок, *мотель* – вместо гостиница для автотуристов, *спринт* – вместо бег на короткие дистанции).

V neposlední řadě uvádím jako příčinu přejímání velmi důležitý faktor, jímž je **absence podobného pojmenování** v rodném jazyce. Týká se to především názvů nových předmětů a jevů.

5.2 PŘEDPOKLADY PRO PŘEJÍMÁNÍ

Výše jsem hovořil o příčinách, díky kterým dochází k přejímání slov. Na tomto místě je však potřeba zmínit, že k procesu přejímání jsou nezbytné i určité podmínky, umožňující samotný přechod slov z jednoho jazyka do druhého. Mezi lingvisty panuje

¹⁹ Vlastní překlad. STĚPANOVA, L. Современный русский язык: праздник вербальной свободы. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3. s. 26

názor, že hlavním předpokladem pro přejímání je **dvojjazyčnost**. Pro to, aby mohlo být cizojazyčné slovo přejato, je nutné, aby mezi jazykem poskytovatelem a jazykem příjemcem panoval přinejmenším určitý stupeň **bilingvismu**. Bilingvismus se však nechápe jako výsledek územního styku dvou sousedních národů. Někdy je velmi intenzivní i v případě teritoriální vzdálenosti. Může vzniknout při střetu jednoho nebo několika nositelů daného jazyka s jiným jazykovým prostředím. V. Šulan popisuje techniku přejímání takto: „Většina slovních přejímek vzniká v dvojjazyčném prostředí, cizojazyčné slovo zpočátku používají bilingvní lidé, je známé pouze v jejich prostředí, a poté se rozšiřuje do širších kruhů jazykové sféry. Nakonec slovo proniká do písemné řeči a dostává se tímto způsobem do celé oblasti jazyka.“²⁰ L. Krysin pak dodává, že dvojjazyčnost může vzniknout i při absenci bezprostředního kontaktu nositelů dvou rozdílných jazyků, přičemž přejaté cizojazyčné slovo proniká přímo do písemné řeči.

5.3 ASIMILACE CIZÍHO SLOVA

Cizojazyčné slovo může vstoupit do systému přejímajícího jazyka, pokud splní určité podmínky. Podle L. Krysin se jedná o následující: **přechod** slova pomocí fonetických a gramatických prostředků přejímajícího jazyka, dále hovoří o **vztahu** slova s gramatickými třídami a kategoriemi přejímajícího jazyka. Důležitým aspektem je také aktivita daného slova v oblasti **slovotvorby** a jeho celkové užívání v řeči. V neposlední řadě zmiňuje fonetické, gramatické a sémantické **osvojení** cizojazyčného slova v jazyce. Pro vstup a fungování cizojazyčného slova v jazyce však není nutné splňovat všechny uvedené rysy. V ruském jazyce se aktivně používají i ta slova, která nejsou z fonetického hlediska pro ruštinu plně charakteristická (*джем, джемпер, ринг, демпинг, модель*) a rovněž ta, která nejsou zcela asimilována gramatickým systémem (*филе, кофе, кенгуру, бордо*).

Fonetické osvojení přejatého slova a jeho přizpůsobení k fonetickému systému přejímajícího jazyka nemusí být pozorováno v každém případě přejímání. Příkladem jsou některá přejatá slova, u nichž dochází ke změkčení souhlásek *m, ð, c, n* před „e“ na jedné straně a zachování tvrdé výslovnosti na straně druhé (*месис – текст*). Totéž se objevuje i v procesu adaptace cizojazyčných slov v oblasti **gramatiky**. L. Krysin uvádí pro

²⁰ Vlastní překlad. КРЫСИН, Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке. Москва: Издательство НАУКА, 1968. с. 31–32 (В. Šulan. Указ. соч., стр. 13–14)

znázornění slovo *жюри*, které v ruském jazyce sice má určité gramatické ukazatele, ale ruskému gramatickému systému je cizí, stejně jako ostatní nesklonná cizojazyčná podstatná jména.

5.4 VZTAH K PŘEJATÝM SLOVŮM

Vztah k přejímání jako procesu i jeho výsledku je v lingvistice stále neuzavřenou kapitolou s množstvím protichůdných názorů. V průběhu vývoje ruského jazyka docházelo ke konfrontaci různých pohledů na danou problematiku, které ve výsledku obvykle směřovaly buď k úplné podpoře přejímání jakožto nezbytného procesu pro fungování jazyka, nebo k jeho celkovému odmítání pod vidinou hrozby pro jazyk domácí.

V dnešní době chová většina lingvistů k procesu přejímání **neutrální postoj** s tím, že jde o jev, díky kterému se jazyk obohacuje novou slovní zásobou. Hrozbu obvykle nepředstavují samotná přejatá slova, ale neznalost mluvčích při jejich užívání. Jazyk má však schopnost částečné „**samoregulace**“, což znamená, že se dříve nebo později zbaví nepotřebných slov cizího původu. Jedná se zejména o přejatá slova, která vystupují jako alternativy slov domácích.²¹

²¹ МАРИНОВА, Е. В. «Вечный вопрос» о заимствованиях. *Русская речь* [online]. 2014, roč. 2014, č. 2 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: http://russkayarech.ru/files/issues/2014/2/59-65_Marinova.pdf

6 JAZYK SPORTU

Problematika **sportovní terminologie** je v posledních letech velmi aktuální. „Aktuálnost zkoumání sportovního lexika je podmíněna rozsáhlostí jazyka sportu a intenzivním rozvojem sportovního lexika v současné době a také jejím vlivem na současný ruský literární jazyk, rozšířením hranic užití sportovní slovní zásoby a nedostatečným lingvistickým probádáním daného lexika jako systému.“²² Jazyk sportu se stal jednou z nejvíce rozvíjejících se oblastí slovní zásoby a je tvořen zejména odbornou terminologií. Podobně jako jazyk obecně i sportovní slovní zásoba podléhá kulturně jazykovým vlivům určitého období. Převládající tendencí ve sportovní terminologii je snaha o internacionalizaci slovní zásoby pomocí anglojazyčných přejímek. Tento jev není příkladný jen pro ruštinu, ale i pro jiné světové jazyky, včetně češtiny.

Jazyk sportovní sféry lze rozdělit podle toho, kde se jednotlivé termíny používají. V první řadě jsou to **mezioborové** termíny a také termíny převzaté z jiných oblastí lidské činnosti (*психологическая подготовка*). Následují termíny, které se objevují ve všech druzích sportu, tzv. **oborové** (*победа, тренер, тренировка*). Další skupinu tvoří odborná slovní zásoba používaná **ve dvou či více** druzích sportu a jedná se obvykle o druhy příbuzné (*мяч, гол, тайм, вратарь*). Do poslední, čtvrté, skupiny patří termíny s velmi úzkou specializací. S těmito slovy se setkáváme pouze u **jednoho** určitého druhu sportu (*клинок, инсайд*).²³

Sportovní slovní zásoba tvoří vlastní terminologický systém, což je způsobeno nejen díky rozsáhlosti a podrobnosti sportovních disciplín, ale i neustálé tendenci tvorby nových termínů v současné ruštině. Sportovní termíny jsou systematizovány jak ze sémantického hlediska, tak z jejich strukturní povahy.²⁴

Díky novým možnostem, jak trávit volný čas, se zároveň setkáváme i s novými výrazy. Zdrojem nových výrazů mohou být samotné sporty nebo například široká škála nezbytných sportovních potřeb. Proto dnes tyto výrazy nejsou známé jen lidem

²² Vlastní překlad. КОЖЕВНИКОВА, И. Г. РУССКАЯ СПОРТИВНАЯ ЛЕКСИКА: (структурно-семантическое описание). Воронеж, 2004. Dostupné z: <http://cheloveknauka.com/russkaya-sportivnaya-leksika>. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Воронежский государственный университет.

²³ БОЧЕНКОВ, Е. А. *СОВРЕМЕННАЯ СПОРТИВНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ЛЕКСИКИ ФУТБОЛА)*. Dostupné z: <http://sntk.vlsu.ru/index.php/seksii-dokladov/131-pedagogicheskij-institut-doc/filologicheskij-fakultet/kafedra-russkogo-yazyka/519-sovremennaya-sportivnaya-terminologiya-na-materiale-leksiki-futbola>

²⁴ МАШУЦ, А. А. К ВОПРОСУ О ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОМ СТАТУСЕ СПОРТИВНОЙ ЛЕКСИКИ. *Научный журнал КубГАУ*. 2012, ро. 2009, . 83. Dostupné z: <http://ej.kubagro.ru/2012/09/pdf/40.pdf>

z odborných řad, ale postupně se dostávají i do povědomí laiků. Podle J. Světlé můžeme pozorovat **dvě protikladné tendence**: „Některé sportovní termíny se dostávají ze sportovního slangu do oficiální terminologie, naopak jiné přecházejí z odborné vrstvy do běžného jazyka a do povědomí široké veřejnosti. Do běžné slovní zásoby se dostávají termíny zcela nové i některá pojmenování, která sice mohla existovat již dříve, ale v našich podmínkách se z nejrůznějších důvodů nepoužívala – především proto, že u nás dříve nebyly odpovídající podmínky (místní, ekonomické, politické) pro masový rozvoj dané aktivity.“²⁵

J. Světlá dokazuje rozvoj **sportovní terminologie** na základě textů specializovaných cestovních kanceláří (vzniklých po roce 1989), které také mohou sloužit jako zdroj nové sportovní terminologie. Podle ní je přirozené, že všechny nové sportovní činnosti vyžadují své odpovídající pojmenování v domácím jazyce, a jelikož vznikají různě, můžeme je podle toho rozdělit do několika skupin. Pro nástin uvádím některé z nich. První skupinou jsou termíny, které navazují na již existující a rozšiřují tak jejich řady. Jedná se hlavně o sousloví, kde adjektivum specifikuje substantivum. Zmíněným způsobem tak byl například rozšířen termín *horská túra* o *túra po ledovci*, *sněhová túra* nebo *jízdní kolo* bylo dále specifikováno na *horské kolo* či *trekingové kolo*. Nové druhy sportu jsou do ruštiny a češtiny přejímány hlavně z angličtiny, a objevují se proto výpůjčky typu *canyoning*, *paragliding*, *snowboarding* apod. Kombinací dvou výše popsaných způsobů vznikají termíny jako *mořský kajaking*, *mořský jachting*.

Neméně zajímavé je rovněž kromě vzniku termínů sledovat jejich **chování** v cílovém jazyce. Není výjimkou, že existují současně český nebo ruský ekvivalent a cizojazyčná výpůjčka. Pak je obvykle otázkou času, ke které variantě se lidé přikloní více. Termíny označující sportovní činnost jsou často substantiva s příponou *-ing*, která mohou v češtině existovat i s koncovým *-k*, např. *trénink*. Někdy se v domácím jazyce užívá pouze cizojazyčná výpůjčka (*bungee jumping*), jindy má nové pojmenování svůj ekvivalent, který může mít i upřesňující funkci (*snowboarding – jízda na prkně*, *paragliding – létání na svahovém padáku*).

Adaptaci nových sportovních termínů ilustruje J. Světlá na slovu *rafting*, jehož původ bychom hledali v Americe, odkud se k nám dostal v 90. letech minulého století. Název disciplíny má v současné době dvě podoby – zmíněný *rafting* a *raftování*. *Rafting*

²⁵ SVĚTLÁ, J. Sportovní terminologie v cestovním ruchu. Naše řeč [online]. 1998, 81(4) [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7460>

se používá synonymně s českými termíny *sjezd, splutí* pro vyjádření činnosti provozované na raftech (*rafting na řece, vybavení na rafting*). Varianta *raftování* se používá ve snaze o vyjádření déle trvající nebo opakované činnosti (*týden raftování na řece*). Termín *rafting* dále navazuje na otázku *kde* nebo *kudy* (*rafting na řece, rafting peřejemi*), oproti tomu *sjezd, splutí čeho* (*splutí horního toku řeky*). Od substantiva *rafting* je odvozeno adjektivum *raftingový* a častěji používaný tvar *raftový* (*raftový člun*). Pokud jde o slovesa, frekventovanější jsou víceslovná pojmenování typu *jezdit na raftu*. Na závěr nutno zmínit pojmenování osoby věnující se *raftingu*, jíž je *raftař* s českými ekvivalenty *vodák* nebo *jezdec*. Zkoumání sportovních termínů v současných textech dokazuje, že má tato oblast svá specifika a zvláštnosti.²⁶

6.1 JAZYKOVÉ TENDENCE VE SFÉŘE SPORTU

Jazyk oblasti sportu zažívá v ruštině významný rozvoj již od konce 20. stol. Vzhledem k tomu, že je zastoupen především sportovní terminologií, můžeme u něj pozorovat silnou tendenci k obohacování slovní zásoby pomocí **anglojazyčných přejímek**. Příčin přejímání cizích slov v oblasti sportu je několik, mezi ty nejhlavnější však patří oslabení cenzury, zjednodušení pravidel pro veřejné vystupování nebo hledání nových výrazových prostředků.

Na konci 20. stol. měl americký národ značný vliv po celém světě, což zanechalo jak v češtině, tak ruštině viditelné stopy. Jazyk užívaný v oblasti sportu zaplavily amerikanizmy, které se následně velmi rychle zakořenily v její slovní zásobě. **Anglojazyčné neologizmy** se objevují napříč celou sportovní sférou, jsou to například názvy druhů sportu, sportovců, pohybů, trestů, názvy herních ploch, jejich částí apod. V posledních letech se také začaly provozovat nové sporty, které s sebou zároveň přinesly i své nové názvosloví. „Kromě termínů se ruská sportovní lingvokultura obohatila několika desítkami anglojazyčných výrazů z oblasti žargonu a slangu, jejichž většina brzo ztrácí okazionálnost a jazyk si ji dynamicky osvojuje.“²⁷ Mohou jimi být například slova typu *hattrick, trejd, aymcaïdep* apod.

²⁶ SVĚTLÁ, J. Sportovní terminologie v cestovním ruchu. Naše řeč [online]. 1998, 81(4) [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7460>

²⁷ Vlastní překlad. БОГОСЛОВСКАЯ, В. Р. ЧЕЛОВЕК. ПРИРОДА. ОБЩЕСТВО. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ. In: *СОБЕТ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ СПбГУ* [online]. 2002 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/4-13.htm>

Pro období počátečního fungování nové sportovní terminologie v ruském jazyce je charakteristická variantnost formy a její nestálost při psaní a výslovnosti. To, že se v ruštině začala objevovat slova, která se neshodují s fonetickými rysy ruské výslovnosti, se nepovažuje za nic neobvyklého. Normu pak tvoří pro ruštinu necharakteristická fonetická spojení.

Sociokulturní změny konce minulého století a celosvětově rozšířený fenomén feminismu v ruštině nastartoval růst počtu angloamerických přejímek **ženského rodu**, které se do té doby objevovaly pouze zřídka (*surfařka – серфингистка, snowboardistka – сноубордистка*).

Ruský jazyk si **sportovní anglicizmy** osvojuje velmi rychle. V lexikálně sémantickém poli jsou zahrnuta slova, která se v systému ruského jazyka adaptovala již dříve a stala se sémanticky autonomními, ale i slova přejatá poměrně nedávno. Sportovní anglicizmy rozšiřují v současném ruském jazyce působnost svých funkčně stylistických možností. Kromě jejich tradičních funkcí získávají nově například i emočně hodnotící funkci nebo funkci jazykové hry.

Jak vyplývá z výše uvedeného, základní procesy rozvoje současné sportovní terminologie jsou tedy zastoupeny především přejímáním, adaptací slov v jazykovém systému, aktivizací a dearchaizací anglicizmů, jejich derivací a rozšířením jejich funkčně stylistických možností.²⁸

6.2 SPORTOVNÍ PUBLICISTIKA A ŽURNALISTIKA

Sport je nedílnou součástí společenského života a je nepřetržitě odražen v tvorbě novinářů na stránkách časopisů, novin, internetu, v rádiu nebo televizi. Všechny zmíněné oblasti tvoří dohromady **sportovní publicistiku**, která je orientována na sportovně založenou část společnosti. Má rovněž přímý vliv na formování jejího mínění a názorů. Množství takto „speciálně“ zaměřených lidí čím dál více roste, a proto si právem zaslouží zvýšenou pozornost.

Pokud nazýváme výstupy médií sportovní publicistikou, vystupuje do popředí otázka, jaký je rozdíl mezi sportovní publicistikou a sportovní žurnalistikou. Podle J. Prochorova je **sportovní žurnalistika** činnost zaměřená na sběr, zpracování a šíření

²⁸ БОГОСЛОВСКАЯ, В. Р. ЧЕЛОВЕК. ПРИРОДА. ОБЩЕСТВО. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ. In: *СОВЕТ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ СПбГУ* [online]. 2002 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/4-13.htm>

aktuálních informací ze světa sportu pomocí médií. **Sportovní publicistika** je pak souhrn děl aktuální sportovní tematiky, která působí na konečného recipienta. Publicistika a žurnalistika jsou mezi sebou neodmyslitelně propojené, jelikož mají zásadní vliv na obecné mínění. Z pohledu specializovaného směru pro nás však mohou pojmy žurnalistika a publicistika tvořit synonyma.

Každý specializovaný směr má v **žurnalistice** svůj předmět zkoumání analýzy a popisu, ať už jde o sport, ekonomiku, bydlení, politiku či hobby. V některých případech se mohou zmíněné směry vzájemně prolínat. Jde například o pořádání mistrovství nebo olympijských her, kdy se mimo sportovní záležitosti posuzuje třeba ekonomický přínos pro danou zemi. Sportovní žurnalistika se tak díky společnému průniku s jinými odvětvími logicky dotýká i těch témat, která pro ni nejsou charakteristická.

V dobách Sovětského svazu byla **média** využívána především jako prostředek propagandy politického režimu a jejich obsah byl obvykle koncentrován, co se sportu týče, na zdravý způsob života. Změna nastala v devadesátých letech minulého století, kdy se média začala velmi rychle transformovat do moderní podoby. Spolu s větším zájmem lidí o sportovní dění se sportovní publicistika začala více typologicky odlišovat uvnitř celého systému publicistiky jako celku. Sejně tak i uvnitř sportovní publicistiky začaly vznikat různé skupiny a podskupiny, které však i přes jejich odlišná témata disponovaly stejnými funkcemi, s jejichž pomocí se usilovalo o přiblížení se světovým médiím.

Kromě toho, že **sportovní publicistika** působí na lidské emoce, má také informační, analytický a v neposlední řadě výchovný charakter. Sportovní publicistika poskytuje čtenářům široké spektrum informací souvisejících se sportem. Nejen že nabízí výsledky nejrůznějších závodů a soutěží, ale snaží se rovněž předpovídat průběh těch očekávaných. Výjimkou není samozřejmě ani popis druhů sportu, jejich pravidel apod. Analytická funkce spočívá v komentování a rozebírání sportovních událostí, přičemž důležitým prvkem je vyvození určitých závěrů, které odůvodňují výsledek té či oné sportovní události. Publicistika jako taková má bezpochyby silný vliv na společnost. Pro některé vrstvy obyvatel, ať už jsou posuzovány z věkového nebo sociálního hlediska, představuje sportovní tisk jedinou variantu jejich četby. Tímto způsobem je jazyk sportu přenášen do prostředí široké veřejnosti, kde zaujímá své nepostradatelné místo.

Na tomto místě bych také rád zmínil některé společné typologické charakteristiky **sportovní publicistiky**, zejména pak tisku. Jejím hlavním záměrem je reflektování

sportovních událostí a chování jejich účastníků. Nejčastěji jsou popisovány významné státní turnaje, poháry, závody, šampionáty a události světového rázu. Hlavním recipientem je tradičně mužské pohlaví, ale v důsledku rozmachu sportu v ženských řadách se v posledních letech zvýšil počet i na opačné straně. V důsledku snahy o co nejaktuálnější informace ze světa sportu převládají v textech fakta. Nejrozšířenějším žánrem je v této sféře reportáž. Hojně se využívá přítomný čas, který zesiluje pocit přímé účasti na dané akci. Takový efekt je ještě více dosažen při použití interview.

K tomu, aby si **sportovní publicistika** udržela pozornost, využívá mnohé lexikální, syntaktické a konceptuální metody. Převládají zde například krátké syntaktické konstrukce, odrážející dynamiku sportu samotného.

Všechny zmíněné typologické charakteristiky jsou vlastní většině odvětví sportovní publicistiky. Je však nutno říci, že jednotlivá média se svým způsobem liší, ať už se jedná o specifika na úrovni slovní zásoby, nebo celé své koncepce.²⁹

6.2.1 STYLISTIKA SPORTOVNÍ PUBLICISTIKY

Sportovní publicistika má, stejně jako kterákoli jiná specializovaná oblast, své osobité stylistické prostředky, které k ní neodmyslitelně patří. Tyto stylistické prostředky vychází hlavně ze specifické slovní zásoby sportovní sféry. Díky sportu jako takovému se mnohé jazyky neustále obohacují o nemalé množství slov. Jak jsem již výše psal, stěžejní roli zde hraje **anglický jazyk**. Množství přejatých slov z angličtiny ve sportovní publicistice je úzce spojeno s kontaktem anglicky mluvících zemí a také s rostoucím významem sportu ve světě. Ruský jazyk se díky tomu stal bohatším a rozmanitějším, což lze logicky vidět i na svéráznosti sportovních publicistických textů. Některé sportovní **termíny anglického původu** se do ruštiny asimilovaly natolik, že většina běžných uživatelů ruského jazyka již ani nerozlišuje cizí původ daného slova. Při pronikání zmíněných termínů do cizího jazykového systému má nejdříve zásadní vliv jazyk domácí, kdy je cizí element konfrontován s jeho fonetickými a gramatickými zákonitostmi.

²⁹ ВОРОНКОВ, П. Спортивная пресса как тип. In: Lib.ru: Журнал "Самиздат" [online]. 2001 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: http://zhurnal.lib.ru/w/woronkow_p/sport_press.shtml
ТУЛЕНКОВ, Дмитрий. Спортивная публицистика и спортивная журналистика: особенности специализированного направления [online]. [cit. 2015-09-23]. Dostupné z: http://sport-d.narod.ru/nauka/stat1.htm#_ftn1

Z jedné strany je přejímání cizích slov pozitivním procesem, díky němuž se jazyk stává bohatším a rozmanitějším, a tak i sportovní publicistika získává své osobité rysy a styl. Jazyk sportovní publicistiky by však neměl být výčtem těchto slov, ale úměrně skloubený **umělecký** styl spolu s **publicistickým**. V případě, že v textech převládají termíny, může to na čtenáře působit jednotvárně a nudně. Naopak čistě umělecký styl by ve sportovní sféře také neuspěl, protože by postrádal charakter vlastní pouze materiálům se sportovní tematikou.

Široké používání **přejatých slov** s sebou však nese i určitá další úskalí. Termíny se postupně dostávají za hranice profesionálního užívání a současně se hojně využívají v tisku, rádiu, televizi a internetu, přičemž špatné zacházení může pro domácí jazyk představovat určitou hrozbu. Jde například o to, že ne vždy čtenář chápe význam onoho slova a někdy mu dokonce není známo, jestli patří do sportovní terminologie. G. Kondratěnko ve svém článku zmiňuje například slovo „*maŭm*“, které v anglickém jazyce do sportovní terminologie zahrnuto není, ale v ruštině se používá výhradně ve spojitosti se sportovní činností. Příčina spočívá v tom, že přejaté slovo „*maŭm*“ zní lépe než domácí „*время*“.

Přestože G. Kondratěnko upozorňuje na nebezpečí **přílišného užívání** termínů a plošného **nahrazování** domácích slov slovy přejatými, jež lépe zní, poukazuje na jejich velký přínos ve formování charakteru jazyka sportu. Sport je zvláštní odborná sféra, která si pochopitelně neustále buduje svůj vlastní jazyk pro sportovní tematiku. Slova odborné sportovní terminologie slouží, na rozdíl od všeobecně užívaných slov, k rozlišení jim blízkých pojmů a přesnému vyjádření myšlenek v odborně zaměřených textech pro připraveného čtenáře nebo posluchače. Pokud se však s takovými výrazy setká někdo, kdo se v dané problematice (sportovní) neorientuje, může se stát, že nebude některým slovům a slovním spojením rozumět.

Kromě slovníku volí novináři pro sportovní tematiku i **žánr**. Jak víme, existuje množství žánrů, ze kterých lze vybírat, a prakticky většina se používá ve sportovní publicistice, což nepochybně svědčí o její variabilitě. Přestože se pozornost věnuje stále ještě nejvíce žánrům tradičních médií, bude podle odborníků během příštích let představovat hlavní zdroj sportovně zaměřených informací elektronická podoba tisku. Je zřejmé, že už dnes mohou některé internetové noviny úspěšně konkurovat, co se uživatelů týče, sportovním kanálům.

Lexikální procesy sledované v **publikacích** se sportovním zaměřením svědčí o živém, dynamickém prostředí, což se odráží v rozvoji lexikálně sémantického systému. Dále je třeba podotknout, že ve sportovní sféře se často vyskytují výrazy používané v přeneseném významu nebo v podobě metafory.

Sportovní **média** dnes neustále nabývají na důležitosti. Hlavním důvodem je přechod sportu do popředí lidských činností. Sportovní publikace pravidelně informují o sportovním dění a efektivně propagují sport, včetně zdravého životního stylu. Závěrem je možné konstatovat, že sportovní publicistika je v současné době samostatně organizovaným systémem s vlastními rysy a funkcemi, jehož styl a jazyk je díky dynamice oboru dostatečně specifický.³⁰

6.3 SPORTOVNÍ SLANG

V současné době existuje hned několik definic **slangu**, jejichž podoba se v některých případech liší pouze minimálně, jindy více. Většina se však shoduje na tom, že jde o nenormativní lexikálně frazeologické jednotky hovorového jazyka, jehož stylistická podoba napomáhá k zesílení expresivity.

Slang v sobě zahrnuje různé formy řeči, které jsou charakteristické pro určité skupiny lidí od podnikatelů, sportovců, hackerů po zločince či alkoholiky. Tyto skupiny lze rozlišovat podle sociálního nebo profesního hlediska.

Slangové výrazy mohou být stylisticky neutrální i stylisticky snižené. „Slang se skládá ze slov a frazeologizmů (ustálených spojení), které vznikly a zpočátku se používaly pouze v jednotlivých sociálních skupinách, přičemž odrážely životní zaměření těchto skupin.“³¹ Často se však stává, že slangové výrazy přechází z omezené skupiny uživatelů do obecně používaného jazyka a rozšiřují se tak mezi širokou veřejnost.

Někteří jazykovědci do **slangu** zahrnují jak **profesionalizmy**, **vulgarizmy** nebo **žargonizmy**, tak například **řeč mladé generace** (*банка* – гол, *штанга* – боковая стойка ворот, *шестёрка* – сленговое название нижних зон створа ворот, *чердак* – верхняя часть турнирной таблицы, *дерби* – матч принципиального характера между

³⁰ КОНДРАТЕНКО, Г. Стилистика спортивной периодики: проблемы и пути решения. Dostupné z: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/64388.doc.htm

MLČOCH, Miloš. Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky: studijní opora. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 44 s. ISBN 80-244-0397-8.

³¹ Vlastní překlad. СЛЕНГ КАК ОСОБАЯ ЛЕКСИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ. In: УКРАИНА-ДИПЛОМ [online]. 2004–2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://ukraine-diplom.com/42/16315-slang-kak-osobaya-leksicheskaya-kategoriya.html>

двумя соперничающими командами из одного города или района). S tímto pohledem na danou problematiku nezbyvá než souhlasit, protože všechny výše uvedené skupiny neliterární řeči odlišují jednu vrstvu obyvatel od druhé. **Profesionalizmy** jsou slova používaná lidmi, které sjednocuje určitá profese. **Vulgarizmy** jsou pak hrubá slova, pocházející obvykle z úst nevzdělaných. Zvláštní postavení zaujímá skupina slov spadajících do **žargonizmů**. Tato slova totiž nemají pro „nezasvěcené“ čtenáře či posluchače vždy jednoznačný význam a nemusejí proto být vůbec pochopena (*горчичник* – желтая карточка). Příkladem je také jazyk kriminální sféry, tzv. **argo**.

Účel **slangu** však nespočívá ve skrývání svého smyslu, jako je tomu u jazyka **argo**. Slang napomáhá především k větší emocionalitě a vystupuje také jako prostředek k formování kratších slovních obrátů. Jako další významnou funkci **slangu** zmiňují funkci manipulativní, což se odráží v textech, které mají v mysli adresáta vzbudit nějaké emoce nebo ho přimět k činům. V neposlední řadě uvádím funkci „tvůrčí“, která se projevuje při vzniku nových slov v případě, že chce autor vyjádřit něco, co nemá v literárním jazyce vhodný ekvivalent.³²

Slangové výrazy tvoří v mnohých disciplínách značnou část jejího slovního základu. Užívají ho nejen sportovní fanoušci, ale objevuje se pochopitelně i v řeči samotných profesionálních sportovců. Sportovní **slang** také používají a rozšiřují nejrůznější média v ústní i písemné formě. Slang zde plní funkci autentičnosti a bezprostřednosti komunikace, reportáží nebo např. komentářů. Časté používání slangových výrazů ve sportovní publicistice napomáhá jejich zakořenění v řeči široké veřejnosti. Rovněž je pozorován jev, kdy některá sportovní slangová označení pronikají do jiných tematicky odlišných oblastí. Sportovní slang se v současné ruštině objevuje hlavně u nově přichozích druhů sportů, jako je například jízda na snowboardu nebo skateboardu, a prosakuje do každodenní mluvy především mládeže.³³

³² СЛЕНГ КАК ОСОБАЯ ЛЕКСИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ. In: *УКРАИНА-ДИПЛОМ* [online]. 2004–2015 [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <http://ukraine-diplom.com/42/16315-sleng-kak-osobaya-leksicheskaya-kategoriya.html>

³³ МАНАЛ, І. Активные процессы в спортивной терминологии современного русского языка. Вино, 2008. Dostupné z: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-64692.html>. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita.

PRAKTICKÁ ČÁST

1 ZASTOUPENÍ SLOVNÍCH DRUHŮ VE SPORTOVNÍ TERMINOLOGII

Pro svoji diplomovou práci jsem vybral přibližně **570 lexikálních jednotek** ze sportovní sféry. Slovo přibližně jsem nevynechal záměrně, protože některé výrazy jsou v tom či onom jazyce vyjádřeny několika způsoby. Již na první pohled je zřejmé, že převážnou většinu sportovní slovní zásoby tvoří **podstatná jména** nebo **jmenná slovní spojení**, téměř 90 %. Toto jen potvrzuje, že sportovní terminologii, stejně tak jako terminologii jiných oblastí, zastupují především podstatná jména a jmenná slovní spojení. Z celkového množství podstatných jmen vybraného slovního materiálu v českém jazyce připadá na jednoslovná pojmenování asi 75 % (např. *autokros, kulturistika, bejsbolka, jogging, doping* // *доска, каратэ, спонсор, триал*). Na víceslovná pojmenování pak připadá zbývajících 25 % (jejich strukturální analýzou se budu zabírat níže). Situace je velmi podobná jak v češtině, tak v ruštině.

Ve znatelně menším počtu se v mých materiálech vyskytují **přídavná jména** a **slovesa**, a to přibližně stejnou měrou (přídavná jména 4 %, slovesa 6 %). U přídavných jmen se mezi češtinou a ruštinou téměř nevyskytují rozdíly. Pokud ano, tak se jedná spíše o ojedinělé případy, kdy jsou jednoslovná pojmenování v českém jazyce vyjádřena víceslovnými pojmenováními v ruském jazyce za pomoci předložky či slovesného přičestí (*cyklotrialový – для велотриала, vylučovací – с выбыванием/матч на выбывание, svalnatý – нарастивший мышцы* apod.). Nejvíce přídavných jmen je na základě vybrané slovní zásoby odvozeno od názvů sportů, tzn. podstatných jmen (např. *cyklistický* od *cyklistika*, *florbalový* od *florbal*, *futsalový* od *futsal*, *korfbalový* od *korfbal*, *softbalový* od *softbal*, *wrestlingový* od *wrestling* // *велотриальный* от *велотриаль*, *флорбольный* от *флорболь*, *футзальный* от *футзаль*, *корфбольный* от *корфболь*, *софтбольный* от *софтболь*, *рестлингový* от *рестлинг*).

U **sloves**, podobně jako u **přídavných jmen**, se v ruském jazyce o něco více než v jazyce českém vyskytují analytické slovesné konstrukce, kdy dochází k nahrazení jednoslovného výrazu víceslovným, ale z hlediska kvantity jde opět spíše o výjimky (*dopovat – принимать допинг, odkorávat – играть на одбой, pobídnout – дать шенкелей, přihrát – отдать пас, surfovat – кататься на сёрфе, vystřídat – выйти на замену*). Na základě mého materiálu je nejfrekventovanější konstrukce složena ze slovesa a podstatného jména.

Z hlediska slovních druhů je možné říci, že situace je v obou jazycích velmi podobná. Největší podíl na sportovní terminologii mají, na základě vybrané slovní zásoby, podstatná jména. V ruském jazyce je ve srovnání s češtinou o něco více analytických konstrukcí.

2 KLASIFIKACE SPORTOVNÍ TERMINOLOGIE PODLE TEMATICKÝCH KRITÉRIÍ

„V 19. stol., pod vlivem změn způsobu života, se vyvinul novověký závodní sport, tj. organizované soutěžení, vyznačující se snahou o dosažení co nejvyššího výkonu.“³⁴

Sportovní terminologii jsem rozdělil do několika **tematických skupin**. Zároveň jsem odlišil pojmenování osob ve sportovní terminologii tím způsobem, že jsem příklady těchto pojmenování uvedl k odpovídajícím tematickým skupinám. Tematické rozdělení sportovní terminologie do jednotlivých skupin poskytuje přehled o rozmanitosti mnoha odvětví, která do oblasti sportu spadají.

Nezákladnější klasifikace spočívá v rozdělení na **individuální** a **kolektivní sporty**. Tyto dvě skupiny jsou níže zastoupeny pouze reprezentativními výrazy, protože většina z nich se následně objevuje v dalších podskupinách a není třeba je všechny zmiňovat dvakrát.

individuální sporty: *alpské lyžování – горные лыжи, armwrestling – армрестлинг, рукоборство, рукоборье, bodybuilding – бодибилдинг, box – бокс, jogging – джоггинг, ricochet – рикошет, skateboarding – скейтбординг,*

kolektivní sporty: *basketbal – баскетбол, beachvolejbal – пляжный волейбол, florbal – флорбол, futsal – футзал, házená plážová – пляжный гандбол, korfbal – корфбол, lakros – лакросс, streetball – стритбол, softbal – софтбол, volejbal – волейбол.*

Následující skupinu tvoří **zimní sporty**, které lze dále rozdělit na zimní sporty provozované na sněhu a zimní sporty provozované na ledu.

zimní sporty na sněhu: *akrobatické lyžování – лыжная акробатика, akrobatický sjezd – могул, alpské lyžování – горные лыжи, mountainboarding –*

³⁴ *Ottova encyklopedie A-Z*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004, s. 950. ISBN 80-736-0014-5.

maunтинбординг, skiboarding – скибординг, slalom obří – слалом-гигант, snowboarding – сноубординг,

pojmenování osob: *akrobat lyžařský – акробат, akrobatka lyžařská – акробатка, lyžováním alpským se zabývající sportovec – горнолыжник, skiboardista – скибордер, snowboardista, snowboarder, snowboardař, snowboardák, prknař – сноубордист, snowboardistka, snowboarderka – сноубордистка;*

zimní sporty na ledu: *curling, lední metaná – керлинг, кэрлинг, krasobruslařská revue – ледовый спектакль, shorttrack – шорт-трек, skeleton – скелетон,*

pojmenování osob: *skeletonista – скелетонист, skeletonistka – скелетонистка.*

V současné době se velmi rychlým tempem rozmáhá tradice bojových sportů, které mají své kořeny hlavně v jihovýchodní Asii. Dříve se u nás oblast bojových sportů orientovala prakticky jen na karate a klasický box, což se dnes výrazně mění a spadá sem mnoho dalších druhů bojových sportů.

bojové sporty: *aikido – айкидо, armwrestling – армрестлинг, рукоборство, рукоборье, армспорт, iaidó – иайдо, karate – каратэ, kendo – кендо, кэндо, kickbox, kikbox, kick box, kickboxing – кик-бокс, кикбоксинг, кик-боксинг, kobudo – кобудо, kung-fu – кунг-фу, кун-фу, кунфу, taekwondo – таэквондо, тейквондо, тхеквондо, тхэквондо, тэквондо, tai-či, tchaj-t'i – тайчи, wrestling – рестлинг,*

pojmenování osob: *aikidista – айкидоист, karatista – каратист, karatistka – каратистка, kendista – кендоист, kendistka – кендоистка, kickboxer – кикбоксер, wrestler – рестлер, zápasník supertěžké váhy – супертяж, karatista – каратист, karatistka – каратистка, kickboxer – кикбоксер.*

Stejný rozmach jako výše uvedená skupina bojových sportů dnes zažívají extrémní sporty. V původním významu jsou za extrémní sporty považovány ty, jejichž provozování je spojeno se zvýšením hladiny adrenalinu v krvi. Dnes se ale mezi extrémní sporty řadí i ty, které jsou provozovány pouze malou skupinou lidí, nadšenců, a vyšší riziko pouze vzbuzují.

extrémní sporty: *basejumping – бейсджамп, бейс-джамп, boardercross – бордеркросс, борд-кросс, бордер-кросс, bungee jumping – банджи-джампинг,*

downhill – даунхилл, даунхил, *sandboarding* – сэндбординг, *skálolezení* – скалолазание, *skikros* – ски-крос, *skydiving* – скайдайвинг, *skysurfing* – скайсерфинг, *snowboardcross* – сноубордкрос, *kañoning*, *canyoning* – каньонинг,

pojmenování osob: *basejumper* – бейсджампер, бейс-джампер, *skálolzezec* – скалолаз, *skydiver* – скайдайвер, *skysurfař* – скайсерфер.

Spolu s rozšiřováním sportovních fitness center získávají i sporty, které se v nich provozují. V současné době již nejsou zmíněná místa záležitostí jen posiloven a posilovacích strojů, ale obvykle je v těchto centrech nabízena komplexní škála možností sportovního využití. Vzhledem k tomu, že se množství zmíněných zařízení poslední dobou závratně zvyšuje, roste i počet nabízených aktivit.

fitness sporty: *aerobik* – аэробика, *rytmická gymnastika*, *bodybuilding*, *body building* – бодибилдинг, кач, *jogging* – джоггинг, пробежка трусцой, *kulturistika* – бодибилдинг, культуризм, *pilates* – пилатес, *stepaerobik* – степен-аэробика, *taebo* – тай-бо,

pojmenování osob: *jogger* – джоггер, *kulturista* – культурист, *kulturistka* – культуристка.

Další skupinu zastupují sporty spojené jakýmkoli způsobem s vodou. Některé **vodní sporty** mohou být provozovány na hladině, jiné pod hladinou nebo dokonce ve velkých hloubkách. Tato skupina sportů je pro svůj účel rovněž často doplňována jinými přírodními vlivy, jako je například vítr. Následují sporty, jež jsou závislé výhradně na proudění vzduchu.

vodní sporty: *akvagympnastika* – аквагимнастика, *kitesurfing* – кайтсёрфинг, *krasoplavání*, *plavání synchronizované* – художественное/синхронное плавание, *potápění hloubkové/sportovní* – дайвинг/ныряние, *rafting*, *raftování* – сплав по горным рекам, *rafting*, *surfing*, *surfování* – серфинг, *veslařství* – академическая гребля, *wakeboarding* – вейкбординг, *plachtařství* – парусный спорт, *windsurfing* – виндсерфинг,

pojmenování osob: *akvabela* – синхронистка, *potápeč* – дайвер, *аквалангист*, *ныряльщик*, *potápečka* – ныряльщица, *raftař*, *rafter* – рафтер, *raftařka*, *rafterka* –

рафтерша, surfař, surfer, surfista – серфист, серфингист, surfařka, surfistka – серфингистка, veslařka – гребчиха, wakeboarder, wakeboardista – вейкбордер, windsurfař, windsurfer, windsurfista – виндсерфингист, windsurfařka, windsurferka, windsurfistka – виндсерфингистка;

sporty závislé na proudění vzduchu: *deltaplaning – дельтапланеризм, дельтапланерный спорт, kiting – кайтинг, paragliding – парапланеризм,*

pojmenování osob: *paraglider, paraglidista – парапланерист, paragliderka – парапланеристка.*

Následující skupina sportů se neorientuje pouze na jednu disciplínu, nýbrž na kombinaci několika z nich, což vyžaduje určitou dávku schopností z více oblastí.

kombinované sporty: *biatlon letní – летний биатлон, duatlon – дуатлон, moderní pětiboj – современное пятиборье, multisport – мультиспорт, triatlon – триатлон,*

pojmenování osob: *biatlonista – биатлонист, biatlonistka – биатлонистка, duatlonista – дуатлонист, duatlonistka – дуатлонистка, triatlonista – триатлонист, triatlonistka – триатлонистка.*

Velmi rozšířené jsou míčové hry, které často patří mezi volnočasové aktivity provozované po celý rok.

míčové sporty: *beachvolejbal, beach-volejbal – пляжный волейбол, бичбол, бич-волей, бич-волейбол, futsal – футзал, зальный футбол, házená – гандбол, házená plážová – пляжный гандбол, volejbal – волейбол, bago (koraná) – игра в вышибалку, korfbal – корфбол, streetball – стритбол,*

pojmenování osob: *futsalista – футзалист, futsalistka – футзалистка, korfbalista – корфболист, volejbalista – волейболист, volejbalistka – волейболистка, libero – либеро, свободный защитник.*

Následují tři skupiny sportů a disciplín, jež jsou sestaveny vždy podle určitého aspektu, který je v dané oblasti při posuzování nejdůležitější.

sporty s důrazem na vzdálenost: *čtvrný skok – прыжок в четыре оборота, hod diskem – метание диска, skoky na lyžích – прыжки с трамплина, vrh koulí – толкание ядра,*

pojmenování osob: *vrhač – метатель;*

sporty s důrazem na rychlost: *časovka – гонка с отдельным стартом, гонка на время, dostihy svalové/klusácké – скачки/бега, orientační běh – соревнование по спортивному ориентированию, překážkový dostih – ступль-чез, štafeta 4 x 100m – эстафета четыре по 100 метров,*

pojmenování osob: *překážkář – барьерист, překážkářka – барьеристка, rychlobruslař – конькобежец, rychlobruslařka – конькобежка, vytrvalec – стайер;*

sporty s důrazem na přesnost: *bowling – боулинг, paintball – пейнтбол, пэйтбол, pool – пул, бильярд, šipky (hra) – дартс,*

pojmenování osob: *golfista, hráč golfu – гольфист, golfistka – гольфистка, paintballista – пейнтболист, paintballistka – пейнтболистка.*

V některých druzích sportu se sportovci neobejdou bez příslušného herního náčiní. V níže uvedené skupině se jedná především o pátky, rakety a hole, které jsou přizpůsobeny pro kontakt s předmětem hry, obvykle míčkem.

sporty hrané raketou, pátkou či holí: *ricochet – рикошет, softbal, softball – софтбол, squash – сквош, florbald – флорбол, interkros – интеркросс, lakros – лакросс,*

pojmenování osob: *softbalista – софтболист, florbaldista – флорболист, florbaldistka – флорболистка.*

Další skupinu sportovní slovní zásoby lze shrnout do celku týkajícího se automobilismu a motorismu.

auto/moto sport: *autokros – автокросс, automobilismus – автомобилистика, motobal – мотобол, truck-racing – трак-рейсинг, truck-rally – трак-ралли, trucktrial – трак-триал, závod do vrchu – гонки по подъему на холм, závody krátkou vzdálenost – дрэг рейсинг, závod tahačů – тракрейсинг, závody motokár, karting, carting – картинг,*

pojmenování osob: *motocyklista řidič/spolujezdec – седок, мотоциклист/второй седок, motokárový závodník, motokárista – картингист, automobilový závodník – автогонщик, biker (milovník silných motocyklů) – байкер.*

V oblasti cyklistiky jsou v současné době, kromě tradiční silniční cyklistiky, velmi populární nejrůznější způsoby jízdy na horském kole v terénu. Jedná se o dynamickou oblast sportu, která se za poslední roky těší čím dál větší popularitě.

cykloport: *bikecross – байкеркросс, байкер-кросс, cyklistika silniční – велощоссе, syklocentrum – велоцентр, syklokros – велокросс, kolová – велобол, отпiум – омниум,*

pojmenování osob: *syklokrosař – велокроссмен, syklotrialista – велотриалист, biker – маунтинбайкер.*

Ve světě sportu existuje několik úrovní, jak se člověk může dané disciplíně věnovat. V následující oblasti sportovní terminologie je znázorněno několik příkladů zařazení podle sportovní úrovně. Většina z nich pochází ze sféry profesionálního sportu. Dále zmiňuji některé sportovní organizace mající své místo rovněž nejčastěji v oblasti profesionálního sportu.

sportovní úroveň: *dorostový – подростковый, profisport – профи-спорт, prvoligový – перволиговый, příprava – подготовительное отделение, superklub – суперклуб, superliga – суперлига, supertřída – суперкласс, superturnaj – супертурнир, vrcholový sport – спорт лидеров, большой спорт, спорт высших достижений,*

pojmenování osob: *profík – профи, профик, superprofík – суперпрофессионал, hráč národního mužstva – сборник, autsajdr – аутсайдер, špičkový závodník – гонщик экстра-класса;*

sportovní organizace: *bundesliga – Бундеслига, hokej NHL – НХЛовский хоккей, NHL – НХЛ (Национальная хоккейная лига), premier league – премьер-лига, команда,*

pojmenování osob: *hráč NHL – энхаэловец.*

Sport pronikl do života lidí v takové míře, že kontakt s ním je pro mnohé z nás na denním pořádku. Do následující skupiny sportovní slovní zásoby jsem zařadil názvy sportovních akcí, které mají význam jak pro samotné aktivní sportovce, tak pro sportovce pasivní.

sportovní akce, soutěže, události: *aeroshow – авиашоу, аэрошоу, Davis Cup – Кубок Дэвиса, deaflympiáda – дефлимпиада, derby – дерби, gala-show – гала-шоу, Grand Prix – гран-при, paralympiáda, paraolympiáda – Паралимпиада, paralympijské hry – Паралимпийские игры, soutěž o pohár – соревнование на кубок, univerziáda – универсиада.*

Jak jsem psal výše, sport se vyvinul v organizované soutěžení s cílem dosažení co nejlepšího výsledku. Pro vyjádření vztahu mezi soutěžícími a celkového postavení z hledem k výsledku nebo pořadí existuje poměrně široká škála výrazů, jejichž příklady uvádím níže.

skóre nebo pořadí: *finálová skupina – финальная пулька, hatrick – хет-трик, kanár – сухой счет, místo první v tabulce – первая строчка в таблице, postupová skupina – предварительный турнир, skóre – отношение, tie-break, tiebreak – тай-брейк, utkání systémem k. o. – матч с выбыванием, vítězství hostů – гостевая победа, žebříček – ранжир, рейтинг, nastavený čas, prodloužení – доигровка, овертайм.*

Je zjevné, že lidé se z pohledu novodobých dějin přestávají „hýbat“. Je to způsobeno tím, že většinu práce za nás udělají mechanická zařízení, která my, lidé, pouze obsluhujeme, nebo trávíme spoustu času v sedavém zaměstnání. Můžeme však pozorovat určité tendence zmíněný negativní jev kompenzovat sportováním. Vzniká proto čím dál více nových míst, kde je možné nejrůznější druhy sportu provozovat. V mnoha městech se stal tento trend předmětem politického dění. Sám žiju ve městě, které je součástí projektu „zdravé město“ a nárůst sportovišť nejrůznějšího zaměření mohu jen potvrdit.

sportovní prostory:

uzavřené komplexy pro indoor sporty: *akvacentrum, aquacentrum, akvapark, aquapark – акванарк, fit-centrum, fitcentrum, fitness-centrum, fitness centrum,*

fitnesscentrum, posilovna – фитнес-центр, тренажерный зал, fitklub, fitnessklub – фитнесклуб, fitko – качалкин зал (expr.), kuželna – кегельбан, tělocvična – спортзал;

otevřená (venkovní) sportoviště: *centrkurt – центральный корт, golfiště, golfové hřiště – гольф-поле, kurt tenisový – теннисный корт, motokárová dráha – картинг, plochá dráha – спидвей, quarterpipe (dráha snowb., skate) – кватер-пайп, кватерпайп, кватер-пайп, travnaté hřiště – зеленый, skatepark – скейтотдром;*

jednotlivé části sportovišť: *U-rampa – поликодром, jamkoviště – грин, kladina – бревно, klec (hokejová branka) – калитка, kruh diskařský – сектор для метания диска, plavební dráha – судовой ход, фарватер, střídačka (hokej) – скамья запасных, dráha cyklistická – велотрек, odrazový můstek – трамплин.*

Poměrně bohatě zastoupenou skupinou jsou slova znázorňující širokou škálu sportovních potřeb. Téměř žádný sport se neobejde bez nějakého sportovního doplňku, pokud se tedy nejedná přímo o nezbytnou součást sportovního vybavení. Spolu s novými sportovními disciplínami se zároveň rodí i určitá nová pojmenování, která doplňují stávající slovní zásobu. Zároveň probíhá neustálý proces inovace sportovního vybavení, a proto vznikají i nová pojmenování.

sportovní vybavení:

sportovní oblečení a obuv: *adidasky – кроссовки Адидаас, адидасы, bejsbolka (čepice) – бейсболка, dres/fotbalový – майка, спортивный костюм/футболка, kopačka – бутсы, stulpny, štuplny – гетры, bandáž – повязка,*

vybavení pro zimní sporty: *běžky – равнинные лыжи, boby – бобслей, carving (lyže) – карвы, curlingový kotouč – бита, sjezdovka (lyže) – горные лыжи, skiboard – скиборд, skibob – скибоб, snowboard – сноуборд, dvojbob – двухместный боб, бобслей-двойка, mazání lyžařské – смазка, skutr sněžný – снегомобиль, снегоход, mountainboard (prkno) – маунтинборд,*

vybavení pro auto/moto: *motocykl sólo – мотоцикл-одиночка, motokára – карт, off-road, offroad (terénní automobil) – внедорожник, sportbike (moto) – спортбайк, vůz závodní F1 – болид, bugina (auto) – багги, cross-over (auto) – кроссовер, čtyřkolka (moto) – квадробайк, enduro cestovní (auto) – эндуро для путешествий, helma motocyklová – мотошлем,*

vybavení pro vodní sporty: *deblkajak* – байдарка-двойка, *deblkánoe* – каноэ-двойка, *kajak* – байдарка, *raft* – рафт, *skutr vodní* – гидроцикл, *wakeboard* – вейкборд, *plachetnice* – парусник,

vybavení pro cyklo sport: *dvojkolo* – тандем, *bike*, *kolo horské* – горный велосипед, *маунтинбайк*, *байк*, *rotoped* – велотренажер, *řídítka* – рога руля,

vybavení pro „street“ sporty: *footbag (míček)* – футбэк, *koloběžka* – самокат, *skate*, *skejt* – скейт, *skateboard* – роликовая доска, скейтборд, скейт-борд, *prkno (skateboardové)* – доска,

vybavení pro sporty hrané pálkou, raketou či holí: *badmintonový míček* – волан, *golfové hole (přep. dětský kočárek)* – коляска-зонтик, *pálka basebalová* – бита,

vybavení pro větrné sporty: *deltaplán* – дельтаплан, *paraglida (kluzák podobný radáku)* – парглайд,

ostatní sportovní vybavení: *kužel* – булава, *nunčak* – нунчак, *paintballová pistole* – пейнтбольный пистолет, *lyže kolečkové* – лыжероллеры, роликовые лыжи, *gameball*, *gembol* – гейм-бол, геймбол.

Do níže uvedených skupin jsem zařadil slovní zásobu vyjadřující chování sportovců především v průběhu hry či soutěže. Jedná se o velmi bohatou slovní zásobu, jež je v mnohých případech charakteristická zejména nebo pouze pro oblast sportu. V této skupině slov je možné narazit na některé slangové výrazy.

chování ve sportu:

způsoby hry, postupy a metody ve sportu: *blok v odbíjené* – чехол, *doskok v košíkové* – подбор, *nadhoz* – подача, *odskok* – отскок, *podání* – подача, *roзыгрыши мяча*, *přešlap* – заступ, *flip* – флип, *kroky v košíkové* – пробежка, *rittberger* – риттбергер, *rozštěr* – шпагат, *vrut* – пурэут, *klik* – отжатие до упора, *čelní střet (auto)* – лобовое столкновение, *tečování* – рикошет, *start předčasný* – фальстарт, *gól* – гол, *шайба*, *kiks* – ляп, *prokol*, *vlastní branka*, *vlastňák* – автогол, *faul* – фол;

skupina sloves vyjadřující chování ve sportu: *vytvořit s kým blok (v odbíjené)* – сблокироваться, *táhnout šachy* – делать ход, *kličkovat* – финтить, *vzít koho do presu* – взять кого в коробочку, *faulovat* – фолить, *robídnout kopě* – дать шенкелей, *dupnout na plyn* – ударить по газам, *vyboxovat* – выбить, *vyhodit ze sedla* – выбить из седла, *fandit komu* – болеть за кого, *draftovat* – драфтовать, *hrát na jakém místě*

– *играть кого, vystřídát – выйти на замену, rozcvičovat se – разминаться, dopovat – принимать допинг, допинговаться, sponzorovat – спонсировать;*

důsledek, výsledek určitého jednání: *obdržet gól – пропустить гол, prohrát s kým – уступить кому, soutěžit o titul – разыгрывать титул, vyloučení – удаление (с поля), vyřadit koho v utkání – выбить кого, opakování utkání – переигровка, odstoupení z trati závodu – сход с дистанции, diskvalifikován být – попасть под дисквалификацию;*

způsob zacházení s předmětem hry (pukem, míčem apod.): *dělovka (sport) – пушечный удар, golfový úder v hokeji – щелчок, gólová přihrávka – голевая передача, radáček – навес, prohoz (tennis) – обвод, обводка, обводящий удар, přihrávka – пас, передача, přihrávka do běhu – подача на ход, přihrávka na gól – голевой пас, výsledatивная подача, přihrávka, která má oči – зрячая подача, nevybratelný míč – мяч-неберучка;*

osobní kontakt mezi sportovci: *hákování v hokeji – зацеп, hákovat – цеплять, říchnutí holí v hokeji – тычок, skluz (koraná) – подкат, skosit koho – срубить кого, srážka neúmyslná (sport) – игровое столкновение, šlapák – прием прямой ногой, úder pod pás – удар ниже пояса, usadit koho ve sportu – осадить, bodyček – силовой прием;*

pojmenování osob: *nadhazovač – подающий, nahrávač v odbíjené/ve sportu – связка, связующий/подыгрывающий, raspasovičik, přihrávač – распасовицик, špílmachr, tvůrce hry, rozehrávač – плеймейкер, распасовицик, čarový rozhodčí – лайнсмен, centrforvard – центрфорвард, центр нападения, центральный нападающий, quarteback (útočník) – квотбэк.*

Při výběru sportovní slovní zásoby jsem se setkal s množstvím termínů, které vyjadřují možnosti provozování sportovních disciplín. Tato skupina slov je často používaná ve sféře žurnalistiky při komentování sportovních událostí, zejména zápasů. Převážná většina vybraných slov zmíněné skupiny se užívá výlučně ve sféře sportu.

způsoby provozování sportu: *carving (lyžařská technika) – карвинг, čtyřhra – пара, парный разряд, na jeden dotek – в одно касание, freeride – фрирайд, freestyle (ve snowboardingu) – фристайл, prsa (technika plavání) – брасс, přesilovka – игра*

в большинстве, *volná jízda* – произвольное выступление, *vyučovací utkání* – матч на выбывание, *kros* – кросс, *singl* – одиночный матч,

pojmenování osob: *freestylista* – фристайлист, *freestylistka* – фристайлистка, *volnostylař (zápas)* – вольник, *krosař* – кроссмен, *singlista* – выступающий в одиночном разряде, *одиночник*, *singlistka* – выступающая в одиночном разряде, *одиночница*.

Jak si můžeme z výše uvedeného přehledu všimnout, sportovní terminologie disponuje opravdu velkým množstvím pojmenování, které svědčí o významu daného tématu jak ve sportu samotném, tak i z pohledu jazyka. Mimo názvů sportovních disciplín vyniká na základě mého materiálu skupina termínů vyjadřující chování (sportovců) při sportovní činnosti. Dále bych chtěl poukázat na množství pojmenování ze skupiny „sportovního vybavení“ a „sportovních prostor“. Je zřejmé, že nárůst sportovních disciplín a celkové sportovní aktivity v posledních letech s sebou přináší i nová pojmenování, což se odrazilo i v tematickém přehledu.

Zatímco názvy sportovních disciplín a jednotlivých druhů sportu jsou převážně cizího původu, v terminologii charakterizující „chování ve sportu“ se v obou jazycích objevuje významný počet slov a slovních spojení původu domácího, tedy slovanského. Jako příklady uvádím *nadhoz*, *dělovka*, *skosit koho* // *выбить*, *удар ниже пояса*, *пробежка*. Původem slov se však budu zabírat v samostatné kapitole praktické části, a proto zde nebudu toto téma dále rozvíjet.

3 ZPŮSOBY OBOHACOVÁNÍ JAZYKA SPORTU

Nehledě na to, že bouřlivé období politických a společenských změn je již za námi, proces formování sportovního lexika je stále velmi intenzivní. Jedním z cílů mé práce je i analýza způsobů obohacování sportovní slovní zásoby. V této kapitole se budu podrobněji zabírat způsoby přejímání cizích slov a vznikem nových pojmenování jak v českém, tak ruském jazyce na základě vybrané sportovní terminologie.

Způsoby vzniku nové slovní zásoby ve sféře sportu se od ostatních sfér nijak zvlášť neliší. Jedním z nejrozšířenějších je **morfologický způsob**, který je založen na již existujících slovech v daném jazyce. Jedná se o tzv. odvozování pomocí přípon, předpon, předpon a přípon současně, dále kombinaci a skládání. Kromě zmíněného morfologického způsobu se budu v následujících podkapitolách věnovat také **sémantickému způsobu** vzniku nových slov a **přímým výpůjčkám**, které jsou z cizího jazyka přejaty beze změny nebo s grafickou a zvukovou adaptací.

3.1 PŘÍMÉ VÝPŮJČKY

Přímé výpůjčky se vyznačují tím, že se v přejímajícím jazyce používají v původním tvaru. Daná lexikální jednotka si pak zachovává své fonologické či morfologické znaky cizosti. Tento způsob přejímání cizích slov je velmi rozšířen, a to jak na bázi jednoslovných, tak víceslovných tvarů. Při setkání běžného uživatele domácího jazyka s přímou výpůjčkou je obvykle na první pohled zřejmé, že se jedná o přejaté cizí slovo. Takovýchto výrazů je v mém vybraném slovním materiálu poměrně velké množství, avšak jedná se pouze o jednoslovné tvary. Výpůjčky jsem rozdělil na skupinu pojmenování přejatých **beze změny** a skupinu slov, u kterých při procesu přejetí došlo ke **grafické a zvukové adaptaci**.

výpůjčky přejaté beze změny:

český jazyk:

bowling, carving, doping, jogging, racing, rafting, surfing, wrestling, zorbing, kiting, skeleton, bikecross, breakball, wakeboard, gameball, downhill, kickbox, mountainboard, paintball, skateboard, skatepark, skibob, skiboard, snowboard,

snowboardcross, sportbike, streetball, freeride, freestyle, footbag, shorttrack, half-pipe, play-off, multisport, aquapark

ruský jazyk:

рафтинг, спонсоринг, зорбинг, скибооб

Jak již bylo popsáno v teoretické části mé práce, přímé výpůjčky často nemění svoji grafickou podobu. Výše uvedené příklady jsou z cizího jazyka přejaty bez jakékoliv změny. Můžeme si všimnout, že český jazyk využívá, na základě mého materiálu, přímých výpůjček beze změny více než jazyk ruský, což potvrzuje striktnější přístup v dodržování původního pravopisu přejatých slov v češtině. Do přímých výpůjček spadají v obou jazycích zejména názvy druhů sportů.

modifikované výpůjčky:

český jazyk:

kaňoning, strečink, aerobik, cyklistika, kulturistika, univerziáda, autokros, basketbal, kikbox, korfbal, skikros, softbal, florbal, fitklub, trénink, come-back, beach-volejbal, truck-rally, deblkajak, deblkánoe, trucktrial, superklub, superliga, akvapark, extraliga, profisport, profitenis, špilmachr, fitcentrum

ruský jazyk:

боулинг, карвинг, каньюнинг, кайтинг, рейсинг, стречинг, серфинг, рестлинг, рейтинг, универсиада, автокросс, маунтинбайк, баскетбол, бейсджамп, бейс-джамп, вейкборд, волейбол, геймбол, даунхил, корфбол, маунтинборд, пейнтбол, скиборд, сноуборд, сноубордкрос, софтбол, стритбол, флорбол, футбэк, спортбайк, брейкбол, борд-кросс, гейм-бол, дрим-тим, кик-бокс, плей-офф, бич-волейбол, хет-трик, скейт-борд, ски-крос, трак-ралли, фейр-плей, шорт-трек, квадробайк, трак-триал, велобол, велокросс, велотрек, велоцентр, суперклуб, суперлига, суперкласс, экстралига, аквапарк, мультиспорт, фристайл, фрирайд

Zajímavější z hlediska vzniku nových pojmenování je skupina výpůjček s určitou modifikací. Na první pohled je zřejmé, že u příkladů výše uvedených se vyskytuje zcela opačný jev než u přímých výpůjček beze změny. Mám na mysli větší benevolenci v psaní cizích přejímek v ruštině na rozdíl od češtiny. To znamená, že ruština daleko více přizpůsobuje podobu slova přejatého jako celek svému jazykovému systému.

Vybrané modifikované výpůjčky lze podle druhu adaptace rozdělit do několika skupin. První z nich tvoří sportovní pojmenování, jejichž pravopis byl adaptován podle výslovnosti v původním jazyce. Např. *akvarpark, strečink, kaňoning, kikbox, skikros, špilmachr, aerobik* // *рейсинг, карвинг, кайтинг, вейкборд, сноуборд, фристайл, пейнтбол, футбэк.*

Druhou skupinu zastupují slova, která byla do systému přejímajícího jazyka adaptována pod vlivem chybné výslovnosti. Jsou jimi slova jako *basketbal* ['ba:skɪt,bɔ:l], *softbal* ['sɒft,bɔ:l], *florbal* [flɔː,bɔ:l], *trénink* ['treɪnɪŋ], *fitklub* ['fit,kɫɒb] // *баскетбол* ['ba:skɪt,bɔ:l], *волейбол* ['vɔɪ,bɔ:l], *суперклуб* ['su:pɐ,kɫɒb] aj.

Dále jsem si u zástupců modifikovaných výpůjček všiml, že původní víceslovná pojmenování jsou v cílovém jazyce často spojena a užívají se jako jednoslovné tvary. Jde například o výrazy typu *trucktrial* (od *truck trial*), *truck-rally* (od *truck rally*), *profisport* (od *professional sport*) // *бејсџамп* (от *base jump*), *брејкбол* (от *break ball*), *дрим-тум* (от *dream team*), *шорт-трек* (от *short track*), *фејр-плеј* (от *fair play*) apod. Jak je vidět, v ruském jazyce se ve srovnání s češtinou vyskytují poměrně často složená slova se spojovníkem. Tuto skupinu zastupují výhradně slova cizího původu. Jsou obvykle tvořena dvěma samostatnými jednotkami (slovy), přičemž jedno slovo je determinující a druhé determinované. Jedno slovo má obecnější význam a druhé slovo upřesňuje význam slova složeného jako celku.

Za zmínku stojí také slova *deblkajak, deblkánoe* jejichž adaptace proběhla na základě chybné výslovnosti ['dɫɒl,kajæk], ['dɫɒl,kə'nu:] v kombinaci se sloučením víceslovných pojmenování, která se ve výchozím jazyce píše zvlášť (*double kayak, double canoe*). Podobně je na tom ruské *бич-волейбол* vzniklé od *beach volleyball*.

3.2 MORFOLOGICKÝ ZPŮSOB TVORBY NOVÝCH POJMENOVÁNÍ

3.2.1 SUFIXACE

Suffixace je základní způsob tvorby nových slov v současné češtině i ruštině, při kterém nové slovo vzniká připojením sufixu k slovnímu základu. Zmíněná metoda se velmi často využívá při vzniku nových slov ve sportovní terminologii a můžeme se s ní setkat u různých slovních druhů.

Nejrozšířenějšími sufixy vybraného slovního materiálu oblasti sportovní terminologie jsou u podstatných jmen rodu mužského:

český jazyk: -ér: *trenaž-ér*

ruský jazyk: -ep: *тренаж-ep*

Slovo *trenažér* má z terminologického hlediska obecnější význam, jímž se chápe konstrukce napodobující skutečná zařízení a umožňující nácvik potřebných úkonů. Využívá se zejména v motorismu nebo letectví, ale můžeme se s ním setkat například i při simulaci lyžování. Slovo *trenažér* je utvořeno od slova *trenáž* příponou *-ér*. „Slovník současného spisovného ruského jazyka z r. 1963 zaznamenává slovo *trenáž* i *trenažér*. *Trenáž* znamená totéž co *trénink* a v ruštině se ho užívá jako synonyma běžnějšího výrazu *trenirovka*; *trenažér* je podle ruského slovníku zařízení pro letecký výcvik. Slova jsou utvořena z anglického základu *to train*, tj. *cvičit, trénovat*. Přípony *-až* a *-er* byly do ruštiny přejaty z francouzštiny, popř. z angličtiny, ale jsou dnes v ruštině zdomácnělé a běžné.“³⁵

rodu ženského:

český jazyk:

-k(a): *střídač-k-a, časov-k-a*

-n(a): *kužel-n-a, posilov-n-a*

-en(á): *ház-en-á*

³⁵ POŠTOLKOVÁ, B. *Trenažér. Naše řeč* [online]. 1966, 49(3) [cit. 2015-10-17]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5213>

-in(a): *klad-in-a*

-ov(á): *kol-ov-á*

-nic(e): *plachet-nic-e*

ruský jazyk:

-к(a): *заряд-к-a, размин-к-a*

Nejpočetnější skupinu vybraných sportovních pojmenování ženského rodu tvoří v češtině i ruštině slova, která jsou odvozená od sloves (*střídačka* od *střídat*, *posilovna* od *posilovat*, *házená* od *házet* // *разминка* от *разминаться*, *зарядка* от *зарядиться*) nebo podstatných jmen (*kuželna* od *kužel*, *kolová* od *kolo*, *plachetnice* od *plachta*, *kladina* od *kláda*). Termín *časovka* je pak jako jediný z této skupiny odvozen od přídavného jména *časový*, jehož význam spočívá ve vykonání určité činnosti v co nejkratším časovém horizontu.

rodu středního:

český jazyk:

-ování: *finiš-ování, hák-ování, teč-ování*

-ní: *potápě-ní*

-išt(ě): *golf-išt-ě, kluz-išt-ě*

-ovišt(ě): *jamk-ovišt-ě*

ruský jazyk:

-ани(e): *мет-ани-e, толк-ани-e*

-ств(o): *спонсор-ств-o*

Podobně jako u ženského rodu i zde převládají odvozeniny od podstatných jmen (*finišování* od *finiš*, *hákování* od *hák*, *tečování* od *teč*, *golfiště* od *golf*, *jamkoviště* od *jamka* // *спонсорство* от *спонсор*) a sloves (*potápění* od *potápet se*, *kluziště* od *klouzat se* // *метание* от *метать*, *толкание* от *толкать*). Jak si můžeme na výše uvedených příkladech všimnout, sufixací často vznikají podstatná jména slovesná (např. *hákování*, *tečování* // *метание*, *толкание*).

přídavná jména

„Při pojmenovacím procesu je vznik nového adjektivního pojmenování vázán na slovní spojení se substantivním členem, s nímž adjektivum tvoří jeden pojmenovací celek pro pojmenování určitého myšlenkového obsahu...“³⁶

U přídavných jmen se při vytváření nových výrazů rovněž hojně využívá sufixace. Z mého slovního materiálu vyplývá, že většina českých i ruských přídavných jmen vznikla na základě derivace jmen podstatných (*doping – dopingový, finále – finálový*).

český jazyk:

-ov(ý): *doping-ov-ý, finál-ov-ý, skejt-ov-ý, tartan-ov-ý, brank-ov-ý, golf-ov-ý, curling-ov-ý*

-ovan(ý): *draft-ovan-ý, sponzor-ovan-ý*

-áck(ý): *skejt-áck-ý*

-sk(ý): *skater-sk-ý*

-nat(ý): *sval-nat-ý*

Nejvíce přídavných jmen v českém jazyce je se sufixem **-ov(ý)**, přičemž taková přídavná jména jsou odvozována od názvů druhů sportu (*wrestlingový* od *wrestling*), sportovního vybavení (*skejtový* od *skejt*, *brankový* od *branka*) a jiných sportovních termínů (*dopingový* od *doping*).

Suffixy **áck(ý)** a **-sk(ý)** se vyskytují u přídavných jmen odvozených od pojmenování osob (*skejtácký, skaterský* od *skater*).

Výjimku v mé práci tvoří přídavná jména se sufixem **-ovan(ý)** (*draftovaný* od *draftovat*, *sponzorovaný* od *sponzorovat*), která jsou odvozená od sloves. Dále pak adjektivum *svalnatý* odvozené od substantiva *sval* připojením přípony **-nat(ý)**.

ruský jazyk:

-ов(ый): *допинг-ов-ый, тартан-ов-ый, рестлинг-ов-ый*

-ованн(ый): *драфт-ованн-ый, спонсир-ованн-ый*

-н(ый): *финаль-н-ый*

-ист(ый): *мускул-ист-ый*

³⁶ MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 99. ISBN 80-86496-21-X.

-ОВСК(ИЙ): энхаэл-овск-ий

-СК(ИЙ): скейтер-ск-ий

V ruském jazyce se na základě vybrané slovní zásoby nejvíce vyskytují přídavná jména se sufixem **-ОВ(ЫЙ)** (*допинговый, рестлинговый, тартановый*), který je analogický českému **-ov(ý)**. Další variantou českého **-ov(ý)** je v ruštině sufix **-н(ЫЙ)** (*финальный*).

Stejně jako v češtině jsou i v ruštině přídavná jména obsahující sufix **-ск(ий)** odvozená od pojmenování osob ve sportu (*скейтерский* от *скейтер*) a přídavná jména se sufixem **-ованн(ый)** jsou vytvořena pomocí derivace sloves (*драфтованный* от *драфтовать*, *спонсированный* от *спонсировать*).

Přídavné jméno *энхаэловский* vzniklo v ruštině odvozením ze zkratky NHL (National Hockey League) původem z angličtiny.

slovesa

Na vznik nových slovesných pojmenování má vliv více faktorů. Jedním z nich je vytváření nových sportovních činností. Dalším faktorem je například potřeba vidového rozlišení. Mezi novou slovní zásobou se objevují slovesa s cizími základy (*draftovat, surfovat // фолить, спонсировать*) a slovesa odvozená od domácích slov (*hákovat, kopat // цеплять*).

český jazyk:

-ova(t): *dop-ova-t, draft-ova-t, faul-ova-t, lyž-ova-t, спонзор-ova-t, surf-ova-t*

-i(t): *fand-i-t*

-a(t): *kop-a-t*

-e(t): *střil-e-t*

ruský jazyk:

-ова(ТЬ): *драфт-ова-ть, допинг-ова-ть, спонсир-ова-ть*

-ова(ТЬСЯ): *допинг-ова-ться*

-и(ТЬ): *фол-и-ть*

-ля(ТЬ): *цеп-ля-ть*

Situace u sloves je v češtině i ruštině velmi podobná. V obou jazycích se nejčastěji objevují sufixy **-ovat/-ова(ть)** a **-it/-и(ть)**. Ruština pak navíc obsahuje zvrtná slovesa zakončená na **-ся**. Nutno podotknout, že většina sloves má na základě výše uvedeného přehledu svůj původ u cizích slov (*draftovat, fandit, допинговать, фолить*).

3.2.2 PREFIXACE

„Prefixace je jeden ze způsobů tvoření slov odvozováním. Spočívá v přidání předpony k základnímu slovu (nejen ke kmeni jako u sufixace). V určitém ohledu se tvoření slov předponami blíží kompozici, rozdíl je v tom, že prefix nemůže nikdy stát samostatně. Předpony jsou většinou vázány na určitý slovní druh, jen některé se mohou pojít s více z nich. Odvozování předponami od celých slov se uplatňuje zejména u sloves, v menší míře u jmen. (Dokulil 1962, s. 51; Šmilauer 1971, s. 12)³⁷“

Podstatná jména

český jazyk:

nad-: *nad-limit*

ruský jazyk:

сверх-: *сверх-лимит*

дис-: *дис-квалификация*

Výše uvedená podstatná jména *nadlimit* // *сверхлимит* vyjadřují podle charakteru domácího prefixu svoji intenzitu. Naproti tomu ruské pojmenování *дисквалификация* vzniklo připojením cizí předpony **дис-**.

Přídavná jména

Přídavná jména jsou v této skupině omezena pouze na české slovo **vy-nucený** (*faul*) odvozené od přídavného jména *nucený* přidáním předpony **vy-**.

³⁷ BREBURDOVÁ, Johana. *Předpony s-, z- v historickém vývoji češtiny*. Praha, 2014. Dostupné také z: file:///C:/Users/Kamil/Downloads/DPTX_2012_2_11210_0_343720_0_139853.pdf. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

Slovesa

Prefixace je nejproduktivnější a nejfrekventovanější způsob odvozování sloves. Základním způsobem tvoření sloves prefixací je přidání předpony k slovesnému základu. Prefixace plní nejčastěji gramaticko-lexikální funkci, jelikož vytváří nové lexémy s upraveným významem a zároveň perfektivizuje sloveso. Z toho plyne, že prefix je v případě spojení se slovesným základem obvykle polyfunkční.³⁸

český jazyk:

při-hrát, v-střelit, vy-hodit (ze sedla), ob-držet (gól), ob-střelit (zed'), pře-hodit, vy-řadit (koho), vy-střídat, z-kazit, s-kosit (koho)

ruský jazyk:

от-дать, с-рубить, за-бить, вы-бить, про-пустить, об-вести, об-водить, непе-бросить, за-пороть

Jak je vidět z přehledu výše, v českém jazyce se u sloves vyskytují domácí **prefixy** *při-, s-, v-, vy-, ob-, pře-, z-*. V ruském jazyce se pak objevují **prefixy** (taktéž domácí) *от-, с-, за-, вы-, про-, об-, непе-*. V převážné většině jde o předpony, které mají vidovou funkci (*vystřídat, zkazit, skosit, vyřadit // срубить, занороть, забить* aj.). Zároveň se zde však objevují i předpony tzv. prostorově modifikační. Jde např. o výrazy typu *obstřelit, přehodit, vstřelit // обвести, непебросить, обводить*.

3.2.3 KOMBINACE

Do morfologického způsobu tvoření nových slov ve sportovní terminologii zahrnují také kombinaci, kdy slovo vzniká pomocí prefixace spolu s nulovou sufixací, nebo vychází z kombinace prefixace a sufixace.

³⁸ BREBURDOVÁ, Johana. *Předpony s-, z- v historickém vývoji češtiny*. Praha, 2014. Dostupné také z: file:///C:/Users/Kamil/Downloads/DPTX_2012_2_11210_0_343720_0_139853.pdf. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze

a) prefixace + nulová sufixace

Podstatná jména

český jazyk:

do-skok-Ø, nad-hoz-Ø, od-skok- Ø, pře-stup-Ø, pře-šlap-Ø, pro-hra-Ø, se-skok-Ø

ruský jazyk:

no-дача-Ø, om-скок-Ø, nepe-xoд-Ø, nepe-дача-Ø, за-ступ-Ø, за-цеп-Ø, вы-лет-Ø

V českém jazyce se na základě vybraného slovního materiálu vyskytují u podstatných jmen **prefixy** *do-*, *nad-*, *pro-*, *od-*, *pře-*, *se-*. V ruském jazyce se pak objevují **prefixy** *no-*, *om-*, *за-*, *вы-*, *nepe-*. Kombinace prefixace s nulovou sufixací se v mé práci týká pouze podstatných jmen.

b) Prefixace + sufixace

podstatná jména

český jazyk:

pře-sil-ovk-a, roz-cvič-k-a, vy-louč-ení

ruský jazyk:

про-беж-к-a, nepe-игр-овк-a

Kombinace prefixace a sufixace nabízí v českém jazyce u podstatných jmen **předpony** *pře-*, *roz-*, *vy-* spolu s **příponami** *-ovk(a)*, *-k(a)*, *-ení*. V ruštině se objevují **předpony** *про-*, *nepe-* a **přípony** *-к(a)* a *-овк(a)*.

přídavná jména

český jazyk:

do-rost-ov-ý, nad-limit-ní, na-stav-en-ý (čas), ne-vy-brat-eln-ý (míč), po-zápas-ov-ý

ruský jazyk:

сверх-лимит-н-ый, после-матч-ев-ый

U přídavných jmen můžeme v češtině pozorovat **prefixy** *do-*, *nad-*, *na-*, *ne-*, *vy-*, *po-* a **suffixy** jako *-ov(ý)*, *-ní*, *-en(ý)*, *-eln(ý)*. Ruština pak nabízí **prefixy** *сверх-*, *после-* a **suffixy** *-н(ый)*, *-ев(ый)*.

3.2.4 KOMPOZICE

Slova složená jsou výsledkem jednoho ze způsobů obohacování slovní zásoby, jenž je založen na spojení dvou a více slovních základů či celých slov. Co se týče kvantity složených slov v rámci mé práce, jedná se spíše o méně používanou metodu při tvorbě nových pojmenování. Kompozita mohou vznikat podle několika ustálených vzorců, kdy se slovo skládá buď ze stejných, nebo rozdílných slovních druhů. Na základě níže uvedených příkladů můžeme pozorovat, že vybraná kompozita se mohou skládat z podstatného a přídavného jména (*krasoplavání, rychlobruslení // спортзал, гидроцикл*), podstatného jména a slovesa (*tělocvična // снегоход*) a dvou podstatných jmen (*časomíra, skálolazení // рукоборство, рукоборье, скалолазание, гольф-поле*)

český jazyk:

tělocvična, skálolazení, krasoplavání, koloběžka, rychlobruslení, časomíra

ruský jazyk:

спортзал, снегоход, гольф-поле, гидроцикл, рукоборство, рукоборье, скалолазание

V určitých případech může slovo složené obsahovat **číslovku**. Číslovka se pak nachází především na místě prvního komponentu (*čtyřhra // пятиборье*) ale můžeme se setkat i s takovými příklady, ve kterých je číslovka na místě následujícím (*бобслей-двойка, мотоцикл-одиночка*). Toto se týká hlavně ruštiny, kde se s číslovkou na druhém místě setkáváme častěji než v češtině. Naopak pro češtinu je podle vybrané sportovní terminologie typické, že číslovka zastává první místo ve složenině.

český jazyk:

čtyřhra, pěti boj, prvoligový, dvojkolo, dvojbob, čtyřkolka

ruský jazyk:

бобслей-двойка, каноэ-двойка, мотоцикл-одиночка, пятиборье, прволиговый

3.2.4.1 AFIXOIDY

V neposlední řadě je potřeba zmínit složená slova, jejichž částmi mohou být tzv. afixoidy. Slova s afixoidy se nazývají hybridní. Zmíněná problematika ještě není zcela jednoznačně zpracována. Autoři prací na dané téma se mnohdy v určování a definici afixoidů liší. Afixoidy jsou takové komponenty, které jsou považovány za přechod mezi kořenem a afixem, což znamená, že mají vlastnosti jak kořene, tak afixu.

český jazyk:

ultra-: *ultralehký, ultravytrvalecký*

profi-: *profistáj, profisezóna*

super-: *supertrída*

moto-: *motokára*

cyklo-: *cyklostezka*

mini-: *minirampa*

ruský jazyk:

авто-: *автогол*

мото-: *мотокросс*

супер-: *суперлига, супертурнир*

вело-: *велодорожка, велоцентр*

профи-: *профисезон*

Z uvedených příkladů vyplývá, že se jedná výhradně o kompozita obsahující prefixoidy cizího původu. Kompozita čistě jen se sufixoidy se v mém slovním materiálu nevyskytují.

3.3 SÉMANTICKÁ DIFERENCIACE

Nová pojmenování v jazyce vznikají buď pomocí přejímání již existujících pojmenování z jiných jazyků, nebo se v jazyce vytvářejí pojmenování nová. Sémantická diference je dalším ze způsobů vzniku neologizmů. Do skupiny sémantických neologizmů patří slova, která již ve svém jazyce existovala, ale používají se nově v jiném významu, čímž vzniká nový prvek ve slovní zásobě. Takových pojmenování se ve vybrané sportovní terminologii objevuje celá řada.

český jazyk:

	původní význam	nový význam ve sportu
<i>skok</i>	forma pohybu člověka	prudká změna např. ve vývoji utkání
<i>padáček</i>	padák	střela na bránu vysokým obloukem
<i>žebříček</i>	žebřík	umístění podle výsledků
<i>šlapák</i>	ten, kdo něco šlape	nedovolený zákrok v osobním souboji
<i>dělovka</i>	továrna na děla	prudká rána na branku
<i>prsa</i>	přední část hrudníku	plavecký styl
<i>sjezdovky</i>	sjezdovka – trať pro lyžaře	pojmenování sjezdových lyží
<i>hákovat</i>	pracovat	nedovolený zákrok v hokeji
<i>pětka</i>	číslovka pět	pětice hráčů v hokeji
<i>blok</i>	seskupení domů, států apod.	zpracování balónu při odbíjené

<i>šibenice</i>	kůl pro výkon trestu oběšením	horní roh branky
<i>bago</i>	žvanec tabáku, nedopalek doutníku	kopaná
<i>bandáž</i>	obvaz, obinadlo	ochrana zápěstí pro boxery
<i>betony</i>	stavební prvek	brankářské chrániče na nohou (hokej)
<i>kanár</i>	zpěvný pták	výsledek u tenisu
<i>klec</i>	schránka pro chov zvěře	branka (hokej)
<i>klička</i>	klika, smyčka na tkanici	sportovní metoda jak obejít soupeře
<i>lapačka</i>	ten, kdo lapá	brankářské vybavení pro chytání puku
<i>stáj</i>	místo pro hosp. zvířata	sportovní tým
<i>sada</i>	soubor náradí, nádobí apod.	skupina podání v tenise
<i>střelec</i>	ten, kdo střílí ze zbraně	hráč, který dal gól

ruský jazyk:

	исходное значение	новое значение в спорте
<i>щиток</i>	защитное устройство, закр. лицо/глаза	приспособление, надеваемое игроками в футбол, хоккей на голень
<i>подъёмник</i>	механизм для подъема тяжестей	машина для подъема и спуска людей
<i>калитка</i>	дверца в заборе, в воротах	хоккейные ворота
<i>конюшня</i>	помещение для лошадей	спортивная команда
<i>болеть</i>	быть больным	быть сторонником, поклонником какой-нибудь команды
<i>зеленый</i>	цвет	спортивная площадка
<i>отношение</i>	взаимная связь разных предметов, действий, явлений	спортивный результат
<i>доска</i>	доска	син. скейтборд
<i>шайба</i>	плоское кольцо, небольшой тяжёлый резиновый диск	гол
<i>булава</i>	короткий жезл с шарообразной тяжёлой головкой, символ власти военачальника	гимнастический ручной снаряд

волан	пришивная полоска из лёгкой ткани или кружев в виде оборки	легкий мячик
пас	в карточных играх: отказ от участия в данном розыгрыше	передача мяча или шайбы партнёру
ворота	проезд внутрь строения или за ограду	место, куда забрасывают мяч, шайбу, загоняют шар
майка	трикотажная, обычно нижняя, рубашка без рукавов и воротника	то же, что футболка
навес	крыша или завеса для защиты от солнца или непогоды	способ передачи мяча или шайбы
сборник	книга, в к-рой собраны какие-нибудь произведения, материалы, документы	игрок национальной команды
связка	несколько однородных предметов, связанных вместе	игрок в волейболе
чехол	покрышка из мягкого материала	прием в волейболе
шпагат	прочная бечёвка	прием в гимнастике

Uvedené příklady sémantické diferenciacie svědčí o rozšířeném postupu při vzniku nových slov ve sportovní terminologii. V převážné většině se jedná o výrazy ze sportovního slangu, které jsou rozšířeny nejen mezi sportovními fanoušky, ale i sportovci samotnými. Jak jsem již výše zmínil, důležitou roli zde hraje sportovní publicistika, užívající slang jako jeden z prostředků k dosažení autentičnosti a bezprostřednosti.

Sémanticky diferencované sportovní termíny zmíněné v mé diplomové práci vznikly na základě přeneseného významu. To znamená, že mají s původním významem obvykle nějakou spojitost, vnější nebo vnitřní podobnost. Můžeme si tak všimnout například výrazu *klec*, který se v oblasti sportu používá pro označení hokejové branky a vznikl na základě vnější podobnosti s *klecí* pro chov zvířat. Stejným případem jsou slova jako *šibenice*, *bandáž*, *šlapák*, *klička*, *blok*, *žebříček* // *зеленый*, *шпагат*, *ворота*, *калитка*, *доска*, *подъёмник* apod.

Jiná situace nastává například u termínu *pětka*, který vznikl na základě vnitřní podobnosti, jelikož ve sportovní sféře se užívá pro označení pětice hráčů při hře hokeje. Na základě vnitřní podobnosti se dále odlišily výrazy jako *skok*, *dělovka*, *prsa*, *betony*, *stáj*, *sada*, *střelec* // *щиток*, *конюшня*, *шайба*, *сборник*, *связка*, *болеть* aj.

3.4 POJMENOVÁNÍ OSOB VE SPORTU

Pojmenování osob tvoří ve sportovní terminologii velmi početnou a rozmanitou skupinu. Na zmíněná pojmenování připadá asi 25 % z celkového počtu vybrané sportovní terminologie. „Vytváření nových pojmenování osob je podmíněno řadou mimojazykových faktorů. Náleží k nim pohyb a změny v politické a hospodářské sféře, změny ve společenském a kulturním životě (důležitým mezníkem je r. 1989), dále pak rozvoj nových vědních a technických oborů, vznik nových profesních i zájmových činností a specializací, nových civilizačních trendů, nových tendencí v oblasti životního stylu, nových volnočasových aktivit atd.“³⁹ Dále je podle Martinové vznik nových názvů osob charakteristický právě i pro sportovní oblast, odkud se pomocí publicistických prostředků dostávají do povědomí veřejnosti.

Z hlediska strukturního se v mém slovním materiálu můžeme setkat s **pojmenováními jednoslovnými i víceslovnými** (*motokárový závodník – картингист, singlista – выступающий в одиночном разряде*).

Dále se pojmenování osob mohou dělit podle toho, od kterých slovních druhů jsou odvozena. Ve vybrané slovní zásobě se vyskytují **pojmenování osob odvozená od podstatných jmen** (*softbalista od softbal, сноубордист от сноуборд*), **sloves** (*veslař od veslovat, метатель от метать*), **přídavných jmen** (*синхронистка от синхронный*) a dokonce **zkratek** (*энхаэловец от hráč NHL*). Kromě substantiv, u kterých je motivace jednoznačná, existují i taková, u kterých motivace jednoznačná není a jedná se o tzv. **paralelní motivaci**. Jde o pojmenování typu *bruslař*, jež je motivováno jak podstatným jménem brusle, tak slovesem bruslit (dále např. *veslař – veslo + veslovat, бегун – бег + бегать, боксер – бокс + боксировать*). Pojmenování osob jsou rovněž **motivována názvy sportovních disciplín**, např. *baseballista od baseball*.

Ve skupině pojmenování osob sportovní sféry se v mém slovním materiálu setkávám také se **slovotvornou synonymií**, kterou demonstruji na příkladech jako *raftařka/rafterka, серфист/серфингист*. Mimo výše uvedené slovotvorné synonymie dále zmiňuji **lexikální synonymii**, *гимнаст/физкультурник, альпинист/скалолаз*.

V neposlední řadě uvádím pojmenování osob přejatá ve formě **cizích výpůjček**. Tato pojmenování však byla v cílovém jazyce, na rozdíl od ostatních pojmenování osob z vybraného materiálu, modifikována buď na bázi výslovnosti, nebo k přizpůsobení

³⁹ MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 19-20. ISBN 80-86496-21-X.

vůbec nedošlo. Jedná se např. o výrazy typu *biker, jogger, rafter, wrestler, surfer, skater, sprinter* v češtině a *байкер, джоггер, дублер, дайвер, рафтер, роллер, скейтер, спринтер, стайер, финишер* v ruštině.

3.4.1 POJMENOVÁNÍ MUŽSKÝCH OSOB

český jazyk:

-ist(a): *aikid-ist-a, alpin-ist-a, biatlon-ist-a, cykl-ist-a, singl-ist-a, golf-ist-a, duatlon-ist-a, pól-ist-a, capoeir-ist-a, karat-ist-a, kend-ist-a, kultur-ist-a, surf-ist-a, skeleton-ist-a*

-ař/ář: *vesl-ař, skif-ař, brusl-ař, lyž-ař, dálk-ař, raft-ař, surf-ař*

-ník: *zápas-ník, závod-ník*

-ant: *reprezent-ant*, **-eč:** *potáp-ěč*, **-ík:** *prof-ík*, **-at:** *akrob-at*, **-ovec:** *sport-ovec*, **-čí:** *rozhod-čí*, **-ce:** *tvůr-ce (hry)*, **-ouš(ek):** *fan-ouš-ek*, **-ák:** *skejt'-ák*

V českém jazyce je při tvoření mužských pojmenování sportovní sféry nejčastější cizojazyčný sufix **-ist(a)**. Tato pojmenování jsou odvozována hlavně od názvů sportů (*aikidista* od *aikido*, *golfista* od *golf*). Dále se v češtině hojně využívají sufixy **-ař/ář** a **-er/ér**, které se při tvoření mužských pojmenování pojí s názvy sportovního vybavení (např. *bruslař* od *brusle*, *raftař* od *raft*).

Ostatní sufixy jsou v mém materiálu zastoupeny v podstatně menším objemu než výše zmíněné. Jde například o sufix **-ník**, který pojmenovává sportovce z obecnějšího hlediska, což znamená, že s takovým pojmenováním se můžeme setkat v různých druzích sportu a odvětvích (*zápasník, závodník*). Do zmíněné skupiny jednotlivě zastoupených sufixů patří také *reprezent-ant*, *sport-ovec*, *rozhod-čí*, *fan-oušek*. Pomocí sufixu **-ák** se vytvářejí slangové a expresivní výrazy, při jejichž vzniku je využíváno procesu univerbizace (*skejt'ák*).

ruský jazyk:

-ист: *айкидо-ист, барьер-ист, боулинг-ист, гольф-ист, капоэр-ист, капоэйр-ист, карат-ист, картинг-ист, кендо-ист, культур-ист, серф-ист, серфинг-ист, скелетон-ист, скейт-ист*

-ник: *одинач-ник, луч-ник, байдароч-ник*

-ец: *греб-ец, бор-ец, энхаэлов-ец*

-щик: *гон-щик, ныряль-щик*

-тель: *мета-тель, -ок:* *сед-ок, -ат:* *фан-ат, -ир:* *бомбард-ир, -ик:* *проф-ик*

Nejproduktivnějším sufixem při tvoření pojmenování mužských osob je, stejně jako v českém jazyce, i zde cizojazyčný sufix **-ист**. Názvy sportovců jsou pomocí sufixu **-ист** odvozovány, v převážné většině, od názvů druhů sportu (*гольфист* от *гольф*, *айкидоист* от *айкидо*).

Pojmenování osob se sufixem **-ец** dále dělím na dvě menší podskupiny. Do první patří pojmenování osob mužského pohlaví, jež jsou odvozena podle činnosti, kterou vykonávají (*гребец, борец*). Další skupinu pak tvoří pojmenování odvozená od názvů příslušnosti k nějaké sportovní skupině/organizaci (*энхаэловец*).

Suffixy **-ник** a **-щик** k sobě mají z hlediska frekventovanosti a sémantiky ve vybraných slovech velmi blízko. Deriváty se sufixem **-щик** ve svém kořeni obsahují sféru působnosti, jež má určitý vztah k pojmenovávané osobě, a mohou být rovněž prezentovány podle vzoru "ten, který" (*гонщик* - тот, кто участвует в гонках). Stejně tak je tomu u pojmenování se sufixem **-ник** (*одиночник* – тот, кто выступает один).

Při tvoření pojmenování sportovců ve smyslu původce děje se v ruštině používá sufix **-тель** (*метать – метатель*).

Podstatná jména se sufixem **-ок** mají v ruštině často hodnotící význam. Obvykle jde o zdrobnělé výrazy s kladným podtextem, ale existují i výrazy s nádechem negace. Co se však pojmenování sportovců se sufixem **-ок** týče, nemyslím si, že by šlo o slova s expresivním zabarvením. Pojmenování jako *седок* se používá jako stylisticky neutrální.

Zbývající pojmenování mají v mé práci pouze jednotlivé zastoupení a jde především o deriváty názvů sportovních disciplín jako *бильярд-чик* nebo pojmenování, jejichž podoba je totožná pro mnohé druhy sportu a oblasti, např. *проф-ик, голлад-ор*.

3.4.2 POJMENOVÁNÍ ŽENSKÝCH OSOB

„Společenská potřeba tvořit pojmenování ženských osob se výrazně projevuje i ve skupině pojmenování osob podle sportovní činnosti, kterou se profesně nebo zájmově zabývají, a to opět v souvislosti s tím, že se této činnosti věnují jak muži, tak ženy. Podobně je tomu u ženských osob pojmenovaných podle profese a činnosti, i zde se ukazuje úzká souvislost mezi vznikem pojmenování nového sportu / nové sportovní

disciplíny / nového sportovního prostředku a vznikem pojmenování pro mužskou a ženskou osobu, která se tomuto sportu věnuje...⁴⁰

Pojmenování ženských osob ve sportu se na základě vybraného slovního materiálu skládají jak z jednoslovných, tak víceslovných lexikálních jednotek. Nutno však říci, že víceslovná pojmenování zde tvoří pouze zanedbatelný podíl z celkového počtu a jsou zastoupena výrazy jako *выступающая в одиночном разряде, женщина-боец*. Podstatnější část tvoří jednoslovná pojmenování ženských osob, která vznikla pomocí procesu přechylování. „...o přechylování se proto hovoří jako o základním pojmenovacím postupu při tvoření nových pojmenování ženských osob.“⁴¹

český jazyk:

-k(a): *akrobat-k-a, singlist-k-a, golfist-k-a, veslař-k-a, capoeirist-k-a, karatist-k-a, kendist-k-a, kulturist-k-a, potápěč-k-a, raftař-k-a, surfař-k-a, surfist-k-a, sprinter-k-a*

-ic(e): *zápasn-ic-e, závodn-ic-e*

Uvedený výběr ženských pojmenování ve sportu jasně naznačuje, že výsadní postavení má při jejich tvoření sufix **-k(a)**. Zmíněný sufix se nejčastěji používá při odvozování ženského pojmenování od pojmenování mužského rodu (např. *akrobatka* od *akrobat*, *singlistka* od *singlista*). Nově vznikají i pojmenování ženských osob ve sportech, které byly po dlouhou dobu záležitostí zejména mužů. Postupem času se však i v těchto sportech začaly ženy angažovat, což logicky vedlo k nutnosti vytvoření jejich pojmenování (*capoeiristka*).

Dále jsem se v češtině setkal se sufixem **-ic(e)**, avšak mnohem méně než s předchozím sufixem **-k(a)**. Ženská pojmenování se sufixem **-ic(e)** jsou odvozena od mužských pojmenování se sufixem **-ik** (např. *zápasnice* od *zápasník*, *závodnice* od *závodník*).

ruský jazyk:

-к(а): *акробат-к-а, барьерист-к-а, гольфист-к-а, капоэйрист-к-а, каратист-к-а, кендоист-к-а, серфингист-к-а, синхронист-к-а, скелетонист-к-а*

-иц(а): *ныряльиц-иц-а, фехтовальиц-иц-а*

⁴⁰ MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 44. ISBN 80-86496-21-X.

⁴¹ MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: ÚJČ AV ČR, 2005, s. 40. ISBN 80-86496-21-X.

-ш(а): *рафтер-ш-а, спринтер-ш-а*

-чих(а): *бор-чих-а*

-ниц(а): *метатель-ниц-а*

Pro pojmenování ženských osob sportovní sféry je v ruštině, stejně jako v češtině, typické používání sufixu **-к(а)**. Vznikly zde tzv. korelativní formy formám mužského rodu, což znamená, že se pomocí sufixu **-к(а)** tvoří feminizované formy, které jsou analogické formám mužského rodu s různými sufixy (v našem případě nejvíce sufixu **-ист**, např. *барьеристка* от *барьерист*).

Další, poměrně častý, je sufix **-ниц(а)**, který je využíván při derivaci mužských pojmenování končících sufixem **-щик** (*ныряльница* от *ныряльщик*, *фехтовальница* от *фехтовальщик*).

Zbývající sufixy mají ve výběru slov ojedinělé zastoupení. Jde o sufixy jako **-ниц(а)**, které se pojí s mužskými pojmenováními končícími na **-тель** (*метательница* от *метатель*), dále je to sufix **-ш(а)**, jež se pojí s mužskými pojmenováními končícími na **-ер/ёр** (*рафтерша* от *рафтер*, *спринтерша* от *спринтер*) a sufix **-чих(а)** derivující pojmenování mužského rodu s **-ец** (*борчиха* от *борец*).

Jsou případy, kdy pro pojmenování ženských osob neexistují analogické výrazy odvozené od mužských pojmenování a používají se **jednotná pojmenování rodu mužského pro obě pohlaví**. Jde například o pojmenování *аутсайдер*, *бэк*.

4 SPORTOVNÍ TERMINOLOGIE Z HLEDISKA STRUKTURNÍHO

V oblasti sportovní terminologie můžeme vidět jak v českém, tak ruském jazyce širokou škálu **jednoslovných pojmenování**, která tvoří na základě vybraného materiálu většinu. Nutno však podotknout, že i **víceslovná pojmenování** se v mé práci podílejí vysokou měrou na zastoupení sportovní terminologie jako celku.

Pokud srovnáváme strukturu termínů v ruštině a češtině, většinou se pojmenování téhož jevu či předmětu strukturně neliší. Toto dokazují na příkladech typu *autokros* – *автокросс*, *rotoped* – *велотренажер*, *derby* – *дерби*, kdy českému jednoslovnému termínu odpovídá jednoslovný (prostý) termín ruský. Na druhé straně pak existuje množství víceslovných termínů shodujících se v obou jazycích. Jsou to například pojmenování jako *anabolické steroidy* – *анаболические стероиды*, *horské kolo* – *горный велосипед*, *střílet na branku* – *бросать по воротам* apod.

Objevují se pochopitelně i případy, kdy struktura termínu v jednom jazyce neodpovídá struktuře jazyka druhého. Nicméně počet takových momentů je v mém materiálu velmi malý. Demonstrují na pojmenováních *vlastní branka* – *автогол*, *automobilový závodník* – *автогонщик*, *pálka basebalová* – *бита*, *cyklistika silniční* – *велошоссе*, *sjezdovky (lyže)* – *горные лыжи*, *bike* – *горный велосипед*, *jogging* – *пробежка трусцой* apod.

4.1 VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ (ANALYTICKÉ KONSTRUKCE)

Tvoření víceslovných pojmenování patří na základě vybrané sportovní terminologie k velmi rozšířenému postupu při vzniku nových pojmenování, a proto si zasluhuje naši pozornost. Víceslovná pojmenování představují sémantickou jednotku s jediným významem, který je k dané jednotce vázán jako k celku. Zmíněná víceslovná terminologická pojmenování mají často neměnný slovosled a lze je od sebe jen těžko jiným slovem oddělit, např. s úmyslem dalšího rozšíření termínu. Podle M. Martové to souvisí s totální automatizací termínů, která představuje jeden z aspektů termínové charakteristiky.

Z **formálního hlediska** je základním členem víceslovného pojmenování ten, který stojí v základním, výchozím tvaru, např. nominativu, infinitivu. Ostatní členy jsou s ním spojeny v určitých syntaktických vazbách. Jestliže se však bavíme o **sémantickém**

hledisku, je základní člen ten, který nese základní význam a ostatní ho nějak blíže charakterizují. Celková struktura víceslovných pojmenování je pak buď dvouslovná (složená ze dvou plnovýznamových slov) nebo víceslovná.⁴²

Víceslovná pojmenování se ve vybraném materiálu skládají z různých komponent. Nejčastěji se jedná o podstatná jména, přídavná jména a slovesa, přičemž důležitou roli zde hrají jednotlivé kombinace uvedených slovních druhů. Výjimky pak tvoří pojmenování, kde je zahrnuta číslovka nebo příslovce. Analytické konstrukce jsem rozdělil na **jmenné** a **slovesné**.

4.1.1 JMENNÉ KONSTRUKCE

Co se týče **jmenných konstrukcí**, jde o skupinu slov tzv. atributivního typu, která je ve vybraném slovním materiálu obsažena ve větším množství než *konstrukce slovesné*. Poměrně často jsem se setkal s pojmenováními složenými na základě modelu „**podst. jm. + podst. jm.**“. Takové konstrukce zde pak vystupují v nominativu (*body building // слалом гигант, дрэг рейсинг*) genitivu (např. *patro tabulky, tvůrce hry // Кубок Дэвиса, спорт лидеров*) nebo instrumentálu (*hod diskem, hodnocení body // пробежка трусцой* aj.) druhého komponentu.

český jazyk:

hod diskem, hodnocení body, hodnocení družstev, opakování utkání, patro tabulky, píchnutí holí, roh branky, tvůrce hry, vítězství hostů, závod tahačů, závody motokár

ruský jazyk:

кроссовки Адидас, каркас безопасности, Кубок Дэвиса, розыгрыш мяча, скамя запасных, смена составов, спорт лидеров, створ ворот, строчка таблицы, толкание ядра, пробежка трусцой, слалом гигант

Očividně nejproduktivnějším modelem je však v obou jazycích „**příd. jm. + podst. jm.**“, jehož zástupce uvádím níže.

⁴² MARTONOVÁ, Marta. *VÍCESLOVNÁ POJMENOVÁNÍ V TERMINOLOGII (NA RUSKÉM MATERIÁLU)* [online]. 1969 [cit. 2015-11-02]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101039/A_Linguistica_17-1969-1_17.pdf?sequence=1

český jazyk:

vlastní branka, automobilový závodník, lyžařský akrobat, anabolické steroidy, horské kolo, curlingový kotouč, basebalová pálka, postranní rozhodčí, adrenalinový sport, akrobatické lyžování, akrobatický sjezd, alpské lyžování, badmintonový míček, brankářské betony, bezpečnostní rám (auto), letní biatlon, branková čára, kolečkové brusle, lední metaná, silniční cyklistika, čárový rozhodčí, čelní střet (auto), čtverný skok, dopingový prostředek, finálová skupina, gólová přihrávka, kontumační prohra, moderní pěti boj, sněžný skutr, obří slalom, volná jízda

ruský jazyk:

академическая гребля, анаболические стероиды, аутогенная тренировка, ритмическая гимнастика, горный велосипед, боковой арбитр, голевая передача, голевой пас, гостевая победа, дельтапланерный спорт, зрячая подача, игровое столкновение, картинное падение, лобовое столкновение, роликовые лыжи, НХЛовский хоккей, обводящий удар, Паралимпийские игры, пейнтбольный пистолет, пляжный волейбол, хоккейная коробка

V následujících víceslovných pojmenováních figurují stále ještě podstatná a přídavná jména, ale jedná se o konstrukce (na rozdíl od předešlých), které obsahují více než dva komponenty. Z kvantitativního hlediska jde spíše o omezená zastoupení jednotlivých modelů. Výjimku pak tvoří termín *удар ниже пояса*, obsahující jako jediný příslovce.

podst. jm. + podst. jm. + podst. jm.:**český jazyk:**

utkání systémem k. o.

ruský jazyk: Ø**podst. jm. + příd. jm. + podst. jm.:****český jazyk:**

zápasník supertěžké váhy

ruský jazyk:

запас человеческой прочности, прием прямой ногой, спорт высших достижений, фол последней надежды

příd. jm. + příd. jm. + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

смешанные боевые искусства

podst. jm. + příslovce + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

удар ниже пояса

V níže uvedených skupinách slov vystupují víceslovná terminologická pojmenování, která vznikla podle již existujících modelů nebo jejich kombinace, ale používají se v jiném pádovém rozlišení. Stěžejní roli zde má použití předložek. Můžeme si na tomto místě například všimnout hned prvního modelu **podst. jm. + předložka + podst. jm.**, který má z následujících příkladů největší zastoupení. Ostatní skupiny mají často pouze jednotlivé představitele, a to výhradně v ruském jazyce. Mnohdy vznikají poměrně dlouhá terminologická pojmenování, jejichž cílem je co nejpřesněji definovat určitý předmět či jev, nebo se zde projevuje analytická tendence. Pro završení slovnědruhové diferenciaci nutno poznamenat, že se v následujících modelech objevují také číslovky (*na jeden dotek, прыжок в четыре оборота*).

podst. jm. + předložka + podst. jm.:

český jazyk:

odstoupení z trati, přihrávka na gól, přihrávka do běhu, úder pod pás, závod do vrchu, seskok s padákem

ruský jazyk:

гонка на время, игра в большинстве, игра в вышибалку, матч на выбивание, матч с выбиванием, миниплощадка для гольфа, оценка в очках, игра в паре, подача на ход, поражение по буллитам, прыжки с трамплина, соревнование на кубок, сход с дистанции, эндуро для путешествий

podst. jm. + předložka + podst. jm. + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

сектор для метания диска

podst. jm. + předložka + příd. jm. + podst. jm.:

český jazyk:

prohra na trestná střelení

ruský jazyk:

выход на финишную прямую, гонка с раздельным стартом, соревнование по спортивному ориентированию, сплав по горным рекам

podst. jm. + předložka + příd. jm. + předložka + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

гонки по подъему на холм

příd. jm. + předložka + příd. jm. + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

выступающий в одиночном разряде

číslovka + podst. jm. + předložka + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

первая строчка в таблице

podst. jm. + předložka + číslovka + podst. jm.:

český jazyk: Ø

ruský jazyk:

прыжок в четыре оборота

předložka + číslovka + podst. jm.:

český jazyk:

na jeden dotek

ruský jazyk:

в одно касание

4.1.2 SLOVESNÉ KONSTRUKCE

Jako poslední uvádím samostatnou skupinu **slovesných konstrukcí**. Tato víceslovná pojmenování jsou složená výhradně ze slovesa a podstatného jména, a to buď bez předložky (např. *vstřelit gól, zakazit podání // отдать пас, разыгрывать титул*) nebo s předložkou (*dupnout na plyn, vyhodit ze sedla // бросать по воротам, выйти на замену* aj.). Výjimku zde tvoří české víceslovné pojmenování *skončit nerozhodně* s analogickým *закончиться вничью*, které se skládá ze slovesa a příslovce.

český jazyk:

skončit nerozhodně, obdržet gól, umístit podání, táhnout šachy, věnovat se bodybuildingu, vstřelit gól, vytvořit blok, zakazit podání

střílet na branku, dupnout na plyn, kopat za koho, lyžovat na běžkách, prohrát s kým, soutěžit o titul, vyhodit ze sedla, vyřadit koho v utkání, vyslat na branku (gólový úder)

ruský jazyk:

закончиться вничью, дать шенкелей, делать ход, забить гол, поразить ворота, заниматься бодибилдингом, заporоть подачу, обслуживать матч, отдать пас, сделать (неточную) передачу, принимать допинг, проводить спарринг, пропустить гол, разыгрывать титул

бить по воротам, болеть за кого, бросать по воротам, взять (кого) в коробочку, выбить из седла, выйти на замену, играть на отбой, кататься на сёрфе, отжать до упора, подать по месту, попасть под дисквалификацию, ударить по газам, ходить на лыжах, щелкнуть по воротам

Zastoupení víceslovných pojmenování je ve vybraném slovním materiálu o poznání menší než jednoslovných. Z výše uvedeného přehledu však můžeme usuzovat,

že víceslovná pojmenování mají ve sportovní terminologii rovněž své důležité místo. Víceslovná pojmenování jsem rozdělil do dvou větších skupin, na jmenné a slovesné konstrukce. Dále jsem tato pojmenování rozřadil podle jednotlivých modelů, na jejichž základě jsou složena. Určité modely jsou bohužel zastoupeny pouze jedním nebo několika málo pojmenováními. Toto se týká hlavně víceslovných pojmenování s předložkou, kde je čeština na základě vybrané slovní zásoby často bez svého představitele. Celkově je možné vyvozovat, že ruština disponuje více pojmenováními obsahujícími předložku než čeština. Čeština preferuje spíše dvouslovná pojmenování bez předložky.

Z našeho materiálu vyplývá, že se vybraná víceslovná pojmenování mohou skládat z **cizích** komponentů (*body building // дрэг рейсинг, ньюскул скиинг*) a byla tak přejata z cizího jazyka jako celek. Jiným typem jsou pojmenování složená z **domácího a cizího** komponentu jako *basebalová pálka, gólová přihrávka // голевая передача, хоккейная коробка*. U cizího komponentu pak v cílovém jazyce obvykle dochází k derivaci, např. sufixaci. Posledním typem jsou pojmenování složená z **domácích** slov, která demonstruji na příkladech *skončit nerozhodně, vyslat na branku, volná jízda // прием прямой ногой, лобовое столкновение, бросать по воротам*. Pojmenování složená čistě jen z domácích slov se týkají hlavně slovesných konstrukcí.

5 PŮVOD SLOV VE VYBRANÉ SPORTOVNÍ TERMINOLOGII

V této kapitole se snažím o analýzu vybrané sportovní terminologie z hlediska jejího původu. Zaměřuji se hlavně na pojmenování přejatá z jiných jazyků. V tomto případě je mým cílem stanovit, z jakého jazyka daný termín pochází. Zároveň se zde zabývám porovnáním cizích jazyků jako zdrojů slovní zásoby v ruštině a češtině.

Vzhledem k tomu, že většina vybrané terminologie ještě není dostatečně zafixována v etymologických slovnících, používal jsem při hledání původu slov **Akademický slovník cizích slov**⁴³, **Nový akademický slovník cizích slov**⁴⁴, **Словарь иностранных слов**⁴⁵ a internetové servery **Энциклопедии & Словари**⁴⁶, **Slovari.ru**⁴⁷. V některých případech jsem však s výše uvedenými zdroji neuspěl a musel jsem přistoupit k morfeematickému rozdělení slova jako celku a určit jeho původ podle jeho jednotlivých komponentů.

5.1 SLOVA PŮVODEM Z NESLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Vybraná slova jsem rozdělil na dvě větší skupiny. Do první z nich spadají slova původem z **neslovanských jazyků**, která dále dělím na jednotlivé podskupiny na základě jazyka původu.

Vedoucí postavení mezi pojmenováními neslovanského původu zaujímá v českém i ruském jazyce **angličtina**. Angličtina má v tomto směru, dá se říci, stejný vliv na češtinu i ruštinu, protože v obou jazycích se objevuje téměř totožné množství slov anglického původu. Pro příklad uvádím česká pojmenování typu *armwrestling*, *back*, *basejumping*, *basketbal*, *beachvolejbal*, *bejzbolka*, *bike*, *bodybuilding*, *bodyček*, *bowling*, *box*, *breakball*, *bungee jumping*, *carving*, *centrforvard*, *come-back*, *downhill*, *draft*, *dream team*, *fair play*, *faul*, *flip*, *flop*, *florbal*, *footbag*, *freeride*, *gameball*, *gól*, *halfpipe*, *hattrick*, *inlajny*, *jogging*, *kickbox*, *kiting*, *kurt*, *mountainboarding*, *play-off*, *pool*, *quartebak*, *rafting*, *ricochet*, *sandboarding*, *skateboarding*, *skiboarding*, *skóre*, *skútr*, *snowboardcross*, *softbal*, *strečink*, *streetball*, *surfing*, *time*, *truck*, *ultimate-fighting*,

⁴³ PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

⁴⁴ KRAUS, J. a kolektiv. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1351-4.

⁴⁵ КОМЛЕВ, Н. Г. *Словарь иностранных слов*. Москва: ЭКСМО-Пресс, 2000.

⁴⁶ Энциклопедии & Словари [online]. 2009-2015 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://enc-dic.com/>

⁴⁷ Slovari.ru [online]. от 3.3.2005 [cit. 2015-11-11]. Dostupné z: <http://slovari.ru/default.aspx?p=3053>

volejbal, wakeboarding, windsurfing, wrestling, profibox, snowrafting, sponsoring, paragliding, shorttrack, skysurfing.

V ruštině se pak často objevují výrazy, které jsou analogické výrazům českým, např. *аэробика, могул, армрестлинг, бэк, бейсджамп, волейбол, маунтинбайк, байкеркросс, бодибилдинг, бокс, брейкбол, камбек, банджи-джампинг, даунхилл, драфт, дрим-тим, тандем, фейр-плей, фол, фитнесклуб, флор, фристайл, гол, хафпайп, хет-трик, ин-лайн, грин, джоггинг, кайтсёрфинг, овердрафт, пейнтбол, параглайдинг, пул, дайвинг, профи-бокс, стипль-чез, квотбэк, рейсинг, рафт, сет, сэндбординг, матч, скейт, скиборд, скутер, сноубординг, сноурафтинг, спонсоринг, сквош, степ-аэробика, стречинг, стритбол, виндсерфер, дартс, плеймейкер, тайм, трак-рейсинг, спорт лидеров, вейкбординг, рестлинг, картинг, зорбинг, рейтинг, карвинг, центрфорвард, флорбол, футбэк, ньюскул скиинг, геймбол, шорт-трек.*

V určitých případech se angličtina považuje za zdroj daného pojmenování, ale jeho primární původ je jinde. Tak například termíny *aerobik* // *аэробика*, *skeleton* // *скелетон* byly přejaty z angličtiny, ale svůj původ mají v řečtině. Výrazy jako *penalta*, *пенальти*, *profik* // *профик* zase pocházejí z latiny a v obou jazycích se uplatnily pomocí angličtiny. Stejně tak komponent *centrum* ve slově *fitnesscentrum* // *фитнес-центр* je latinského původu, ale do češtiny i ruštiny bylo slovo přejato jako celek z angličtiny. Dále jsem se setkal s termíny *doping* // *допинг* původem z holandštiny a *kañoning* // *каньонинг* původem ze španělštiny, která se v češtině i ruštině rovněž uplatnila prostřednictvím angličtiny.

Druhou nejrozšířenější skupinou jsou slova přejatá z **francouzštiny**. Zvláště pak ruština je v tomto ohledu poměrně aktivní a objevuje se v ní o poznání více slov francouzského původu než v češtině. Český jazyk zde zastupují slova *antuka, bandáž, dublér, lakros, peloton, trenažér, turnaj, grand prix*. Termín *cyklistika* byl sice přejat z francouzštiny, ale jeho původ nacházíme v řečtině, což dokazuje přítomnost stejného jevu jako v předchozí skupině anglických přejímek s jiným původem. Francouzské přejímky v ruském jazyce jsou na základě mého materiálu představeny pojmenováními: *волан, велосипед, дублер, культуризм, лякросс, пелотон, бильярд, брасс, эстакада, рикошет, парашют, гетры, эстафета, тартан, батут, пирует, трамплин.*

Následují slova původem z **řečtiny**. Český jazyk je tak rozšířen o výrazy typu *akvagymnastika, anabolický, anabolika, synchronizovaný, paraolympiáda, triatlon,*

akrobatický. Ruský jazyk čerpal z řečtiny ve sportovní terminologii v případech jako *ритмическая гимнастика, акробатика, анаболики, стероиды, параолимпиада, триатлон*.

Na obohacování sportovní slovní zásoby v češtině i ruštině má **latina** přibližně stejný podíl jako předchozí podskupina. Česká pojmenování se slovním základem latinského původu demonstrují na *diskvalifikace, kondice, kontumace, kulturistika, minigolf, sponzor, univerziáda, adrenalinový*. Ruština pak ve vybraném materiálu obsahuje o něco méně pojmenování latinského původu, jsou jimi *дисквалификация, арена, кондиция, универсиада, велоцентр*.

Významný vliv na rozšiřování sportovní terminologie mají v současné době **jazyky jihovýchodní Asie**, a to díky rozmachu nejrůznějších typů bojových umění. Nejvýznamnější podíl má v tomto směru **japonština**, ze které pocházejí české výrazy *iaidó, kobudo, kendo, aikido, karate* a ruské *айкидо, иайдо, каратэ, кэндо, кобудо*. Dalším jazykem, který spadá do této skupiny, je **čínština** zastoupená pojmenováními *kung-fu, tchaj-t'i* v češtině a *кунг-фу, тайчи* v ruštině. Svůj podíl zde nese i **korejština** jako původce termínu *taekwondo* // *тэквондо*. Za zmínku stojí i české pojmenování *nunčak*, rusky *нунчак*, které je rovněž asijského původu.

V ruštině i češtině jsou dále obsažena slova sportovní terminologie původem z **němčiny**. Jedná se o poslední jazyk zastoupený několika představiteli v obou jazycích. V českém jazyce, na základě vybrané slovní zásoby, uvádím: *bundesliga, helma, štuplny, špilmachr*. Termín *pres* se v našem jazyce uplatnil pomocí němčiny, avšak jeho původ bychom našli v latině. Ruský jazyk pak nabízí pojmenování jako *грунт* (красный), *Бундеслига, кегельбан, турнир, мотороллер*.

Následují jazyky, které mají v češtině nebo ruštině pouze jednotlivá zastoupení. Jedním z nich je **italština**, sloužící jako zdroj pro česká pojmenování *libero, štafeta, trampolína*. V ruštině je italština omezena pouze na výraz *либеро*. Z **holandštiny** pak pochází termín *korfbal* a analogický *корфбол*.

Za zajímavost považuji **eskymácký původ** slova *kajak*, jenž se liší od ruského *байдарка* **aleutského původu**.

Výše uvedené příklady sportovní terminologie nachází svůj původ vždy v jednom z cizích jazyků neslovanského původu. Ve vybraném slovním materiálu však existuje řada slov, která je výsledkem **kombinace** více komponentů z různých zdrojů (jazyků). Nejrozšířenější skupinou slov je v tomto ohledu kombinace **latiny a angličtiny**, kde mají

zásadní roli prefixoidy právě latinského původu spojené s anglickým slovem (*extraliga, interkros, multisport, aquazorbing, superklub, superliga* // *авиашоу, аквапарк, аквазорбинг, велотриал, велотрек, велобол, велокросс, велотриал, экстралига, суперklub, суперлига, мультиспорт, интеркросс, квадробайк*). Výjimku zde tvoří český termín *trucktrial*, kde nefiguruje prefixoid, jako u předešlých příkladů, ale jedná se o kompozici dvou plnohodnotných slov, anglického *truck* a latinského *trial*.

Následuje skupina pojmenování, ve kterých dále zůstává anglický prvek, a můžeme tak pozorovat kombinaci **řečtiny a angličtiny**. Objevují se zde rovněž slova s prefixoidy, tentokrát řeckého původu (např. *aeroshow, autokros, cyklocentrum, cyklokros, cyklotrial* // *аэрошоу, автокросс, автогол*). Řecké *-drom* tvoří na pozici suffixoidu spolu s ruským *скейт* anglického původu termín *скейтдром*. Dále zmiňují spojení anglického adjektiva *deaf* s řeckým *olympiáda*, což má za následek vznik termínu *deaflympiáda* // *дефлимпиада*.

Angličtina má z hlediska původu slov ve sportovní terminologii nepochybně zásadní vliv. Kromě latiny a řečtiny vystupuje jako zdrojový jazyk v kombinaci s dalšími, jejichž přehled uvádím níže.

český jazyk:

deblkajak – angličtina + eskymácký jazyk

deblkánoe – angličtina + indiánský jazyk

skibob – norština + angličtina

gala-show – komponent *gala* se z arabštiny dostal do češtiny prostřednictvím španělštiny, komponent *show* pochází z angličtiny

ruský jazyk:

гольф-поле – angličtina + domácí ruština

спортзал – angličtina + němčina

гала-шоу – španělština + angličtina

Výše zmíněná latina a řečtina vstupují ve vybraném materiálu do kombinace i s jinými jazyky než jen s angličtinou. Můžeme si všimnout kombinace **latiny s němčinou** (*motokára* // *велотрасса, супертурнир*) nebo **latiny s francouzštinou** (*superturnaj* // *велошоссе*). V obou případech se jedná opět o prefixoidy latinského

původu. Nelze také opomenout vzájemnou kombinaci samotné **latiny a řečtiny**, když hovoříme o pojmenováních typu *biatlon, motocykl // аквагимнастика, биатлон*. Výjimku tvoří kombinace **španělštiny a ruštiny** u pojmenování *каное-двойка*, kde komponent *каное* se do ruštiny dostal ze španělštiny přes angličtinu a *двойка* je domácího, ruského původu.

Doposud jsem svoji pozornost zaměřoval, co se kombinace zdrojových jazyků týče, na jednoslovná pojmenování. Ve vybraném slovním materiálu se však objevuje dostatečné množství **víceslovných pojmenování**, složené z komponentů s různými jazyky původu. Tato víceslovná pojmenování jsem rozdělil do dvou skupin. První z nich je zastoupena pojmenováními, do kterých vstupuje komponent (slovní základ) anglického původu spolu s komponentem původu jiného, buď domácího, nebo cizího. Pozorujeme tak kombinaci **angličtiny s ruštinou** (*хоккейная коробка, боевой спорт, пляжный гандбол, настольный теннис, парусный спорт, поражение по буллитам, двухместный боб*), čeština na základě mého slovního materiálu takové zástupce nemá, nebo **angličtiny a francouzštiny** (*field lakros, paintballová pistole // спортивный костюм, пейнтбольный пистолет*). Výjimku tvoří pojmenování *autogenní trénink // аутогенная тренировка* jehož původ bychom našli v **řečtině a angličtině**.

Druhou skupinu představují víceslovná pojmenování vytvořená bez vlivu angličtiny. Jedná se o kombinace jak domácích, tak cizích jazyků.

český jazyk:

špičková forma – čeština + latina

patro tabulky – čeština + latina

hod diskem – čeština + řečtina

ruský jazyk:

ник формы – francouzština + latina

линия ворот – latina + ruština

строчка таблицы – ruština + latina

метание диска – ruština + řečtina

горный велосипед – ruština + francouzština

синхронное плавание – řečtina + ruština

мотоцикл-одиночка – latina + řečtina + ruština

рога руля – ruština + holandština

Zvláštní skupinu tvoří v mém materiálu pojmenování, jejichž původ bychom hledali ve **vlastních jménech**. Jde například o sportovní termíny *adidasky* // *адидаасы* odvozené od značky Adidas či *tartan* // *тартан* odvozené rovněž od názvu americké firmy. Dále se můžeme setkat s několika pojmenováními, která vychází ze jmen osob jako *Davis Cup* // *Кубок Дэвиса* (od Davis), *derby* // *депби* (od lord Derby), *rittberger* // *ригбергер* (od W. Ribberger), *pilates* // *пилатес* (od Joseph Pilates).

5.2 POJMENOVÁNÍ SLOVANSKÉHO PŮVODU

Na začátku této kapitoly o původu slov jsem zmiňoval, že jsem vybranou sportovní terminologii rozdělil podle dvou aspektů na pojmenování neslovanského původu, o nichž byla řeč doposud, a ta, která vznikla v domácím jazyce, tedy **slovanského původu**. Příklady sportovních pojmenování slovanského původu uvádím níže.

český jazyk:

běžky, branka, brusle kolečkové, čárový rozhodčí, časomíra, časovka, čtverný skok, čtyřhra, čtyřkolka, doskok, dostihy, dráha, dvojkolo, posilovna, hákování, házená, krasoplavání, kužel, nadhoz, nastavený čas, obejití, odskok, padáček, plachtařství, plavky, početní převaha, podání, pohár, posilovna, postupová skupina, potápění, prkno, prohoz, prohra na trestná střelení, překážkový dostih, přesilovka, přestup, přešlap, přihrávka, přípravka, rampa, rozcvička, rychlobruslení, řidítka, sada v tenisu, seskok s padákem výškový, skálolezení, stáj, šipky, šlapák, tečování, tělocvična, tvůrce hry, veslařství, vlastní branka, vítězství hostů, vlek lyžařský, vrh koulí, vrut, výdrž, výkonnost, vyloučení, vypadnutí, základní sestava, závody, žebříček, žlutá karta

ruský jazyk:

рукоборство, повязка, равнинные лыжи, кач, силовой прием, ворота, коньковый ход, бита, гонка на время, прыжок в четыре оборота, парный разряд, парная игра, скачки, касание, майка, шайба, щелчок, зацеп, площадка, поле, щиток, пробежка трусцой, ляп, прокол, бревно, калитка, самокат, булава, роликовые

лыжи, подача, доигровка, обводка, отскок, переигровка, навес, парусник, плавки, численное преимущество, подача, соревнование на кубок, ныряние, взять кого в коробочку, доска, обвод, игра в большинстве, заступ, сплав по горным рекам, створ ворот, зарядка, скоростной бег на коньках, скалолазание, отношение, снегоход, конюшня, скамя запасных, смена составов, прием прямой ногой, гостевая победа, удаление, вылет, основной состав

Pojmenování slovanského původu se kvantitativně prakticky neliší od přejímek anglického původu, což značí vysokou frekventovanost domácích sportovních pojmenování hned vedle cizích. Z hlediska srovnání množství v češtině a ruštině je výskyt také přibližně stejný. Můžeme si všimnout jak **jednoslovných** (např. *běžky, časovka, nadhoz* // *кач, доска, рукоборство*), tak **víceslovných** (*brusle kolečkové, překážkový dostih, žlutá karta* // *силовой прием, численное преимущество, скамя запасных* apod.) pojmenování. Vybraná sportovní terminologie domácího původu obsahuje pojmenování, která bychom hledali napříč celým tematickým rozdělením v úvodu praktické části. Nejvíce se zde však setkáváme s názvy **druhů** sportu (*dostihy, plachtařství, rychlobruslení* // *кач, ныряние, скоростной бег на коньках* aj.), sportovního **vybavení** (např. *branka, kužel, říditka* // *майка, равнинные лыжи, повязка*) a **chování** ve sportu (*пřešlap, vrut, hákování* // *касание, щелчок, зацеп* apod.).

ZÁVĚR

Bouřlivé období společensko-politických událostí 90. let vedlo ke změnám v celkovém životním stylu, což se podepsalo i na vývoji jazyka. Nejviditelnější jsou tyto změny ve slovní zásobě a týkají se hlavně aktuálních tematických oblastí, jako je sport. V teoretické části diplomové práce jsem se věnoval obecným pojmům, jako je neologismus, termín či terminologie. Snažil jsem se také popsat základní tendence v současné ruštině, potažmo češtině. Nezapomněl jsem se rovněž zabývat problematikou přejímání cizích slov a celou teoretickou část jsem završil kapitolou o jazyce sportu. Zmíněné okruhy mi následně pomohly při zpracování sportovní terminologie v praktické části.

Cílem této diplomové práce byla analýza sportovní terminologie a způsobů jejího obohacování. Vybral jsem přibližně 570 lexikálních jednotek ze sportovní sféry. Zjistil jsem, že převážnou většinu sportovní slovní zásoby tvoří podstatná jména nebo jmenná slovní spojení, téměř 90 %. Z celkového množství podstatných jmen vybraného slovního materiálu v českém jazyce připadá na jednoslovná pojmenování asi 75 %. Na víceslovná pojmenování pak připadá zbývajících 25 %. Ve znatelně menším počtu se v mých materiálech vyskytují přídavná jména a slovesa, a to přibližně stejnou měrou. Z hlediska slovních druhů je možné říci, že situace je v obou jazycích velmi podobná.

Sportovní terminologii jsem rozdělil do několika tematických skupin. Mimo názvů sportovních disciplín vyniká na základě mého materiálu skupina termínů vyjadřující chování (sportovců) při sportovní činnosti. Dále poukazuji na množství pojmenování ze skupiny „sportovního vybavení“ a „sportovních prostor“.

V další kapitole praktické části se podrobněji zaobírám způsoby přejímání cizích slov a vznikem nových pojmenování jak v českém, tak ruském jazyce. Kromě morfologického způsobu se věnuji také sémantickému způsobu vzniku nových slov a přímým výpůjčkám.

Jako první analyzuji přímé výpůjčky, které jsem rozdělil na skupinu výpůjček přejatých beze změny a skupinu přejatou s určitou modifikací. Všimám si, že český jazyk využívá, na základě mého materiálu, přímých výpůjček beze změny více než jazyk ruský, což potvrzuje striktnější přístup v dodržování původního pravopisu přejatých slov v češtině. Zajímavější z hlediska vzniku nových pojmenování je skupina výpůjček s určitou modifikací. Zde ruština daleko více přizpůsobuje podobu slova přejatého svému

jazykovému systému. Vybrané modifikované výpůjčky jsem podle druhu adaptace rozdělil do několika skupin a náležitě popsal.

V další podkapitole se zabývám morfologickým způsobem, který patří k nejrozšířenějším způsobům tvorby nových slov. Jedná se o tzv. odvozování pomocí přípon, předpon, předpon a přípon současně, dále kombinace a skládání. Podrobně jsem popsal sufixaci a prefixaci u jednotlivých slovních druhů a poukázal na nejčastější prefixy a sufixy obou posuzovaných jazyků. Nevynechal jsem ani kombinaci zmíněných postupů (prefixaci s nulovou sufixací a prefixaci se sufixací).

Do morfologického způsobu zahrnuji také slova složená. Co se týče kvantity složených slov v rámci mé práce, jedná se spíše o méně používanou metodu při tvorbě nových pojmenování. Kompozita se na základě vybrané sportovní terminologie skládají buď ze stejných, nebo rozdílných slovních druhů. Nejčastěji z podstatného jména, přídavného jména nebo slovesa. V určitých případech může slovo složené obsahovat číslovku.

V neposlední řadě zmiňuji složená slova, jejichž částmi mohou být tzv. afixoidy. Jedná se výhradně o kompozita obsahující prefixoidy cizího původu. Kompozita čistě jen se sufixoidy se v mém slovním materiálu nevyskytují.

Dalším ze způsobů vzniku neologizmů, kterému věnuji svoji pozornost, je sémantická diferenciacce. Příklady sémantické diferenciacce v praktické části svědčí o rozšířeném postupu při vzniku nových slov ve sportovní terminologii. V převážné většině se jedná o výrazy ze sportovního slangu.

V samostatné podkapitole jsem se věnoval pojmenování osob ve sportu. Z hlediska strukturního se v mém slovním materiálu setkáváme s pojmenováními osob jednoslovnými i víceslovnými. Dále se pojmenování osob liší podle toho, od kterých slovních druhů jsou odvozena. Ve skupině pojmenování osob sportovní sféry se ve vybraném slovním materiálu setkávám také se slovotvornou a lexikální synonymií.

Provedl jsem také analýzu odvozování pojmenování mužských a ženských osob. V českém i ruském jazyce jsou při tvoření mužských pojmenování sportovní sféry nejčastější cizojazyčné sufixy *-ist(a)* // *-ucm*. Ostatní sufixy jsou v mém materiálu zastoupeny v podstatně menším objemu než výše zmíněné. Pojmenování ženských osob vznikají hlavně pomocí procesu přechylování. Uvedený výběr ženských pojmenování ve sportu jasně naznačuje, že výsadní postavení mají při jejich tvoření sufixy *-k(a)* // *-κ(a)*.

V další kapitole se zabírám sportovní terminologií z hlediska strukturního. Víceslovná pojmenování se ve vybraném materiálu skládají z různých komponentů. Nejčastěji se jedná o podstatná jména, přídavná jména a slovesa, přičemž důležitou roli zde hrají jednotlivé kombinace uvedených slovních druhů. Výjimky pak tvoří pojmenování, kde je zahrnuta číslovka nebo příslovce. Analytické konstrukce jsem rozdělil na jmenné a slovesné.

Co se týče jmenných konstrukcí, jsou ve vybraném slovním materiálu obsažena ve větším množství než konstrukce slovesné. Poměrně často jsem se setkal s pojmenováními složenými ze dvou podstatných jmen, ale nejproduktivnějším modelem je v obou jazycích „příd. jm. + podst. jm.“. Zatímco jmenné konstrukce často obsahují cizí komponent, slovesné konstrukce jsou v převážné většině složeny ze slov domácího původu.

Poslední kapitolu praktické části jsem věnoval problematice původu sportovní terminologie. Zaměřuji se hlavně na pojmenování přejatá z jiných jazyků a soustřeďuji se na to, z jakého jazyka daný termín pochází.

Vybraná slova jsem rozdělil na dvě větší skupiny. Do první z nich spadají pojmenování původem z neslovanských jazyků, jež dále dělím na jednotlivé podskupiny na základě jazyka původu. Vedoucí postavení mezi pojmenováními neslovanského původu zaujímá v českém i ruském jazyce angličtina. Druhou nejrozšířenější skupinou jsou slova přejatá z francouzštiny. Zvláště pak ruština je v tomto ohledu poměrně aktivní a objevuje se v ní o poznání více slov francouzského původu než v češtině. Následují slova původem z řečtiny a latiny. Významný vliv na rozšiřování sportovní terminologie mají v současné době jazyky jihovýchodní Asie. Nejvýznamnější podíl má v tomto směru japonština. Dalšími jazyky, které spadají do této skupiny, jsou čínština a korejština. V ruštině i češtině jsou dále obsaženy termíny původem z němčiny. Jedná se o poslední jazyk zastoupený několika představiteli v obou jazycích. Následují jazyky, které mají v češtině nebo ruštině pouze jednotlivá zastoupení jako italština, holandská. Setkávám se rovněž i se slovy eskymáckého a aleutského původu. Ve vybraném slovním materiálu však existuje řada slov, která jsou výsledkem kombinace více komponentů z různých jazyků.

Pojmenování slovanského původu se kvantitativně prakticky neliší od přejímek anglického původu, což značí vysokou frekvencí domácích sportovních pojmenování hned vedle cizích.

РЕЗЮМЕ

Проблематика спортивной терминологии в последние годы очень актуальна. Как в русском, так и в чешском языке язык спорта переживает период значительного развития уже с конца 20 века и является одной из наиболее развивающихся лексических систем. Благодаря новым возможностям проведения свободного времени появляются и новые связанные с этим выражения. Источниками новых выражений служат как непосредственно виды спорта, так и широкий спектр необходимых спортивных принадлежностей. По этой причине на настоящий момент данные выражения знакомы не только специалистам, но и постепенно проникают в лексикон любителей спорта. Я считаю, что это очень интересная область человеческой деятельности, которая находит свое отражение как в чешском, так и в русском языке, и именно поэтому я решил посвятить данной проблематике свою дипломную работу.

Дипломную работу я разделил на теоретическую и практическую части. Кроме упомянутых главных частей, работа содержит также введение, заключение, резюме, написанное на русском языке, список использованных источников и одно приложение.

Во введении к данной работе я упомянул все ее основные главы, включая их краткую характеристику. Далее я обозначил цели, которых хотел бы достичь, и привел аргументы в пользу выбранной темы настоящей дипломной работы.

В первой главе теоретической части я, прежде всего, описал влияние общественных изменений на развитие языка. Я перечислил несколько ярко выраженных факторов, которые оказали и до сих пор оказывают влияние на появление новых языковых тенденций. Наиболее заметны данные изменения и тенденции в лексическом запасе языка и в основном они касаются актуальных тематических сфер, одной из которых и является спорт.

Следующую главу я посвятил проблематике неологизмов, так как она тесно связана с современной формой языка спорта. Термин «неологизм» используется для обозначения новых лексических средств. Неологизмы используются для обозначения нового предмета, пополнения выразительных средств языка или в связи с его стилистическими особенностями. В данной главе я привел специфику отдельных видов неологизмов, их общую характеристику с точки зрения

взаимоотношений языка и общества, а также место неологизмов в лексической системе языка.

В третьей главе теоретической части я изучил такие понятия, как «термин» и «терминология». За последние годы заметно развились некоторые области человеческой деятельности, включая спорт. При этом, чем больше отдельные области развивались, тем более интенсивно в них происходил процесс образования новых единиц в сфере терминологии. Язык спорта по этой причине сформирован в основном спортивной терминологией, я и попытался дать общую характеристику в этой главе. Кроме того, здесь я описал положение специализированной терминологии по отношению к литературному и публицистическому языку. В том числе я выделил и так называемую профессиональную речь.

Следующая глава описывает основные языковые тенденции в русском языке, которые зачастую применимы и к чешскому языку. Значимую роль здесь играет языковая интернационализация, которая является общим явлением для современных славянских языков. Я выделил также и другие тенденции, такие, как актуализация слов, экспрессивность выражений, языковая экономия и т.д.

Далее следует глава о заимствовании иностранных слов, при котором элементы одного языка перемещаются в другой. В качестве таких элементов рассматриваются единицы различных уровней структуры языка. В этой главе я, прежде всего, определил причины и условия заимствования иностранных слов. Причины я разделил на внутренние и внешние. Затем я определил, что главным условием для заимствования является двуязычие. Также в этой главе я выделил процесс ассимиляции и адаптации заимствованных элементов в целевом языке.

Самую обширную главу теоретической части я посвятил языку спорта. Прежде всего, я сосредоточился на классификации спортивной терминологии по определенным критериям. Отдельное место здесь занимает описание языковых тенденций в области спорта, в котором основное внимание уделено англицизмам и американизмам, широко распространенным в языке спорта.

Учитывая тот факт, что спорт непрерывно отображается в статьях и материалах журналистов на страницах печатных и интернет-изданий, на радио или телевидении, в этой главе я охарактеризовал спортивную публицистику и журналистику. Я сосредоточился на отдельных особенностях спортивной публицистики, среди которых особо подчеркнул особенности стилистические.

Теоретическую часть я подытоживаю главой о спортивном сленге, составляющем во многих спортивных дисциплинах значительную часть их лексики. Его используют не только спортивные болельщики, но и, по понятным причинам, он встречается и в речи самих профессиональных спортсменов. Сленгу я дал общую характеристику и перечислил некоторые его виды.

Основные главы моей работы сосредоточены в практической части работы, где я рассматривал выбранную спортивную терминологию. В практической части я работал с конкретными примерами и, если это было возможно, приводил конкретные статистические данные. Подробный анализ спортивных неологизмов был проведен с нескольких точек зрения с целью предоставления цельной картины современных тенденций в области языка спорта.

Что касается выбора материала, я сосредоточился на новых терминах из области спорта. Для своей дипломной работы я собрал более 570 слов и словосочетаний. Так как моей целью являлся анализ современной спортивной терминологии, я выбирал выражения из публикаций, изданных после 2000 г. Основное внимание я уделил таким словам и словосочетаниям, которые актуальны в русском и чешском языке, чтобы в дальнейшем рассмотреть лексику, сходную в обоих языках.

Целью данной дипломной работы является анализ спортивной терминологии и способов ее пополнения. Во введении к практической части я сосредоточился на классификации выбранной спортивной терминологии с точки зрения ее частеречной принадлежности. Я обнаружил, что основную часть спортивной лексики составляют существительные или именные словосочетания – почти 90 %. Это подтверждает, что спортивная терминология, как и терминологии других областей, представлена, главным образом, именами существительными и именными словосочетаниями. Из общего числа существительных рассмотренного лексического материала 75 % лексики – это однословные выражения. Выражения, состоящие из нескольких слов, составляют оставшиеся 25 %.

В значительно меньшем количестве в изученных материалах встречаются прилагательные (4 %) и глаголы (6 %), причем в примерно равном количестве. Между прилагательными в русском и в чешском языке не было выявлено практически никаких различий. Исключение составили лишь отдельные случаи,

когда однословные выражения в чешском языке переданы в русском языке выражениями, состоящими из нескольких слов, включая предлог или причастие. Среди глаголов, как и среди прилагательных, в русском языке чаще, чем в чешском, встречаются аналитические глагольные конструкции, то есть однословное выражение в чешском языке заменено в русском выражением, состоящим из нескольких слов. Однако с точки зрения количества это также скорее исключения. Таким образом, с точки зрения спортивных наименований по отношению к частям речи, ситуация в обоих языках сходная.

Во второй главе практической части я разделил спортивную терминологию на несколько тематических групп. Тематическая классификация спортивной терминологии на отдельные группы наглядно показывает разнообразие отраслей, которые относятся к области спорта. Вместе с тем, она доказывает, что спортивная терминология действительно располагает большим количеством терминов, а это, в свою очередь, свидетельствует о значимости данной темы как с точки зрения непосредственно спорта, так и с точки зрения языка. Кроме названия спортивных дисциплин, на основании материала данной работы, выделяется также группа терминов, обозначающих поведение спортсменов во время спортивной деятельности. Далее я отметил значительное количество выражений, обозначающих спортивный инвентарь и спортивные площадки. Очевиден факт, что увеличение количества спортивных дисциплин и повышение уровня спортивной деятельности в целом, происходящие в последние годы, влекут за собой в том числе появление новых терминов, что отражается и в тематической классификации.

В то время как названия спортивных дисциплин и отдельных видов спорта являются в основном терминами иностранного происхождения, в терминологии, характеризующей поведение в спорте, в обоих языках содержится значительное количество слов и словосочетаний, которые образовались непосредственно в данном языке из имеющихся в нем словообразовательных элементов славянского происхождения.

В следующей главе практической части я подробнее рассмотрел способы заимствования иностранных слов и возникновения новых терминов как в русском, так и в чешском языке на основании выбранной спортивной терминологии. Способы возникновения новой лексики в сфере спорта не имеют значительных

отличий от способов их образования в других сферах. Кроме морфологического способа образования, я также рассмотрел семантический способ образования новых терминов и прямые заимствования.

Прежде всего, я проанализировал прямые заимствования. Носитель языка, встретив заимствованное слово, чаще всего сразу понимает, что речь идет о слове иностранного происхождения, так как данная лексическая единица сохраняет признаки иноязычности. Заимствования я разделил на группу слов, заимствованных без изменений, и группу слов, которые в процессе заимствования были определенным способом модифицированы. При рассмотрении выбранного материала я заметил, что чешский язык использует больше прямых заимствований, чем русский язык. Это подтверждает более строгое соблюдение исходного написания заимствованных слов в чешском языке. К прямым заимствованиям в обоих языках относятся в основном названия видов спорта.

Более интересна с точки зрения возникновения новых терминов группа заимствований с определенными изменениями. В этой группе заметно, что русскому языку более свойственно приспособление заимствованного слова своей языковой системе, чем чешскому. Найденные видоизмененные заимствования я разделил на несколько групп по виду адаптации и описал каждую из них. К первой группе относятся спортивные термины, написание которых было адаптировано в соответствии с их произношением в исходном языке. Во второй группе представлены выражения, которые в принимающем языке были адаптированы под влиянием ошибочного произношения. Далее я заметил, что среди измененных заимствований часто встречаются выражения, которые в исходном языке были представлены несколькими словами, в то время как в целевом языке они объединены в одно слово.

Следующий пункт данной главы я посвятил морфологическому способу образования новых терминов, являющемуся наиболее распространенным, известным также как деривация. Я подробно описал суффиксацию и префиксацию в отдельных частях речи и отметил наиболее часто используемые приставки и суффиксы в обоих рассматриваемых языках. Внимание уделено также сочетаниям названных способов словообразования, таким как префиксально-суффиксальному и префиксации в сочетании с нулевой суффиксацией.

Суффиксация является основным способом образования новых слов в современном русском и чешском языке. Названный метод словообразования часто используется для образования новых слов в спортивной терминологии и встречается в различных частях речи. Что касается существительных мужского рода, в моей работе встречаются исключительно термины, образованные с помощью иностранного суффикса *-er*. Самую обширную группу выбранных спортивных терминов женского рода как в русском, так и в чешском языке составляют слова, образованные от глаголов или имен существительных. Чешский термин «*časovka*» при этом является единственным в этой группе термином, образованным от прилагательного «*časový*». У существительных среднего рода, как и у существительных женского рода, преобладают слова, образованные от существительных и глаголов. С помощью суффиксации в этой группе также часто образованы отглагольные существительные. В новой лексике встречаются и глаголы с иностранной основой слова и глаголы, образованные с помощью словообразовательных средств данного языка. Необходимо отметить, что большинство выявленных в рассматриваемом материале глаголов, образованных с помощью суффиксации, имеет иноязычное происхождение.

Следующим способом образования новых терминов является префиксация. Он заключается в присоединении приставки к основе слова. Префиксация является наиболее часто используемым и наиболее продуктивным способом словообразования глаголов и, в меньшей мере, имен существительных и прилагательных. В подавляющем большинстве случаев речь идет о приставках, имеющих функцию образования новой видовой формы глагола. Вместе с тем, в этой группе встречаются и приставки, образующие глаголы со значением пространственной модификации.

К морфологическому способу образования новых слов в спортивной терминологии относятся также сочетания, при которых новый термин образуется с помощью префиксации в сочетании с нулевой суффиксацией или префиксально-суффиксальным способом.

В следующем пункте главы о морфологическом словообразовании я сосредоточился на терминах, образованных способом сложения. Данный способ пополнения лексики основан на сложении двух и более основ или же целых слов. Что касается количества данных терминов в материалах моей работы, то

настоящий метод является менее используемым для образования новых терминов. Среди примеров, приведенных в практической части работы, встречаются термины, состоящие из следующих частей речи: имени существительного и прилагательного, имени существительного и глагола, а также из двух имен существительных. В некоторых случаях термин, образованный способом сложения, содержит числительное.

Главу о морфологическом словообразовании я завершил пунктом, в котором рассказывается о терминах, частью которых могут являться так называемые аффиксоиды. Конкретнее, речь идет исключительно о терминах, образованных способом сложения, и содержащими префиксоиды иностранного происхождения. Термины, образованные сложением и содержащие исключительно суффиксоиды, в выбранном материале не встречаются.

Часть дипломной работы, посвященную пополнению языка спорта, завершает глава о семантической дифференциации. К группе семантических неологизмов относятся слова, которые уже существуют в данном языке, однако начинают использоваться в новом, другом значении. Таким образом, появляется новая единица лексики. В рассмотренной спортивной терминологии встретился целый ряд таких выражений. В подавляющем большинстве случаев это касается выражений, относящихся к спортивному сленгу. Семантически дифференцированные спортивные термины, упомянутые в моей дипломной работе, возникли на основании переносного значения. Обыкновенно они имеют некоторую сопряженность с исходным значением, внешнее или внутреннее сходство с ним.

В следующей отдельной главе я рассматривал спортивные термины, обозначающие лицо. С точки зрения структуры, в лексическом материале моей работы встречаются как однословные выражения, так и состоящие из нескольких слов. Далее термины-наименования лица отличаются в зависимости от того, от какой части речи данный термин был образован. В данной группе спортивных терминов встречаются также такие явления, как словообразовательная и лексическая синонимия. Отдельно проанализированы и термины, образованные путем заимствования.

Кроме того, я провел анализ деривации выражений, обозначающих отдельно лиц мужского и женского пола. Как в чешском, так и в русском языке

наиболее часто при образовании спортивных терминов для обозначения лиц мужского рода используются иностранные суффиксы *-ist(a)* // *ист*. Такие термины образованы в основном от названий видов спорта. Остальные суффиксы в моих материалах представлены в гораздо меньшем объеме. Выбранные спортивные термины для обозначения лиц женского пола наглядно показывают, что преимущественную позицию при их образовании занимают суффиксы *-k(a)* // *-к(a)*. Эти термины являются как однословными, так многословными, однако необходимо отметить, что многословные термины составляют лишь незначительную часть из общего количества.

В четвертой главе практической части я рассматривал спортивную терминологию с точки зрения ее структуры. В области спортивной терминологии как в чешском, так и в русском языке, заметен широкий спектр однословных выражений, которые составляют большую часть терминологии в целом. Однако, отмечу, что и многословные выражения в моей работе составляли немалую часть рассмотренного материала. Если сравнивать структуру терминов в русском и чешском языке, заметно, что в большинстве случаев обозначение одного и того же явления или предмета не отличается по своей структуре. Обычно чешскому однословному выражению соответствует однословный (простой) термин в русском языке. Также существует и множество многословных терминов, сходных в обоих языках. Тем не менее, конечно, встречаются и случаи, когда структура термина в одном языке не соответствует структуре термина в другом языке, однако количество таких случаев в моем материале очень мало.

В отдельном пункте данной главы я рассмотрел многословные термины. Многословные выражения в рассмотренном материале состоят из различных компонентов. Чаще всего это имена существительные, прилагательные и глаголы, причем важную роль здесь играют отдельные сочетания перечисленных частей речи. Исключение составляют выражения, в состав которых входит числительное или наречие. Аналитические конструкции я разделил на именные и глагольные.

Именные конструкции в выбранном лексическом материале содержатся в большем количестве, чем глагольные. Достаточно часто встречались выражения, состоящие из двух имен существительных, причем второй компонент в таких выражениях был представлен в различных падежных формах. Однако наиболее продуктивной в обоих языках являлась модель «прил. + сущ.».

Я обнаружил, что глагольные конструкции состоят исключительно из глагола и имени существительного с предлогом или без. В целом, можно сделать вывод, что русский язык чаще использует выражения, содержащие предлог, чем чешский. Чешский язык, как правило, использует двухсловные выражения без предлога. В то время как именные конструкции часто содержат в себе иностранную составляющую, глагольные конструкции по большей части состоят из слов, образованных с помощью словообразовательных средств, имеющих в данном языке.

Последнюю главу практической части я посвятил проблематике происхождения спортивной терминологии. Основное внимание я сосредоточил на терминах, заимствованных из других языков, и на то, из какого именно языка данный термин был заимствован.

Выбранные термины я разделил на две большие группы. К первой относятся термины неславянского происхождения, которые далее разделены на отдельные подгруппы в зависимости от исходного языка. Ведущую позицию среди выражений неславянского происхождения как в русском, так и в чешском языке занимает английский язык. Можно сказать, что английский язык в данном направлении имеет одинаковое влияние на оба языка, так как в них встречается примерно сходное количество терминов английского происхождения. В некоторых случаях английский язык считается источником конкретного термина, однако изначально оно берет свое начало в другом языке. Примеры данных случаев приведены в практической части.

Второй по распространенности группой являются слова французского происхождения. В этом отношении особенно активно проявляется себя русский язык, в нем встречается заметно больше слов французского происхождения, чем в чешском языке. Далее следует группа слов греческого и латинского происхождения, к которой относится примерно равное количество терминов в чешском и русском языке.

Значительное влияние на пополнение спортивной терминологии в настоящее время оказывают языки юго-восточной Азии, это происходит благодаря ставшим популярными различных видов боевых искусств. Самое большое влияние оказывает японский язык. Другими языками, которые входят в эту группу, являются китайский и корейский.

В русском и чешском языке также представлены термины немецкого происхождения. Это последний язык, представленный несколькими терминами в обоих языках. Далее следуют языки, которые представлены лишь одним термином, как в русском, так и в чешском языке, - это итальянский и голландский. Кроме того, встретились слова эскимосского и алеутского происхождения.

В выбранном лексическом материале, помимо перечисленного, существует ряд терминов, которые являются сочетанием нескольких компонентов из разных языков. Самой широко представленной группой терминов в данном направлении является сочетание латинского и английского языков, при котором основную роль играют префиксоиды как раз латинского происхождения, соединенные с английским словом. Далее следуют группы выражений, в которых представлены сочетания различных языков. Каждая из групп дополнена отдельными примерами. Отдельную группу представляют термины, образованные от имен собственных.

Из последнего пункта видно, что термины славянского происхождения встречаются почти так же часто, как и термины английского происхождения, соответственно, термины, образованные непосредственно в самом языке, чешском или русском, представлены в рассматриваемой терминологии примерно наравне с терминами иностранного происхождения. При сравнении количества данных терминов отдельно в русском и отдельно в чешском языке, результат оказался также примерно одинаков. При этом учитывались как однословные, так и многословные термины. Выбранная спортивная терминология славянского происхождения содержит выражения, которые можно встретить во всех тематических группах, представленных в практической части. Однако следует отдельно выделить названия видов спорта, спортивного инвентаря и поведения в спорте – с терминами этих тематических групп можно встретиться чаще других.

В заключении к дипломной работе я подвожу итоги всей работы и отдельно выделяю главы, в которых представлена наиболее подробная информация. Также я привожу выводы по итогам проделанной работы.

К работе прилагается чешско-русский словарь, в котором приводятся все термины, использованные при написании практической части работы.

Дипломная работа содержит список использованной литературы: книги и Интернет-источники.

BIBLIOGRAFIE

Literatura:

BAUER, J. a ŽAŽA, S. *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1960. 483, [1] s.

DANEŠ, F. et al. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

DOKULIL, M. *Tvoření slov v češtině. 1. [díl], Teorie odvozování slov*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962. 263, [1] s.

GAZDA, J. *Dynamika a internacionalizace slovní zásoby současné ruštiny*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 121 s. ISBN 80-210-2780-0.

KOROSTENSKI, J. *Česká a ruská slovní zásoba: (neologické aspekty)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007. 169 s. Studia VŠERS; 3/2007. ISBN 978-80-86708-35-5.

MARTINCOVÁ, O. *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Vyd. 1. Praha, 1983.

MARTINCOVÁ, O. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005, 248 s. ISBN 80-864-9621-X.

MLČOCH, M. *Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky: studijní opora*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 44 s. ISBN 80-244-0397-8.

Ottova encyklopedie A-Ž. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. 1144 s. ISBN 80-7360-014-5.

POŠTOLKOVÁ, B. *O české terminologii*. 1. vyd. Praha, 1983.

Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy. 1, Hlásková a tvarosloví. 1. vyd. Praha, 1961.

SAVICKÝ, N. P.: *Pohyb ve slovní zásobě a neologii*, in: *Slavia*, 1999.

ДАНИЛЕНКО, Н.И.: *Русская терминология*, Москва 1977.

ЗЕМСКАЯ, Е. *Современный русский язык: словообразование*. Москва, 1973.

КОРОСТЕНСКИ, И.: *Русские неологизмы – тенденции их развития (сопоставление с чешским языком)*. Съпоставително езиковзнание, XXVIII, № 1, 2003, с. 5–16.

КОРОСТЕНСКИ, И.: *Динамика развития русского и чешского словарного запаса*. Opera slavica III, № 2, 1993. с. 32–37

КРЫСИН, Л. *Иноязычные слова в современном русском языке*. Москва: Издательство НАУКА, 1968.

СТЕПАНОВА, Л. *Современный русский язык: праздник вербальной свободы*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2953-3.

СУПЕРАНСКАЯ, А. *Общая терминология*. Москва: Наука, 1989. ISBN 5-02-010952-5. с. 11

Slovníky:

DVOŘÁČEK, P. *Česko-ruský slovník nových a problémových výrazů*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2005. 383 s. ISBN 80-7201-562-1.

KRAUS, J. a kolektiv. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1351-4.

KREJČÍŘOVÁ, I. et al. *Rusko-český a česko-ruský slovník neologizmů*. 2., podstatně dopl. a opr. vyd. Praha: Academia, 2004. 285 s. ISBN 80-200-1246-X.

MACHALOVÁ, M. et al. *Česko-ruský slovník sportovní terminologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 247 s. ISBN 978-80-244-3886-3.

PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. a kolektiv. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

КОМЛЕВ, Н. Г. *Словарь иностранных слов*. Москва: ЭКСМО-Пресс, 2000.

ШАГАЛОВА, Е. *Самый новейший толковый словарь русского языка XXI века*. АСТ, 2011. ISBN 978-5-17-074756-6.

Internetové zdroje:

BREBURDOVÁ, J. *Předpony s-, z- v historickém vývoji češtiny*. Praha, 2014.

Dostupné také z:
file:///C:/Users/Kamil/Downloads/DPTX_2012_2_11210_0_343720_0_139853.pdf.

MARTONOVÁ, M. *Víceslovná pojmenování v terminologii (na ruském materiálu)* [online]. 1969 [cit. 2015-11-02].

Dostupné z:

https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101039/A_Linguistica_17-1969-1_17.pdf?sequence=1

POŠTOLKOVÁ, B. *Trenažér. Naše řeč* [online]. 1966, 49(3) [cit. 2015-10-17].

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5213>

SVĚTLÁ, J. *Sportovní terminologie v cestovním ruchu. Naše řeč* [online]. 1998, 81(4) [cit. 2015-09-30].

Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7460>

АПЕТЯН, М. К. *Особенности русских неологизмов путем заимствования из английского языка. Молодой ученый* [online]. 2014, č. 1 [cit. 2014-03-02].

Dostupné z: <http://www.moluch.ru/archive/60/8777/>

БОГОСЛОВСКАЯ, В. Р. *Человек. Природа. Общество. Актуальные проблемы.*

In: СОВЕТ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ СПбГУ [online]. 2002 [cit. 2014-03-02]. Dostupné

z: <http://www.sovmu.spbu.ru/main/conf/man-nat-soc/2002/4-13.htm>

БОЧЕНКОВ, Е. А. *Современная спортивная терминология (на материале лексики футбола).*

Dostupné z: <http://sntk.vlsu.ru/index.php/sektsii-dokladov/131-pedagogicheskij-institut-doc/filologicheskij-fakultet/kafedra-russkogo-yazyka/519-sovremennaya-sportivnaya-terminologiya-na-materiale-leksiki-futbola>

ВОРОНКОВ, П. *Спортивная пресса как тип.* In: Lib.ru: Журнал "Самиздат" [online]. 2001 [cit. 2015-01-28].

Dostupné z: http://zhurnal.lib.ru/w/woronkow_p/sport_press.shtml

КОЖЕВНИКОВА, И. Г. *Русская спортивная лексика: (структурно-семантическое описание).* Воронеж, 2004.

Dostupné z: <http://cheloveknauka.com/russkaya-sportivnaya-leksika>.

КОНДРАТЕНКО, Г. *Стилистика спортивной периодики: проблемы и пути решения.*

Dostupné z: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Philologia/64388.doc.htm

МАРИНОВА, Е. В. «Вечный вопрос» о заимствованиях. Русская речь [online]. 2014, роč. 2014, č. 2 [cit. 2015-01-25].

Dostupné z: http://russkayarech.ru/files/issues/2014/2/59-65_Marinova.pdf

МАШУШ, А. А. *К вопросу о терминологическом статусе спортивной лексики*. Научный журнал КубГАУ. 2012, год. 2009, ч. 83.

Dostupné z: <http://ej.kubagro.ru/2012/09/pdf/40.pdf>

Сленг как особая лексическая категория. In: УКРАИНА-ДИПЛОМ [online]. 2004–2015 [cit. 2015-02-02].

Dostupné z: <http://ukraine-diplom.com/42/16315-sleng-kak-osobaya-leksicheskaya-kategoriya.html>

СТЕРНИН, И. А. *Социальные факторы и развитие современного русского языка*. In: Philology.ru [online]. 2000 [cit. 2014-02-26].

Dostupné z: <http://www.philology.ru/linguistics2/sternin-00.htm>

ТУЛЕНКОВ, Д. *Спортивная публицистика и спортивная журналистика: особенности специализированного направления* [online]. [cit. 2015-09-23].

Dostupné z: http://sport-d.narod.ru/nauka/stat1.htm#_ftn1

МАНАЛ, I. *Активные процессы в спортивной терминологии современного русского языка*. Brno, 2008.

Dostupné z: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-64692.html>.

Internetové slovníky:

Энциклопедии & Словари [online]. 2009-2015 [cit. 2015-11-11].

Dostupné z: <http://enc-dic.com/>

Slovari.ru [online]. 2005-2015 [cit. 2015-11-11].

Dostupné z: <http://slovari.ru/default.aspx?p=3053>

PŘÍLOHY

ČESKO - RUSKÝ SLOVNÍK VYBRANÉ SPORTOVNÍ TERMINOLOGIE

A

adidasky	кроссовки адидас, адидасы
adrenalinový sport	экстрим, экстремальные виды спорта
aerobik	аэробика, ритмическая гимнастика
aeroshow	авиашоу, аэрошоу
aikidista	айкидоист
aikido	айкидо
akrobat lyžařský	акробат
akrobatické lyžování	лыжная акробатика
akrobatický sjezd	могул
akrobatka lyžařská	акробатка
akvabela	синхронистка
akvacentrum, aquacentrum, akvapark, aquapark	аквапарк
akvagymnastika, aqua gymnastika, plavání synchronizované	аквагимнастика, синхронное плавание
alpinista	альпинист
alpské lyžování	горные лыжи
anabolické steroidy	анаболические стероиды
anabolika	анаболики
antuka	грунт, красный грунт
aquazorbing	аквазорбинг
armwrestling	армрестлинг, рукоборство, рукоборье
autokros	автокросс
automobilizmus	автомобилистика
automobilový závodník	автогонщик
outsajdr	аутсайдер

B

back	бэк
badmintonový míček	волан
bago (kopaná)	игра в вышибалку
bandáž	повязка
basejumper	бейсджампер, бейс-джампер
basejumping	бейсджамп, бейс-джамп
basketbal	баскетбол
beach volleyball	бич-волейбол
beachvolejbal, beach-volejbal	пляжный волейбол, бичбол, бич-волей,
	бич-воллейбол
bejsbolka, bejzbolka, baseballka	бейсболка
betony brankářské	щитки

bezpečnostní rám (auto)	каркас безопасности
běžec	бегун
běžky	равнинные лыжи
běžkyně	бегуня
biatlon	биатлон
biatlon letní	летний биатлон
biatlonista	биатлонист
biatlonistka	биатлонистка
bike (horské kolo)	горный велосипед, маунтинбайк
bikecross	байкеркросс, байкер-кросс
biker	маунтинбайкер
biker (milovník silných motocyklů)	байкер
biking	маунтинбайк
bikros	велотриал
blok v odbíjené	чехол
boardercross	бордеркросс, борд-кросс, бордер-кросс
boby	бобслей
bodybuilding, body building	бодибилдинг, кач
bodyček	силовой прием
bojový sport	боевой спорт
bowling	боулинг
box	бокс
branka	ворота
branková čára	линия ворот
breakball	брейкбол
bruslař	конькобежец
bruslař na kolečkových b.	роллер
bruslařka	конькобежка
brusle kolečkové	ролики, роликовые коньки
bruslení lyžařské	коньковый ход
bugina (auto)	багги
bundesliga	Бундеслига
bungee jumping	банджи-джампинг

C

capoeirista	капоэрист, капоэйрист
capoeiristka	капоэйристка
carvery	карвы
carving	карвинг
centrforvard	центрфорвард, центр нападения, центральный нападающий
centrkurt	центральный корт
come-back	камбек
cross-over (auto)	кросс-овер
curling, lední metaná	керлинг, кэрлинг

curlingový kotouč	бита
cvičenec	гимнаст, физкультурник
cyklista	велосипедист
cyklistický	велосипедный
cyklistika silniční	VELOШОССЕ
cyklistka	велосипедистка
cyklocentrum	ВЕЛОЦЕНТР
cyklokros	ВЕЛОКРОСС
cyklokrosař	ВЕЛОКРОССМЕН
cyklostezka, cyklotrasa	ВЕЛОДОРОЖКА, ВЕЛОТРАССА
cyklotrial	ВЕЛОТРИАЛ
cyklotrialista	ВЕЛОТРИАЛИСТ
cyklotrialový	ВЕЛОТРИАЛЬНЫЙ, ДЛЯ ВЕЛОТРИАЛА
Č	
čárový rozhodčí	лайнсмен
časomíra	служба времени
časovka	гонка с отдельным стартом, гонка на время
čelní střet (auto)	лобовое столкновение
čtverný skok	прыжок в четыре оборота
čtyřhra	пара, парный разряд
čtyřkolka (moto)	квадробайк
D	
dálkař	прыгун в длину
dálkařka	прыгуня в длину
Davis Cup	Кубок Дэвиса
deaflympiáda	дефлимпиада
debl	парная игра, игра в паре, парный разряд
deblkajak	байдарка-двойка
deblkánoe	каноэ-двойка
dělovka (sport)	пушечный удар
deltaplán	дельтаплан
deltaplanning	дельтапланеризм, дельтапланерный спорт
derby	дерби
diskař	метатель диска
diskařka	метательница диска
diskvalifikace	дисквалификация
diskvalifikován být	попасть под дисквалификацию
doping	допинг
dopingový	допинговый
dopovat	принимать допинг, допинговать, допинговаться
dorostový	подростковый

doskok v košíkové	подбор
dostihy cvalové	скачки
downhill	даунхилл, даунхил
draft	драфт
draftovaný	драфтованный
draftovat	драфтовать
dráha cyklistická	велотрек
dream team	дрим-тим
dres / fotbalový	майка, спортивный костюм / футболка
duatlon	дуатлон
duatlonista	дуатлонист
duatlonistka	дуатлонистка
dublér	дублер
dupnout na plyn	ударить по газам
dvojbob	двухместный боб, бобслей-двойка
dvojkolo	тандем

E

enduro cestovní (auto)	эндуро для путешествий
extraliga	экстралига

F

fair play	фейр-плей, фэйр плэй
fandit (komu)	болеть (за кого)
fanoušek	фан, фанат
fanyňka	фанатка
faul	фол
faulovat	фолить
field lakros	лакросс в поле, лакросс на траве
finálová skupina	финальная пулька
finišmen, finišmenka	финишер
finišování	выход на финишную прямую
fit-centrum, fitcentrum, fitness-centrum, fitness centrum, fitnesscentrum, posilovna	фитнес-центр, тренажерный зал, качалкин зал
fitklub, fitnessklub	фитнесклуб
fitko	качалкин зал
flip	флип
flop	флоп, фосбюри
florbal	флорбол
florbalista	флорболист
florbalistka	флорболистка
florbalový	флорбольный
footbag	футбэк
freeride	фрирайд
freeskiing	нюскул скиинг

freestyle	фристайл
freestylista	фристайлист
freestylelistka	фристайлистка
futsal	футзал, зальный футбол
futsalista	футзалист
futsalistka	футзалистка
futsalový	футзальный

G

gala-show	гала-шоу
gameball, gembol	гейм-бол, геймбол
gól	гол, шайба
golfista, hráč golfu	гольфист
golfistka	гольфистка
golfiště	гольф-поле
golfové hole	коляска-зонтик
golfové hřiště	гольф-поле
golfový úder v hokeji	щелчок
gólová přihrávka	голевая передача
Grand Prix	гран-при
gymnasta	гимнаст

H

hákování (v hokeji)	зацеп
hákovat	цеплять
halfpipe, half-pipe (U rampa)	хавпайп, хафпайп, хаф-пайп
hattrick	покер, хет-трик
házená	гандбол
házená plážová	пляжный гандбол
helma motocyklová	мотошлем
hod diskem	метание диска
hodnocení body	оценка в очках
hodnocení družstev nebo mužstev	командный зачет
hokej NHL	НХЛовский хоккей
horolezec	альпинист, скалолаз
horolezkyně	альпинистка, скалолазка
hráč bowlingu	боулингист
hráč golfu	гольфист
hráč kulečnicku	бильярдчик
hráč národního mužstva	сборник
hráč NHL	энхаэловец
hráčka bowlingu	боулингистка
hráčka kulečnicku	бильярдчица
hrát na jakém místě	играть кого
hřiště	арена, площадка, поле

CH

chránič

щиток

I

iaidó

иаидо

inlajny

ин-лайн, ин-лайн коньки

interkros

интеркросс

J

jamkoviště

грин

jednotlivec

одиночник

jogger

джоггер

jogging

джоггинг, пробежка трусцой

K

kajak

байдарка

kanár

сухой счет

kaňoning, canyoning

каньонинг

karate

каратэ

karatista

каратист

karatistka

каратистка

kendista

кендоист

kendistka

кендоистка

kendo

кендо, кэндо

kickbox, kikbox, kick box

кик-бокс, кикбоксинг, кик-боксинг

kickboxer

кикбоксер

kiks

ляп, прокол

kitesurfing

кайтсёрфинг

kiting

кайтинг

kladina

бревно

klec (hokejová branka)

калитка

klička

финт

kličkovat

финтить

klik (cvik)

отжатие до упора

kluziště malé / s mantinely

ринк / хоккейная коробка

kobudo

кобудо

kofrbal

кофрбол

kofrbalista

кофрболист

kofrbalový

кофрбольный

kolečkové brusle

ролики

koloběžka

самокат

kolová

велобол

kondice

кондиция

kontumace, kontumační prohra

техническое поражение

kopačky	бутсы
krasobruslařská revue	ледовый спектакль
krasoplavání / plavání synchronizované	художественное / синхронное плавание
kroky v košíkové	пробежка
kros	кросс
kruh diskařský	сектор для метания диска
kulturista	культурист
kulturistika	бодибилдинг, культуризм
kulturistka	культуристка
kung-fu	кунг-фу, кун-фу, кунфу
kurt (tenisový)	теннисный корт
kužel	булава
kuželna	кегельбан
L	
lakros	лякросс
lapačka (hokej)	ловушка
libero	либеро, свободный защитник
lukostřelec	лучник, стрелок из лука
lukostřelkyně	лучница
lyžař	лыжник
lyžařka	лыжница
lyže kolečkové	лыжероллеры, роликовые лыжи
lyžováním alpským se zabývající sportovec	горнолыжник
lyžovat na běžkách	ходить на лыжах
M	
mazání lyžařské	смазка
minigolf	миниплощадка для гольфа, мини-гольф
místo první v tabulce	первая строчка в таблице
moderní pětiboj	современное пятиборье
motobal	мотобол
motocykl sólo	мотоцикл-одиночка
motocyklista řidič	седок, мотоциклист
motokára	карт
motokárová dráha	картинг
motokárový závodník	картингист
mountainboard	маунтинборд
mountainboarding	маунтинбординг
multisport	мультиспорт
N	
na jeden dotek	в одно касание
nadhazovač	подающий
nadhoz	подача

nadlimit	сверх-лимит
nadlimitní	сверхлимитный
nafilmovaný pád	картинное падение
nahrávač v odbíjené / ve sportu	связка, связующий / подыгрывающий, распасовщик
nastavený čas, prodloužení	доигровка, овертайм
nevybratelný míč	мяч-неберучка
NHL	НХЛ - Национальная хоккейная лига
NHLový	энхаэловский
nunčák	нунчак
O	
obdržet gól	пропустить гол
obejití	обводка
obstřelit (zed')	обвести стенку
odkopávat	играть на отбой
odrazový můstek	трамплин
odskok	отскок
odstoupení z trati závodu	сход с дистанции
off-road, offroad (terénní automobil)	внедорожник
omnium	омниум
opakování utkání	переигровка
orientační běh	соревнование по спорт. ориентированию
overdraft	овердрафт
P	
padáček	навес
paintball	пейнтбол, пэйтбол
paintballista	пейнтболист
paintballistka	пейнтболистка
paintballová pistole	пейнтбольный пистолет
pálka basebalová	бита
paraglide	параглайд
paraglider, paraglidista	парапланерист
paragliderka, paraglidistka	парапланеристка
paragliding	параплан, парапланеризм, параглайдинг
paralympiáda	паралимпиада
paralympijské hry	паралимпийские игры
patro tabulky	строчка таблицы
peloton	пелотон
penalta	пенальти
píchnutí holí (v hokeji)	тычок
pilates	пилатес
pingpong, ping-pong	настольный теннис
plachetnice	парусник

plachtařství	парусный спорт
plavební dráha	судовой ход, фарватер
plavky	купальник(и), плавки
play-off	плей-офф
plochá dráha	спидвей
pobídnout koně	дать шенкелей
početní převaha	численное преимущество
podání	подача, розыгрыш мяча
pohár, soutěž o pohár	соревнование на кубок
pólista	игрок в поло, ватерполист
pólistka	ватерполистка
pool	пул
posilovna	тренажерный зал
poslat přihrávku	сделать пас
postranní rozhodčí	боковой арбитр, лайнсмен
postupová skupina	предварительный турнир
potápěč	ныряльщик, дайвер, аквалангист
potápěčka	ныряльщица
potápění hloubkové / sportovní	дайвинг / ныряние
pozápasový	послематчевый
premier league	премьер-лига
pres (vzít koho do presu)	взять кого в коробочку
prkno	доска
prodloužení	доигровка
profibox	профи-бокс
profík	профи, профик
profisezóna	профисезон
profisport	профи-спорт
profitenis	профи-теннис
prohazovat (tennis)	обводить
prohoz (tennis)	обвод, обводящий удар
prohra na trestná střelení	поражение по буллитам
prohrát s kým	уступить кому
prsa (technika plavání)	брасс
prvoligový	перволиговый
přehodit koho	перебросить кого
překážkář	барьерист
překážkářka	барьеристка
překážkový dostih	стипель-чез
přesilovka	игра в большинстве
přestup	переход, трансфер, трейд
přešlap	заступ
přihrát	отдать пас
přihrávač	распасовщик
přihrávka	пас, передача

přihrávka do běhu
přihrávka na gól
přihrávka, která má oči
přípravka

подача на ход
голевой пас, результативная передача
зрячая подача
подготовительное отделение

Q

quarterback (rozehrávač)
quarterpipe (dráha)

квотбэк
квартер-пайп, квотерпайп, квотер-пайп

R

racing
raft
raftař, rafter
raftařka, rafterka
rafting, raftování
rampa
reprezentant
ricochet
rittberger
roh branky horní / šibenice
rotoped
rozcvička
rozcvičovat se
rozehrávač
rozštěp
rychloubrslář
rychloubrslářka
rychloubrslení

рейсинг
рафт
рафтер
рафтерша
сплав по горным рекам, рафтинг
эстакада
игрок сборной
рикошет
риттбергер
створ ворот / девятка
велотренажер
зарядка, разминка
разминаться
плеймейкер
шпагат
конькобежец
конькобежка
скоростной бег на коньках

Ř

řídítka

рога руля

S

sada (v tenisu)
sandboarding
seskok s padákem výškový
shorttrack
singl
singlista

singlistka

sjezdař
sjezdařka
sjezdovky (lyže)

сет
сэндбординг
прыжок с парашютом затяжной
шорт-трек
одиночный матч
выступающий в одиночном разряде,
одиночник
выступающая в одиночном разряде,
одиночица
горнолыжник
горнолыжница
горные лыжи

skálolezec	скалолаз
skálolezení	скалолазание
skate, skejt	скейт, скейт-борд
skateboard	роликовая доска, скейтборд
skateboarding	скейтбординг
skatepark	скейтотдром
skater, skejták	скейтер
skaterský, skejtový, skejtácký	скейтерский
skeleton	скелетон
skeletonista	скелетонист
skeletonistka	скелетонистка
skiboard	скиборд
skiboarding	скибординг
skiboardista, skiboardistka	скибордер
skibob	скибоб
skifař, skifařka	гребец парными веслами
skikros	ски-крос
skluz (kapaná)	подкат
skoky na lyžích	прыжки с трамплина
skončit nerozhodně	закончиться вничью
skóre	отношение
skosit koho	срубить кого
skútr	мотороллер, скутер
skútr sněžný	снегомобиль, снегоход
skútr vodní	гидроцикл
skydiver	скайдайвер
skydiving	скайдайвинг
skysurfář	скайсерфер
skysurfing	скайсерфинг
slalom obří	слалом-гигант
snowboard	сноуборд
snowboardcross	сноубордкрос
snowboarding	сноубординг
snowboardista, snowboarder, snowboardař, snowboardák	сноубордист
snowboardistka, snowboarderka	сноубордистка
snowboardový, snowboardácký, snowboardistický	сноубордический
snowrafting	сноурафтинг, сноу-рафтинг
softbal, softball	софтбол
softbalista	софтболист
softbalový	софтбольный
soudcovat (sport)	обслуживать матч
soutěžit o titul	разыгрывать титул
sparring-partner	спарринг-партнер

sponzor	спонсор
sponzoring	спонсоринг
sponzorovaný	спонсированный, спонсируемый
sponzorovat	спонсировать
sponzorství	спонсорство
sportbike (moto)	спортбайк
sportovec	спортсмен
sportovec zabývající se alp. lyž.	горнолыжник
sportovkyně	спортсменка
sprinter	спринтер
sprinterka	спринтерша
squash	сквош
srážka neúmyslná (sport)	игровое столкновение
stáj	конюшня
start předčasný	фальстарт
steпаerobik	степ-аэробика
strečink	стречинг
streetball	стритбол
střelec	стрелок
střelec (hokej, kopaná)	бомбардир, голеадор
střelkyně	женщина стрелок
střídačka (hokej)	скамья запасных
střídání (hokej)	смена составов
střílet na branku (kopaná)	бить по воротам
střílet na branku (hokej)	бросать по воротам
stulpny, štuplny	гетры
superklub	суперклуб
superliga	суперлига
superprofík	суперпрофессионал
supertřída	суперкласс
superturnaj	супертурнир
surfař, surfer, surfista	серфист, серфингист
surfařka, surfistka	серфингистка
surfing, surfování	серфинг
surfovat	кататься на сёрфе / виндсёрфе
svalnatý	мускулистый, нарастивший мышцы
synchronizovaný	синхронный
Š	
šermíř	фехтовальщик
šermířka	фехтовальщица
šipky (hra)	дартс
šlapák	прием прямой ногой
špičková forma / závodník	пик формы / гонщик экстра-класса
špílmachr	плеймейкер, распасовщик

štafeta 4 x 100m

эстафета четыре по 100 метров

T

taebo

тай-бо

taekwondo

ТЭКВОНДО, ТЕЙКВОНДО, ТХЕКВОНДО, ТАЭКВОНДО

táhnout šahy

делать ход

tai-či, tchaj-ťi

тайчи

tajm, time

тайм

tartan

тартан

tartanový

тартановый

tečování

рикошет

tělocvična

спортзал

tie-break

тай-брейк

trampolína

батут

travnaté hřiště

зеленый

trenažér

тренажер

trénink autogenní

аутогенная тренировка, аутотренинг

triatlon

триатлон

triatlonista

триатлонист

triatlonistka

триатлонистка

truck (auto)

трак

truck-racing

трак-рейсинг

truck-rally

трак-ралли

trucktrial

трак-триал

turnaj

турнир

tvůrce hry

плеймейкер

U

úder pod pás

удар ниже пояса

ultimate-fighting

смешанные боевые искусства

umístit podání (v tenisu)

подать по месту

univerziáda

универсиада

U-rampa

поликодром

usadit (koho ve sportu)

осадить

utkáni přípravné absolvovat

проводить спарринг

utkáni systémem k.o.

матч на выбивание, матч с выбиванием

V

věnovat se bodybuildingu

заниматься бодибилдингом

veslař

академист, гребец

veslařka

гребчиха

veslařství

академическая гребля

vítězství hostů

гостевая победа

vlastní branka, vlatňák

автогол

vlek lyžařský

подъемник

volejbal	волейбол
volejbalista	волейболист
volejbalistka	волейболистка
volná jízda (sport)	произвольное выступление
volnostylař (zápas)	вольник
vrh koulí	толкание ядра
vrhač	метатель
vrcholový sport	спорт лидеров, большой спорт, спорт высших достижений
vrut	пируэт
vstřelit gól	забить гол
vůz závodní F1	боллид
vyboxovat (pro koho)	выбить
výdrž	запас человеческой прочности
vyhodit ze sedla	выбить из седла
výkonnost (sport)	работоспособность
vyloučení	удаление (с поля)
vyučovací utkání	матч на выбывание / с выбыванием
vynucený faul	фол последней надежды
vypadnutí	вылет
vyřadit koho v utkání	выбить кого
vyslat gólový úder na branku	щелкнуть по воротам
vystřídat	выйти на замену
vytrvalec	стайер
vytvořit s kým blok (v odbíjené)	сблокироваться

W

wakeboard	вейкборд
wakeboarder	вейкбордер
wakeboarding	вейкбординг
windsurfař, windsurfer, windsurfista	виндсерфингист
windsurfařka, windsurferka, windsurfistka	виндсерфингистка
windsurfing	виндсерфинг
wrestler	рестлер
wrestling	рестлинг
wrestlingový	рестлинговый

Z

základní sestava	основа, основной состав
zápasnice	борчиха, женщина-боец
zápasník	борец
zápasník supertěžké váhy	супертяж
závod do vrchu (auto)	гонки по подъему на холм
závod na krátkou vzdálenost (auto)	дрэг рейсинг
závod tahačů	тракрейсинг

závodnice
závodník
závody motokár
zkazit podání
zorbíng
žebříček

Ž

žlutá karta

гонщица
гонщик
картинг
запороть подачу
зорбинг
ранжир, рейтинг

горчишник, предупреждение

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Kamil Vařečka

Název katedry: Katedra slavistiky

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Jazyková dynamika ve sféře sportu (na materiále současného ruského a českého jazyka)

Vedoucí diplomové práce: Prof. Alla Arkhanhelská, DrSc.

Počet stran: 117

Počet znaků: 151 112

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 42

Klíčová slova: termín, neologizmus, jazyk sportu, přejímání, jazyková dynamika, sportovní terminologie, původ slov, vznik nových slov

Charakteristika diplomové práce:

Tato diplomová práce analyzuje sportovní terminologii a způsoby jejího obohacování. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část diplomové práce se věnuje obecným pojmům, jako je neologizmus, termín či terminologie. Pojednává se zde rovněž o problematice přejímání cizích slov, základních tendencích v současné ruštině i češtině a celá teoretická část je završena kapitolou o jazyce sportu. Úvodní kapitola praktické části se zabývá slovnědruhovým rozlišením vybrané sportovní terminologie. Následuje rozdělení sportovní terminologie do několika tematických skupin. Další kapitola praktické části se podrobněji zabývá způsoby přejímání a vznikem nových pojmenování ve sportovní terminologii. Následuje kapitola o sportovní terminologii z hlediska strukturního. Poslední kapitola se zaměřuje na původ sportovní slovní zásoby. Součástí diplomové práce je i jedna příloha.